

Ncaa (Ref. Swädryste)

H. 1324

03108

Ex A. *[Handwritten scribbles]* K

SVENSKA RESEBÖCKER. IV.

STOCKHOLM

MED OMGIFNINGAR

EN VÄGVISARE FÖR RESANDE

AF

VILH. KÖERSNER

NATIONAL-MUSEUM

STOCKHOLM

JOS. SELIGMANN & C:IS FÖRLAG

KRISTIANIA
A. CAMMERMEYER

KJÖBENHAVN
G. E. C. GAD

HELSINGFORS
G. W. EDLUNDS BOKHANDEL

F.I.

svenskt största lager
B 1858/44 **Modevaror**
för Damer

rekommenderas med
nyaste och billigaste
Nyheter från Paris

hos

HENRIC LABATT

27 *Drottninggatan* **27**
1 tr. upp.

Filialer:

29 Drottninggatan
2 Stureplan.

SVENSKA RESEBÖCKER. IV.

STOCKHOLM

MED OMGIFNINGAR

TILL OCH MED SÖDERTÄLGE, GRIPSHOLM, UPSALA OCH FURUSUND

EN VÄGVISARE FÖR RESANDE

AF
VILH. KOERSNER

MED NYA KARTOR ÖFVER DJURGÅRDEN OCH STOCKHOLMS OMGIFNINGAR,
EN NY, REVIDERAD PLANKARTA ÖFVER STOCKHOLM
OCH 32 VYER

STOCKHOLM

JOS. SELIGMANN & C:IS FÖRLAG

KRISTIANIA

A. CAMMERMEYER

KJÖBENHAVN

G. E. C. GAD

HELSINGFORS

G. W. EDLUNDS BOKHANDEL

F. I.

SVENSKA RESEBÖCKER. IV.

STOCKHOLM

MED ÖMGIFNINGAR

I denna samling har förut utkommit:

- I. DALARNE, af *W. Körsner*. 2: 50 & 3: 50.
- II. KARLSBAD, af *E. Kleen*. 1: 75.
- III. JEMTLAND, af *G. Högbom*. 1: 75.

VILH. KÖRSNER

INNEHÅLL.

Praktisk vägvisare.

1.	Ankomsten till Stockholm	I
2.	Hotell, restauranter, schweizerier och kaféer	I
3.	Åkare, hyrkuskar och stadsbud	IV
4.	Spårvagnar, ångslupar och omnibusar	V
5.	Post, telegraf och telefon	IX
6.	Tidningar och läserum	X
7.	Bad, rakstugor, cabinets d'aisance	X
8.	Ämbetslokaler, kyrkor, främmande makters beskickningar m. m.	XI
9.	Bank-, försäkrings- och pensionsinrättningar m. m.	XIII
10.	Arkiv, bibliotek, museer och samlingar	XIV
11.	Teater, musik m. m.	XVII
12.	Tidsindelning	XIX
	<i>Inledning</i>	XXI

Beskrifning af Stockholm.

1.	Kungl. Slottet	1
2.	Staden med Helgeandsholmen	5
3.	Riddarholmen	12
4.	Norrmalm	16
5.	Östermalm (Ladugårdslandet)	31
6.	Nationalmuseum	37
	Källarvåningen. Bottenvåningen	39
	Våningen en tr. upp	40
	Våningen två tr. upp	45
7.	Nordiska museet	51
8.	Kungsholmen	54
9.	Södermalm	56

Stockholms omgifningar.

1.	Djurgården	61
2.	Karlbärg—Solna—Nya kyrkogården—Haga—Sundbybärg	67

3.	Ulriksdal	69
4.	Värtabanan och Värtahamnen	71
5.	Nackanäs (Dufnäs)	71
6.	Drottningholm	73
7.	Vaxholm—Oskar-Fredriksborg—Furusund	74
8.	Skurusundet (Gustafsberg)—Dalarö	76
9.	Gripsholm och Mariefred	77
10.	Södertälge	81
11.	Sigtuna—Skokloster—Upsala	84
12.	Upsala	87

Register

1.	91
2.	91
3.	91
4.	91
5.	91
6.	91
7.	91
8.	91
9.	91
10.	91
11.	91
12.	91

Beskrifning af Stockholms

1.	91
2.	91
3.	91
4.	91
5.	91
6.	91
7.	91
8.	91
9.	91
10.	91
11.	91
12.	91

Stockholms öfversigt

1.	91
2.	91
3.	91

Praktisk Vägvisare.

1. Ankomsten till Stockholm.

Resande, som ankommer med *bantåg* till centralstationen och har på förhand bestämt, på hvilket hotell han skall taga in, har blott att lämna resgodspoletten och sina lösa effekter åt vederbörande hotelluppassare, hvilken har sin plats utanför stationen. Från *Grand Hôtel*, *Hotell Rydberg* och *Kung Karl* finnas omnibusar, och till *Hotell W 6* har man blott att gå tvärs öfver planen.

För den, som har mycket saker och ej ämnar bo på något af de nämnda hotellen, är bäst att taga en åkaredroska. Sådana finnas alltid vid stationen vid tågens ankomst. För att erhålla en droska, har man att vända sig till den vid utgången posterade *droskförmannen*, hvilken igenkännes på en å bröstet hängande stor messingsplåt med ordet *droskförman* ingraveradt, och hvilken lämnar ett märke, hvarå droskans nummer är angifvet. Sakerna låter man nedbära till droskan af ett stadsbud.

Vill den resande icke använda droska, kan han anlita något af de vid stationen posterade stadsbudena. Om man tager kvitto, kan man utan risk uppdraga åt stadsbudet att uttaga de poletterade effekterna och föra dem till uppgifvet ställe.

Tillfälle är beredt för den, som så önskar, att mot en afgift af 10 öre inställa till förvar medhafda effekter hos portvakten. I förvaringsrummet för effekter finnes äfven toalett att begagna mot afgift.

Äfven vid södra och östra stationerna finnas åkdon att tillgå.

Stadsbud finnas alltid att tillgå vid ångbåtsstationerna. Önskar den resande en droska och finnes ej sådan till hands, kan man sända ett stadsbud att hämta en droska från närmaste station. Några ångbåtar stå i förbindelse med telefon, och kan man då telefonera efter åkare.

Stadsbuds- och åkaretaxor, se nedan.

2. Hotell, restauranter, schweizerier och kaféer.

De i klammer [] insatta bokstäfver och siffror utmärka motsvarande rutor å plankartan.

Hotell. Hufvudstadens förnämsta hotell äro *Grand Hôtel*, *Blasieholmshamnen 6* och *8* [E 4], *Hotell Rydberg*, *Gustaf Adolfs torg 16* [D 4], *Hotell Kung Karl*, *Malm-torgsgatan 10* [D 4] och *Hotell W 6*, *Vasagatan 22* [D 4]. De äro alla försenade med restaurant och schweizeri.

Därjämte finnes ett stort antal andra klassens hotell, af hvilka de förnämsta utmärkas med tecknet *.

På Norr: **Brunkebergers hotell*, *Brunkebergstorg 2*, **d'Angleterre*, *Drottninggatan 6*, *Bellman*, *Klara norra kyrkogata 6*, **Bellevue*, *Gustaf Adolfs torg 12*, *de France*, *Norra Smedjegatan 10*, *Fridhem*, *Norra*

Smedjegatan 3, *Garni*, Norra Smedjegatan 20, *Germania*, Gustaf Adolfs torg 10, *Gustaf Vasa*, Norra Smedjegatan 4, *Hamburger Börs*, (1 förening med restaurant och schweizeri), Jakobsgränd (Jakobs kyrkogata), 6, *Kanan*, Brunkebergsgatan 16, *Kung Karls annex*, Regeringsgatan 13, *Stora Rosenbad*, Akademigränd 6, *Royal*, Norra Smedjegatan 13, *Skandia*, Drottninggatan 25, *Skandinav*, Norra Smedjegatan 16, *Stettin*, Norra Smedjegatan 12, *de Suede*, Drottninggatan 43, *Victoria*, Norra Smedjegatan 14 och *Örnsköld*, Drottninggatan 32. (Samtliga dessa hotell äro belägna inom rutan D 4 å kartan.)

I Staden: *Freden* (matservering), Österlånggatan 51 [E 5], *de Frankfurt*, Skeppsbron 16 [E 5], *Prins Karl*, Stora Grännegränd 8 [D 5] och *Östergötland* (1 förening med Rosengrens källare och schweizeri), Salvii gränd 3 [D 5].

Priserna å rum variera mellan 1 kr. 50 öre och högre per dygn, oberäknadt ljus (50 å 70 öre), eldning (50 öre), uppässning, (50 öre) och drickspänningar. Å alla hotell kunna erhållas kaffe eller thé om morgnarna, men rådligast torde vara att intaga det utom hus.

Restaurationer. Serveringen sker i regeln efter matsedel. Priserna äro ungefär desamma på alla ställen, med undantag för Hotell Rydberg (öfre våningen), Grand Hôtel, Kung Karl (öfre våningen) och Hasselbacken, där de äro omkr. 50 % högre än på andra ställen. Table d'hôte finnes jämte servering efter matsedel på några få ställen, såsom Grand Hôtel, Hotell Rydberg (våningen 2 tr. upp), Café du Bazar (1 kr. 50 öre), Kung Karl (våningen 1 tr. upp), Berns salong (endast table d'hôte å 1 kr. 75 öre), Hasselbacken, Mosebacke. Priserna för table d'hôte (middag) växla mellan 1 kr. 50 öre och 6 kr., oberäknadt öl och vin.

De förnämsta restaurationer äro:

Å Norr: *Berzelii källaren*, Berzelii park [E 4], *Brunkebergskällaren*, Brunkebergsgatan (Odensgatan) 4 [D 4], *Café du Bazar*, Norrebro [D 4], *Grand Hôtel* (frukost och qväll serveras i kaférummen på nedra botten), Södra Bläsieholmshamnen 6 och 8 [E 4], *Hamburger Börs*, Jakobsgränd (Jakobs kyrkogata) 6 [D 4], *Hotell du Nord*, Kungsträdgårdsgatan (Östra Trädgårdsgatan) 8 [E 4], *Hotell Kung Karl* (matservering både 1 tr. upp och, till billigare pris, på nedra botten), Malmstorgsgatan 10 [D 4], *Hotell Phoenix*, Drottninggatan 71 C [D 3], *Hotell Rydberg*, (matservering så väl 2 tr. upp som, till nedsatt pris, på nedra botten), Gustaf Adolfs torg 16 [D 4], *Jones' grillrum*, Jakobstorg 3 [D 4], *Opera-källaren*, Operahuset [E 4], *Runan*, Brunkebergstorg 1 [D 4], *S. H. T.*, Kungstengatan 16 [C 2], *W6*, Karduanmakaregatan 10 [D 4], *Hotell W6*, Vasagatan (Klara Strandgata) 22 [D 4] samt *Berns salong* [E 4] (endast middag, table d'hôte, om sommaren) och *Strömsborg*, [D 5], på en liten ö invid järnvägsbron, öppet endast om sommaren.

Å Östermalm: *Café-restaurant Anglais*, Stureplanen 1 [E 3], *Flaggen*, Nybrohamnen 24 [E 4], *Ladugårdslandskällaren*, Storgatan 5 [F 3] och *Eplanadkällaren*, Karlavägen (Norra Humlegårdsgatan) 5 [E 2].

I Staden: *Bacchi vapen*, Järntorgsgatan 61, *Bacchi tempel*, Trångsund 12, *Bährs kafé*, Riddarhus-torget [D 5], *Den gyllene Freden*, Österlånggatan 51 [samtlige de föregående i E 5], *Iduna*, Lilla Nygatan 4 [D 5], *P. B.*, Lilla Nygatan 15 [D 5], *Reisens källare*, Skeppsbron 14, *Rosengrens källare*, Skeppsbron 24 och *Skomakarekällaren*, Slottsbacken 6 [samtlige i E 5].

Å Kungsholmen: *Kungsholmskällaren*, Handtvärkaregatan 23 och *Piperska muren*, Scheelegatan (Trädgårdsgatan) 10 [båda i B 4].

Å Söder: *Linnea*, Hornsgatan 50 [C 6], *Mosebackekällaren*, Teater-

huset [E 6] och *Pelikanen*, Brunnbacken 4 [E 6].

Å Djurgården: *Hasselbacken*, *Lilla Hasselbacken*, *Manégen*, *Alhambra* (Nya franska världshuset) och *Tivoli* [samtliga i G 5].

I Stockholms omgifningar finnes ett stort antal *utvårdshus*, af hvilka de förnämsta äro: *Djurgårdsbrunn*, *Fjäderholmarna*, *Lidingöbro*, *Ulriksdal*, *Drottningholm*, *Stallmästaregården*, *Karlberg* och *Nacka*.

På *Stora sällskapet* (Blasieholmen, Arsenalsgatan 3 A), dit resande ega tillträde på anmälan af en ledamot, finnas god restauration och kafé.

Schweizerier (kafeer) med rätt att servera spirituosa:

Å Norr: *Blanche café* (musik, servering i det fria), Kungsträdgården, *Berns salong* (musik, servering i det fria), *Berzellipark*, *Berzellikällaren* (servering i det fria), *Berzellipark* [samtliga i E 4], *Café du Bazar*, Norrbro, *Fünftifämman*, Drottninggatan 55, *Fredsgatan 19* (Hedvig Sjöbergs kafé), *Grand Hôtel*, Södra Blasieholmshamnen 6 och 8 [E 4], *Hamburger Börs*, Jakobsgratan (Jakobs södra kyrkogata) 6 [D 4], *Hotell Kung Carl*, Malmstorgsgatan 10 [D 4], *Hotell Phoenix*, Drottninggatan 71 C [D 3], *Hotell Rydberg*, Gustaf Adolfs torg 18 [D 4], *Operakaféet* (Lagergrens eller Lagerlundens, servering i trädgård), Operahuset, ingång från Arsenalsgatan [E 4], *Runan*, Brunkebergstorg 18 [D 4], *Teaterkaféet*, (Andalusiskan), Operahuset, ingång från Gustaf Adolfs torg, samt, endast om sommaren, *Kastellholmens världshus* (servering i trädgård vid Saltsjöns strand), *Strömparterren*, (musik, servering i det fria), vid Norrbro [E 4] och *Strömsborg* (servering i det fria), invid järnvägs-

bron [D 5], *Hotell W6*, Vasagatan, (Klara Strandgatan) 22 [D 4].

Å Östernalm: *Boulevardkaféet*, Karlavägen (Norra Humlegårdsgatan), *Café-restaurant Anglais*, Stureplan 1.

I Staden: *Bährs café*, Riddarhusetorget, *Café du commerce*, Stora Nygatan 38, *Iduna*, Lilla Nygatan 4 [samtliga i D 5], *Rosengrens källare*, Salviigräng 3, *Skeppsbrokällaren*, Skeppsbron 24 och *Skomakarekällaren*, Slottsbacken 6 [Dessa tre i E 5].

Å Söder: *Pelikan*, Brunnbacken 4, och *Mosebackekällaren* (servering i det fria, musik), Teaterhuset [båda i E 6].

Å Djurgården: *Alhambra* (Nya franska världshuset), *Bellmansro* (servering i det fria), *Hasselbacken* (musik, servering i det fria), *Lilla Hasselbacken* (servering i det fria), *Manégen*, *Norilla* och *Tivoli*.

Schweizerirörelse drifves af alla utvårdshusen samt af de flesta af de små källarne.

Å alla schweizerier serveras kaffefrukostar samt om qvällarne smörgäsmat.

Mindre kaféer (frukostställen) utan rätt att servera spirituosa finnas till ett antal af flere hundra. De förnämsta af dem äro:

Cerevisia (bierstuga), Fredsgatan 13 [D 4], *Viktoria-kaféet* i Lilla sällskapets hus vid Kungsträdgården [E 4], *kaféet* i *Hotel d'Angleterre* [D 4], *Tysta Mario* Regeringsgatan 11 [D 4], *Regeringsgatan 24* [D 4], *Riddarhusetorget 18* [D 5].

Kaféer för damer (sockerbagerier): *Berg*, Regeringsgatan 14, *Grafström*, Fredsgatan 13, *Englund*, Drottninggatan 5, *Hellbacher*, Hamngatan 10 och *Smålandsgatan 16*, *Landelius*, Storkyrkobrinken 9, *Schmidt*, Regeringsgatan 38, *Sundell*, Drottninggatan 57.

3. Åkare, hyrkuskar och stadsbud.

Till allmänhetens betjenande äro **åkaredroskor** uppställda å följande stationer. Å *Norr*: Brunkebergstorg (telefon), Centralplanen, Karl XII:s torg, Kungsgatan (Hötorrgsgatan), Norrmalmstorg, Oxtorget, Rödbotorget och Vallingsgatan (Adolf Fredriks plan). Å *Östermalm*: Karlavägen (Norra Humlegårdsgatan), Ladugårdslandstorg, och Östra Järnvägsstationen. I *Staden*: Järntorget, Munkbrogatan, Myntgränden, Riddarholmskammaren, Stortorget och Skeppsbron (midt för n:o 10 och midt för Riksbanken). Å *Söder*: Brunnbacken invid Katarinahissen, Adolf Fredriks torg, salutorget vid Götgatan (midt för Tjörhofsgatan), Södra banatorget. Å *Kungsholmen*: Kungsholmstorg.

Åkaretaxa. Körsolegan beräknas antingen efter kurs eller tid. Kurskörning eger endast rum mellan ett ställe inom tullarne och ett ställe inom eller utom tullarna.

	För 1 eller 2 åkande kr. öre.	För 3 eller 4 åkande kr. öre.
Haga orangeribyggnader	1,80	2,35
Karlbärg genom allén	1,35	1,85
Karlbärg förbi Rörstrand	1,25	1,70
Konradsbärg	1,35	1,85
Kräftriket	1,20	1,65
Lidingöbro genom Ladugårdslands tull eller Karl XV:s port	1,85	2,45
Lidingöbro genom Fredrikshofs tull	1,70	2,25
Lidingöbro öfver Djurgården, Manilla eller strandvägen	2,—	2,50
Liljeholmen	1,20	1,65
Manilla	1,70	2,25
Mariebärg	1,35	1,85
Nya kyrkogården	1,30	1,75
Reimersholm	1,10	1,45
Rosendal	1,35	1,85
Solna kyrka	1,50	1,95
Stallmästaregården	1,10	1,45
Tegeludden	1,30	1,75
Ålkistan	2,—	2,50
För tidkörning inom tullarne betalas: för hel timme och därunder	1,25	1,50
För hvarje efter första timmen börjad halftimme	60	75
För tidkörning utom tullarne betalas: för hel timme och därunder	2,—	2,50
För hvarje efter första timmen börjad halftimme	1,—	1,25
Kurskörning äger rum äfven till andra än ofvan nämnda ställen. Om priset, se det s. k. <i>taxemärke</i> , som finnes anbragt å hvarje åkdon, och hvaröfver den åkande äger fritt förfoga.		
Afhämtas åkdon från station, utan att sedan användas, erlägges till åkare 50 öre.		
För kurskörning inom tullarne erlägges	1,—	1,25
För kurskörning utom tullarne till nedannämnda ställen erlägges:		
Albano	1,10	1,45
Belleve	1,10	1,45
Danviks hospital	1,10	1,45
Djurgården intill Sirishof och Bellmansro	1,25	1,70
Djurgårdsbrunn genom Fredrikshofs tull	1,55	2,05
Djurgårdsbrunn öfver Djurgården, förbi Manilla och Rosendal	1,80	2,35
Djurgårdsbrunn genom Ladugårdslands tull eller Karl XV:s port	1,70	2,25
Experimentalfältet	1,55	2,05
Haga lustslott	1,70	2,25

Vid tidkörning böra alltid de åkande och droskkusken på förhand vara ense om tiden, då åkdonet upptogs.

För transport af åkandes lättare effekter erlägges ingen betalning men för hvarje tyngre persedel utgör afgift 20 öre, dock högst 50 öre. *Grind- och broppningar* skola af den åkande betalas. För körslor mellan 11 e. m. och 6 f. m. utgår legan med 50 % förhöjning, och för körslor, som af droskförmannen anvisas vid Centralstationen, med 25 % förhöjning.

Den som önskar bättre ekipage än en åkaredroska, har att vända sig till *hyrkusk*. Hyrkuskkontor eller kontor för beställning af hyrkuskar finnas: A *Norr*: Fredsgatan 22, Brunkebergsgatan 4, Gamla Kungsholmsbrogatan 23, Drottninggatan 92, Jakobs Bergsgatan 2, Malmskilnadsgatan 27, Regeringsgatan 38, Smålandsgatan 17. I *Staden*: Lilla Nygatan 9, Skeppsbron 8. A *Söder*: Götgatan 28. A *Östermalm*: Norrmalmsgatan 16, Brahegatan 32, Karlavägen (Norra Humlegårdsgatan) 6. Å *Kungsholmen*: Handtvärkaregatan 11. Å *Djurgården* (bakom Hasselbacken).

Vid tidkörning erlägges inom tullarne 2 kr. 25 öre för hvarje hel timme eller därunder samt 1 kr. för hvarje efter första timmen börjad halftimme, samt till Karlberg, Solna, Haga slottspark och Djurgården med Ladugårdsgärdet 3 kr. 50 öre för hel timme eller därunder och 1 kr. 50 öre för hvarje efter första timmen börjad half-

timme. För hvarje kurskörning inom tullarne betalas 2 kr. För kurskörning utom tullarne, se taxan, som skall tillhandahållas å hvarje hyrkuskkontor samt af körsvennen.

I hyrkuskåkdon få inrymmas 4 fullväxta personer och ett barn under 10 år, hvarjämte tjänare äger taga plats på kuskbocken eller bakpå åkdonet.

Stadsbud finnas posterade vid alla mera trafikerade platser. För så vidt man tager kvitto af stadsbud, kan man utan risk anförtro det nästan hvilket uppdrag som helst.

Taxa: För uppdrag med börda af högst 10 @ vikt, kortare kurs 25 öre, längre kurs 40 öre. För uppdrag med börda af högst 60 @ vikt, kortare kurs 50 öre, längre kurs 75 öre. För börda till och med 120 @, ehvad ett eller två stadsbud anlitas, kortare kurs 1 kr., längre kurs 1 kr. 50 öre. Uppdrag att från eller till ångbåt eller järnvägsstationsplattform till eller från åkdon föra passagerares reseffekter, för hvarje mansbörda 10 öre. Vid uppdrag till eller från Djurgården äger stadsbud erhålla godtgörelse för fram- och återfart med ångslup.

Kortare kurs är uppdrag från ett ställe till ett annat inom samma stadsdel, äfvensom från eller till staden inom boarne, till eller från *Norr-* eller *Södermalm*, *Norrmalm* med *Kungsholmen*, *Östermalm* och *Ladugårdlandet*, *Skepps- och Kastellholmarna* samt *Djurgården* intill *Sirishof* och *Bellmansro*.

4. Spårvagnar, ångslupar och omnibusar.

Spårvagn afgår hvar 5:te minut å *Ring-* och *Östermalmslinierna*, hvar 8:de minut å *Kungsholmslinien* och hvar 10:de minut å *Djurgårdslinien*.

Ringlinien går från *Birger jarls gata* (*Roslagstorg*) utesför *Tegnérsgatan* (*Trebackarlanggatan*), *Stora Badstugatan*, *Adolf Fredriks* (södra) kyrkogata, förbi

Adolf Fredriks kyrka, öfver Drottninggatan, utefter Barnhusgatan, Vasagatan (Klara Strandgata), öfver Vasabron och Riddarhus-torget, utefter Lilla Nygatan, öfver Kornhamnstorg till *Slussen* samt åter utefter Skeppsbron, öfver Norrbro, utefter Strandgatan förbi Operahuset, Kungsträdgårdsgatan (Östra Trädgårdsgatan), öfver Norrmalmstorg, utefter Biblioteksgatan (Norrmalmstorg) till (Stora) Humlegårdsgatan invid K. Biblioteket, där Östermalmslinien möter, samt utefter (Stora) Humlegårdsgatan och (Stora) Träskgatan tillbaka till Birger jarls gata (Roslagstorg). Från Birger jarls gata (Roslagstorg) till *Slussen* afgå samtidigt två vagnar, den ena öfver Vasabron, den andra öfver Norrbro:

Hvardagar:

första vagnen från Roslagstorg kl. 7,35 f. m.
 » » från *Slussen* kl. 8 f. m.
 sista » från Roslagstorg kl. 10,37 e. m.
 » » från *Slussen* kl. 11 e. m.

Sön- och helgdagar:

första vagnen från Roslagstorg kl. 8,37 f. m.
 » » från *Slussen* kl. 9 f. m.
 sista » från Roslagstorg kl. 10,37 e. m.
 » » från *Slussen* kl. 11 e. m.

Östermalmslinien går från mötesplatsen med Ringlinien å (Stora) Humlegårdsgatan midt för Biblioteket utefter nämnda gata, Sturegatan och Karlavägen (Stora Humlegårdsgatan) till hörnet af Nybrogatan:

Hvardagar:

första vagnen från Humlegårdsgatan kl. 7,32 f. m.
 » » från Nybrogatan kl. 8 f. m.
 sista » från Humlegårdsgatan kl. 11,17 e. m.
 » » från Nybrogatan kl. 11,25 e. m.

Sön- och helgdagar:

första vagnen från Humlegårdsgatan kl. 8,32 f. m.
 » » från Nybrogatan kl. 9 f. m.
 sista » från Humlegårdsgatan kl. 11,17 e. m.
 » » från Nybrogatan kl. 11,25 e. m.

Kungsholmslinien går från Gustaf Adolfs torg utefter Ström-gatan, förbi Röda bodarne, öfver Nya Kungsholmsbron och utefter Handt-värkaregatan till hörnet af ~~Pilgatan~~ *Pilgatan*.

Hvardagar:

första vagnen från Gustaf Adolfs torg kl. 7,44 f. m.
 » » från *Pilgatan* kl. 8 f. m.
 sista » från Gustaf Adolfs torg kl. 11,14 e. m.
 » » från *Pilgatan* kl. 11,22 e. m.

Sön- och helgdagar:

första vagnen från Gustaf Adolfs torg kl. 8,44 f. m.
 » » från *Pilgatan* kl. 9 f. m.
 sista » från Gustaf Adolfs torg kl. 11,14 e. m.
 » » från *Pilgatan* kl. 11,22 e. m.

Djurgårdslinien går från Norrmalmstorg utefter Hamngatan, Nybrohamnen och Strandvägen (Ladugårdslands strandgata) öfver Djurgårdsbron och vidare förbi Djurgårdsteatern, Hammers villa och Hasselbacken till Allmänna gränd.

Hvardagar:

första vagnen från Norrmalmstorg kl. 12,40 e. m.
 » » från Allmänna gränd kl. 1 e. m.
 sista » från Norrmalmstorg kl. 11 e. m.
 » » från Allmänna gränd kl. 11,20 e. m.

Sön- och helgdagar:

första vagnen från Norrmalmstorg kl. 8,40 f. m.
 » » från Allmänna gränd kl. 9 f. m.

sista vagnen från Norrmalmstorg kl. 11 e. m.
från Allmänna gränd kl. 11.³⁰ e. m.

Afgift 10 öre för färd å hvar och en af ofvanstående linier så väl för hvarje passagerare som för hvarje å främre plattformen stäld korg eller paket. Ringlinien och Östermalmelinien stå i förbindelse med hvarandra, så att passagerare, som erlagt afgift å ena linien, äger för samma afgift omedelbart fortsätta färderna å den andra. Ny afgift erlägges i öfrigt vid vagnombyte.

Spårväg är under anläggning från Kungsbacken till Nya kyrkogården.

Gröna skyltar å Ringliniens vagnar, röda å de öfriga liniernas.

Katarinahissen eller **elevatorn** vid Stadsgården befordrar passagerare till och från Mosebacke torg; öppen kl. 8 f. m.—11 e. m. Afgift för uppfärden 5 öre, nedfärden 3 öre.

Mariahissen befordrar sina passagerare från den under anläggning varande Strandgatan till Bellmansgatan. Från Strandgatan föres passagerarne på ångfärjor öfver till Mälartorget. Denna trafikled är öppen från kl. 8 f. m.—11.³⁰ e. m. Afgift för begagnande af både hiss och ångfärjor, upp 6 öre; ned 5 öre; för endast hissen, upp 5 öre, ned 3 öre; för endast ångfärjan, 3 öre.

Brunkebergstunneln mellan ~~Trasögatan~~ gatan och David Bagares gata. Afgift 2 öre.

Ångsluparna utgöra under största delen af året det viktigaste kommunikationsmedlet i hufvudstaden och dess omgifningar. Också är icke ångslupsväsendet så utveckladt i någon stad i Europa som i Stockholm. Ångsluparna gå inom hufvudstaden mellan:

Staden och Norr: Munkbron—Strömsborg—Rödbotorget (4 öre); Gustaf III:s staty—Nationalmuseum (3 öre); Ridderholmen—Nya Kungsholmsbron (6 öre); Kungsbron (8 öre).

Norr och Södermalm: Rödbotorget—Ragvaldsbro (6 öre);

Staden och ~~Lidingöskanalen~~ Gustaf III:s staty—Grefbron (Strandvägen) (5 öre).

Staden och Skeppsholmen: Bomslupstrappan (Skeppsbron)—Skeppsholmen (3 öre).

Staden och Södermalm: Munkbron—Ragvaldsbro (4 öre); Mälartorget—Ragvaldsbro (3 öre)—Stora och Lilla Skinnarviken (5 öre); Gymnasligränd (Riddarholmen)—Skinnarviken (5 öre)—Heleneborg (10 öre); Rättmästaretrappan—Tegelviken (8 öre); Ragvaldsbro—Lilla och Stora Skinnarviken (4 öre).

Staden och Kungsholmen: Mälartorget—Ångvarn (6 öre)—Kungsholmstorg—Pontonier—kasernen—Karlsvik—Stockholms sjukhem—Rålandshof—Smedsudden (10 öre).

Södermalm och Kungsholmen: (se ofvan Staden och Kungsholmen).

Norr och Djurgården: Karl XII:s torg—Alkärrret, hvar half qvart från kl. 2—11 e. m. (10 öre). Nattbåt från kl. 11 e. m.—1 f. m. mellan Alkärrret och Nationalmuseum (10 öre).

Staden och Djurgården: Strömparterren—Alkärrret från kl. 7 f. m.—11 e. m. (10 öre); Rättmästaretrappan—Allmänna gränd från kl. 6 f. m.—11 e. m. (5 öre). Nattbåt från kl. 11 e. m.—1 f. m. mellan Gustaf III:s staty och Alkärrret (25 öre).

Skeppsholmen och Djurgården (Allmänna gränd), (3 öre).

Mellan platser i hufvudstaden och dess närmaste omgifningar eller mellan platser i dessa omgifningar gå ångslupar eller ångbåtar:

Saltsjön. Gustaf III:s staty—Nytorp (70 öre) två gånger hvardagar, tre gånger helgdagar, med anlöpande af *Lidingöbro* (30 öre), *Ropsten* vid nya bron till *Lidingön* (50 öre), *Skuggan* (50 öre), *Långängen* (50 öre), *Stocksund* (60 öre), *Utriksadal* (70 öre) och åtskilliga andra ställen vid *Edsvisken*. Afgångstid: från Stockholm, hvardagar kl. 3 och 7 e. m., helgdagar kl. 9 f. m.

Staden

Tunneln

samt 2 och 10, ³⁰ e. m.; från Nytorp, hvardagar 7, ¹⁵ f. m. och 5 e. m.; helgdagar 6, ³⁰ och 11, ³⁰ f. m. samt 8, ³⁰ e. m.; från Ulriksdal i regeln 30 min. senare.

Gustaf III:s staty—Gustafsbärg genom Skurusund och Baggenssticket, 8 gånger dagligen med anlöpande af mellanliggande ställen (75 öre).

Bomsstupstrappan—Vermdö. Två olika ångbåtar göra olika turer på denna trade, hvarjämte en båt går från Karl XII:s torg. Pris: till Tegelön 50 öre, till Lagnö 75 öre och till Betsede 1 kr.

Gustaf III:s staty—Lidingön (Kyrkviken och Hersby), 5 gånger dagligen om hvardagarna, 4 gånger om helgdagarna, anlöpande *Mölna* (30 öre), *Brevik* (35 öre) och andra mellanliggande stationer (60 öre). Denna linie berör icke Lidingöbro världshus.

Logårdstrappan—Djurgårdsbrunn, anlöpande Ladugårdsgärdet, hvarje hel- och halftimme från kl. 7, ³⁰ f. m. till kl. 10 e. m. Pris 15 öre.

Logårdstrappan eller *Södra Blasieholmshamnen—Vaxholm* med anlöpande af mellanliggande stationer 9 gånger dagligen om hvardagarna, 7 gånger om sön- och helgdagar (65 öre).

Logårdstrappan—Oskar-Fredriksborg genom Ramsö sund, 2 gånger dagligen (75 öre).

Räntmästaretrappan—Fjäderholmarna—Mariedal—Kummelnäs, 5 (4) gånger dagligen. Pris till Fjäderholmarna och Mariedal 30 öre, till Kummelnäs 45 öre.

Räntmästaretrappan—Vikdalen—Mariedal—Dufnäsaviken 5 gånger om dagen hvardagar, 4 söndagar. Pris till Vikdalen 25 öre, Mariedal 30 öre, Dufnäsaviken 35 öre.

Räntmästaretrappan—Vikdalen, med anlöpande af *Danviken* (10 öre), *Finnboda stöp* (12 öre) och andra mellanliggande platser, 7 gånger om dagen. Pris 25 öre.

Räntmästaretrappan—Lidingöbro—Gängsätra—Skärsätra, anlöpande

Valdemars udde (12 öre), *Manilla* (15 öre) och *Blockhusudden* (20 öre). 6 gånger dagligen 30 öre.

Bomsstupstrappan—Fjäderholmarna—Mölna—Käppala, anlöpande *Valdemarsudde*, *Manilla* och *Blockhusudden*; till Fjäderholmarna och Mölna 7 gånger, till Käppala 5 gånger dagligen. Pris till Fjäderholmarna och Mölna 30 öre, till Käppala 25 öre.

Karl XII:s torg—Djursholm—Vigbyholm—Bosön—Rydboholm, 3 (2) gånger dagligen om hvardagarna, 4 (3) gånger om söndagarna. Alla mellanliggande stationer anlöpas icke på hvarje tur. Pris: till Djursholm 60 öre, Vigbyholm, Bosön och Rydboholm 70 öre.

Södra Blasieholmshamnen—Dalarö, hvardagar kl. 10 f. m. och 3, ³⁰ e. m., åter kl. 7, ¹⁵ f. m. och 7 e. m., helgdagar kl. 9, ³⁰ f. m., åter kl. 7 e. m. Pris 1 kr. 50 öre, tur och retur (helgdagar) 2 kr. 50 öre. Fredagar till Nynäs. Pris 2 kr. 50 öre.

Räntmästaretrappan—Stafs-näs—Sandhamn, hvardagar kl. 2, ³⁰ e. m., helgdagar kl. 9 f. m., åter hvardagar kl. 4, ³⁰ f. m., helgdagar kl. 4 e. m. Pris 1 kr. 75 öre, tur och retur (helgdagar) 3 kr.

Karl XII:s staty (Södra Blasieholmshamnen eller Nybrohamnen)—Furusund minst en gång om dagen, hvardagar. Pris 2 kr. 25 öre.

Ställmästaregården—Ulriksdal—Kasby—Tegelhagen med anlöpande af *Haga* (25 öre), *Tivoli*, *Ålkistan*, *Stocksund* (25 öre) samt vid *Edsviken* belägna platser, 7 gånger dagligen (35 öre).

Ställmästaregården—Ulriksdals allé hvarje halftimme från kl. 8, ³⁰ f. m. till kl. 9, ³⁰ e. m. (20 öre).

Barnängsbruggan—Nackanäs, 11 gånger dagligen, söndagarna hvarje timme mellan kl. 8 f. m. och 10 e. m. (25 öre).

Mälaren. Gymnasiegränd (Riddarholmen)—Lilla Essingen—Stora Essingen—Atrik, dagligen 8 turer

genom stora Essingesundet mellan Stora och Lilla Essingen. Pris: till Lilla Essingen 12 öre, Stora Essingen 15 öre, Alvik 20 öre.

Gymnasiigränd—Långholmen—Liljeholmen—Löfholmen, hvarje hel- och halftimme lure vägen, hvarje kvarts- och trekvartstimme yttre vägen. Pris: till Långholmen 10 öre, till Liljeholmen och Löfholmen 12 öre.

Gymnasiigränd—Drottningholm, hvardagar 6 gånger, helgdagar 12 gånger. Pris 50 öre, tur och retur (helgdagar) 75 öre.

Munkbrohamnen—Sigtuna—Örsundsbro, hvardagar 2,30 e. m. helgdagar 8,30 f. m., åter hvardagar 2,30 f. m., helgdagar 3 e. m. Helgdagar anlöpes Skokloster. Pris: till Sigtuna 1 kr. 50 öre, tur och retur (helgdagar) 2 kr., till Skokloster och Örsundsbro 2 kr., tur och retur (helgdagar) 2 kr.

Nämn—Riddarholmen—Upsala, alla dagar kl. 9 f. m., åter kl. 8,30 f. m. Pris: till Sigtuna 1 kr. 50 öre, Skokloster och Upsala 2 kr., tur och retur gällande 8 d. 3 kr.

Södra Riddarholmen—Södertälje, hvardagar 3,30 f. och 4,15 e. m., åter kl. 7, 7,45 och 8 f. m., helgdagar flere gånger enligt annons. Pris 1 kr., tur och retur 1 kr. 50 öre. Angaren Ragnhild gör resan på 1

t. 40 min., Nya Södertälje på 1 t. 50 min. och Södertälje på 2 t. 45 min. Afven är tillfälle till ångbåts-tur till Södertälje med alla kanal-båtar.

Munkbrohamnen—Mariefred, hvardagar kl. 3,30 e. m. (torsdagar 9,15 f. m. och 8 e. m.), åter 6,30 f. m. (torsdagar dessutom 4,45 e. m.), helgdagar (lusttur) kl. 10 f. m., åter 6 e. m. Pris 1 kr. 50 öre, tur och retur (helgdagar) 1 kr. 50 öre.

Riddarhamnen (Vasabron)—Karl-bärg, hvar 30:de minut (12 öre).

Riddarhushamnen—Uppsundsjön—Sundbybärg, hvarje halftimme (25 öre).

Priserna äro de för salongsplats gällande.

De som ämna med ångbåt göra utflykt i Stockholms omgifningar, böra söka närmare upplysning om turerna i Nya Dagligt Allehanda, hvilken hvarannan dag innehåller fullständig turlista.

Lokaltåg. Under sommarmånaderna äro lokaltåg å statens järnvägar anordnade mellan hufvudstaden och Liljeholmen samt Värtan, hvarom se tidtabellen.

Omnibusar gå hela sommaren hvar halftimme från *Gustaf Adolfs torg* till *Stallmästaregården* (35 öre) och från *Adolf Fredriks plan* till *Haga grindar* (25 öre).

5. Post, telegraf och telefon.

Post. *Centralpostkontoret* är beläget vid Rödbotorget och hålles öppet:

afdelningarna för afgående och ankommande poster söknedagar 8 f. m. —9 e. m., sön- och helgdagar 8—11 f. m. (för ankommande post 9—11) samt 1—6 och 7—9 e. m.;

breffbärareexpeditionen söknedagar 8 f. m.—9 e. m., sön- och helgdagar 8—11 f. m. samt 1—2 och 7—8 e. m.;

paketexpeditionen söknedagar 9

f. m.—9 e. m., sön- och helgdagar 9—11 f. m. samt 1—6 och 7—9 e. m.

Postkontoret i Staden, Lilla Nygatan 6, hålles öppet:

Afdelningarna för ankommande och afgående poster söknedagar 8 f. m.—9 e. m., sön- och helgdagar 8—11 f. m., (för ankommande post 9—11) samt 1—6 och 7—9 e. m.; *paketexpeditionen* söknedagar 9 f. m.—9 e. m., sön och helgdagar 9—11 f. m. samt 1—6 och 7—9 e. m.

Filialpostkontoret å Norrmalm, Hötorget 14 hålles öppet:

söknedagar 9 f. m.—9 e. m., sönd och helgdagar 9—11 f. m. samt 1—6 och 7—9 e. m.

Filialpostkontoret å Södermalm, Götgatan 17, hålles öppet:

söknedagar 9 f. m.—9 e. m., sönd och helgdagar 9—11 f. m. samt 1—6 och 7—9 e. m.

Filialpostkontoret å Östermalm, Brahegatan (Östra Humlegårdsgatan) 34 eller Karlavägen (Humlegårdsgatan) 23, hålles öppet:

söknedagar 9 f. m.—9 e. m., sönd och helgdagar 9—11 f. m. samt 1—6 och 7—9 e. m.

Förenade post- och telegrafanstalten å Östermalm, Sibyllegatan (Fyrvärvärkaregatan) 5 eller Riddaregatan 27, hålles öppet:

alla dagar 9 f. m.—9 e. m.

Förenade post- och telegrafanstalten å Kungsholmen, Handtvärkaregatan 18, hålles öppen:

alla dagar 9 f. m.—9 e. m.

Paketutlämningsexpeditionen vid Centralbangården är öppen:

söknedagar 9,30 f. m.—2,30 e. m.

Telegraf. Centraltelegrafstationen, Skeppsbron 2, är öppen hela dygnet. Telegraminlämningsbyråer, som äro öppna endast mellan 9 f. m.—9 e. m., äro inrättade: å *Norr*: Brunkebergstorg 2 och Vallingatan 4; å *Söder*: Södermalmstorg; å *Östermalm*: Riddaregatan 27 och Karlavägen 23; å *Kungsholmen*: Handtvärkaregatan 18; i *Staden*: å Børsen; å *Riddarholmen*, i Riksdagens hus; å *Djurgården*: Allmänna gränd (endast under sommaren).

Telefon. Som bekant operera i hufvudstaden tvänne telefonbolag, Stockholms Bell-telefon-aktiebolag och Stockholms allmänna telefon-aktiebolag. Till allmänhetens beagnande finnas i nästan alla cigarrbutiker och tidningskontor uppsatta det senare bolagets apparater. De flesta tidningskontor hafva äfven Bell-bolagets apparater. Afgift 10 öre för hvarje samtal.

6. Tidningar och Läserum.

Tidningar. Stockholmstidningarna och de större landsortstidningarna finnas på de bättre schweizerierna, utländska på Stora Sällskapet, Grand Hôtel, Hotell Rydberg, Operakaféet, Kung Carl, Café du Bazar, Runan, Börsföreningens lokal, samt å Läsesalongen Beridarebangatan 25 (öppen hvardagar kl. 9 f. m.—10 e. m., helgdagar 2—10 e. m., afgift 20 öre). Tillfälle till läsning af Stockholmstidningar finnes äfven i *tidningskontoren*, mot en afgift af 2 öre för hvarje tidning.

De firnämsta tidningskontoren äro: å *Norr* och *Östermalm* Gustaf Adolfs torg 10, Drottninggatan 52, Centralstationens västibil, Hamngatan 10, Humlegårdsgatan 8 och Sturegatan 5; i *Staden*: Stora Nygatan 32; på *Söder*: Södermalmstorg 8, Hornsgatan 54. Dessutom försäljas tidningarna af gossar, som träffas på Gustaf Adolfs torg, Norrebro och schweizerierna, samt i de flesta cigarrbutiker.

7. Bad, Rakstugor m. m.

Bad. Varma bad: Jakobsgatan 16 (med kafé), Stureplan 4 (kafé och bierstuga), Gamla Norrebro 5, Gamla Kungsholmsbrogatan 41, Skeppsholmen, Badstugatan 4 (Sö-

der), Hornsgatan 98 (Söder), Tjårhofsgatan 9 o. 11 (Söder). På de två förstnämnda ställena äfven turkiska bad.

Kalla bad: Stockholms stads bad-

och siminriktning vid järnvägsbron väster om Strömsborg, Skeppsholmsbron (endast för fruntimmer), Gamla Norrebro 5, Jakobsgatan 16, Badstugatan 4 (Söder).

Rak- och barberstugor finnas till stort antal vid nästan hvarje gata. De förnämsta äro: Hamngatan 10, Drottninggatan 15, 47 och 66, Jakobsgatan 7, Arsenalsgatan 6, Malmskillnadsgatan 3, Västerlånggatan 3.

Kabinett (*cabinets d'aisance*):

å Norr: Hötorget 15, Näckströmsgatan, 3 (Berns salong), Västra Trädgårdsgatan 21 (bakom Blancha kafé), Strömtingen invid Operahuset, Stureplan, Hofslagaregatan å Blasieholmen, Östermalmstorg, Norra bantorget; i Staden: Munkbron i Vägghuset, Skeppsbron i norra tullpaviljongen, Yxmedsgränd 1; å Söder: Södermalmstorg; å Djurgården: Alkärret, Allmänna gränd samt Djurgårdsslätten. Pris 5 Å 10 öre, Västra Trädgårdsgatan 25 öre.

8. Ämbetslokaler, kyrkor, främmande makters beskickningar m. m.

Statens ämbetsvärk: *Armförvaltningen*, Munkbrogatan 2 [D 5], *Artillerigården*, Riddargatan 24 [E 3], *Artilleri- och ingenjörhögskolan*, Riddaregatan 24 [E 3], *Biblioteket, Kungl.*, Humlegården (se afd. 5), *Chefens för flottans militärpersonal stabsexpedition* Birger Jarls torg 11 [D 5], *Civildepartementet*, Mynttorget 2 [D 5], *Direktionen för de Kungliga teatrarne*, Operahuset [E 4], *Domänstyrelsen*, Birger Jarls torg 13 [D 5], *Ecklesiastikdepartementet*, Mynttorget 2, [D 5], *Ekonomiska kartevärket* Västra Trädgårdsgatan 2 [D 4], *Finansdepartementet*, Mynttorget 2 [D 5], *Finansdepartementets kontroll- och justeringsbyrå*, Operahuset, ingång från Strömtingen [E 4] *Flottans militärpersonals stabsexpedition* se ofvan *Chefens för flottans militärpersonal stabsexpedition*, *Fria konsternas akademi* Fredsgatan 32 (se afd. 4), *Fångvårdsstyrelsen*, Rådbotorget 1 [D 4], *Fältläkarekontoret*, se Medicinalstyrelsen, *Generallandtmäterikontoret* Västra Trädgårdsgatan 2 [24], *Generalpoststyrelsen*, Jakobsgatan (Nya Kungsholmsbrogatan) 30 [D 4], *Generalstab*, Birger Jarls torg 10 [D 5], *Generaltullstyrelsen*, Skeppsbron 38 [E 5], *Hofmarskalksämmbetet* Kungl. slottet, *Högsta domstolen*, Kongl. slottet, *Järnkortet*, Kungsträd-

gårdsgatan 4 [E 4], *Järnvägstrafikstyrelsen*, Centralbangården, *Justitiedepartementets statistiska byrå*, Postgatan (Klara södra Kyrkogata) 5 [D 4], *Justitiekanslersexpeditionen*, Munkbron 7 [D 5], *Justitiebudsmansexpeditionen*, Mynttorget 2 [D 5], *Kammarsarkivet*, Birger Jarls torg 13 [D 5], *Kammarkollegium*, Birger Jarls torg 16 [D 5], *Kammarrätten*, Birger Jarls torg 13 [D 5], *Kansli, Kungl. Maj:ts*, Mynttorget 2 [D 5], *Karolinska medikokirurgiska institutet*, Handtvärkaregatan 3 [C 4], *Kommerskollegium* Kornhamnstorg 6 [E 5], *Kontroll- och Justeringsbyrån* se ofvan *Finansdepartementets kontroll- och justeringsbyrå*, *Kontrollvärdet*, Handtvärkaregatan 5 [C 4], *Krigsarkivet*, Birger Jarls torg 10, *Krigshöfrätten*, Drottninggatan 36 B [D 4], *Krigshögskolan*, Birger Jarls torg 8 [D 5], *Lagberedningen*, Nya, Birger Jarls torg 8 [D 5], *Landskansli*, *Stockholms Läns*, Drottninggatan 36 [D 4], *Landskontor*, *Stockholms läns*, Drottninggatan 36 [D 4] *Landtbruksakademins förvaltningskommitté* Mästersamuelsgatan 43 [D 4], *Landtforsvarsdepartementet* och dess *Kommandosexpedition* Mynttorget 2 [D 5], *Landtmäteristyrelsen*, Västra Trädgårdsgatan 2 [E 4], *Lotskontoret*, Brunnsgränden 1 A [E 5],

Lotsstyrelsen, Skeppsbron 20 [E 5],
Länsstyrelsen, *Stockholms läns*,
 Drottninggatan 36 [D 4], *Marin-*
förvaltningen, Birger Jarls torg 11
 [D 5], *Mariningenörstatens chefs-*
expedition, Birger Jarls torg 11 [D
 5], *Medicinalstyrelsen*, Svartman-
 gatan 9 [E 5], *Musikaliska akademi-*
en, Stallgatan 2 (se afd. 4), *Mynt-*
värket, Handtvärkaregatan 5 [C 4],
Nationalmuseum, Södra Blasie-
 holmshamnen (se afd. 6), *Nautisk-*
meteorologiska byrån, Skeppshol-
 men, *Navigationsskolan*, Fiskare-
 gränd 1 [E 6], *Patentbyrån*, Lilla
 Nygatan 6 [D 5], *Riksarkivet*, Bir-
 ger Jarls torg 4 (se afd. 3), *Riks-*
banken, Järntorget 55 (se afd. 2),
Riksdagshuset, Birger Jarls torg 5
 (se afd. 3), *Riksgäldskontoret*, Bir-
 ger Jarls torg 2 [D 5], *Riksmar-*
skalksämmbetet, Kungl. Slottet, *Rän-*
tekammaren, Birger Jarls torg 16
 [D 5], *Sjöförsvarsdepartementet*,
 och dess *Kommandoexpedition*, Bir-
 ger Jarls torg 11 [D 5], *Sjökart-*
värket, Skeppsholmen, *Sjökrigs-*
skolan, Skeppsholmen, *Sjömans-*
hus, *Stockholms*, Gaffelgränd 1 [E
 5], *Skogsinstitutet* vid Storgatans
 slut [C 4], *Statistiska Centralbyrån*,
 Storkyrkobrinken 2 (se afd. 2) *Svea*
Hofrätt, Birger Jarls torg 16 [D
 5], *Svenska akademien*, Skeppsbron
 18 [E 5], *Sveriges geologiska un-*
dersökning, Mästersamuelsgatan 36
Tekniska högskolan, Drottninggä-
 tan 95 A [C 3], *Telegrafstyrelsen*,
 Skeppsbron 2 [E 5], *Utrikesdepar-*
tementet, Mynttorget 2 [D 5], *Vet-*
enskapsakademien, Drottninggä-
 tan 94 (se afd. 4), *Vitterhets-, ä-*
storia- och antikvitetsakademien,
 Nationalmuseum, *Väg- och vatten-*
byggnadsstyrelsen, Munkbron 2 [D
 5], *Öfverintendentsämmbetet*, Drot-
 ninggatan 35 [D 4].

Stadens värk: *Auktionsvär-*
ket, Birger Jarls torg 12 [D 5], *Bok-*
auktionskammaren, Birger Jarls
 torg 12 [D 5], *Brändkärens huf-*
vudstation, Malmskilnadsgratan 64
 [D 3], *Byggnadsnämnden*, Rådhuset,
Byggnadskontoret, Munkbron 1 A
 [D 5], *Drätselnämndens kontor*, St.
 Nygatan 2 [D 5], *Förmyndarkam-*

maren, Riddarhustorget, *Hamm-*
kaptens och hamnkassörskontoret,
 Karl Johans torg basarbyggnaden
 [26], *Kassakontor*, *Stadens*, Stora
 Nygatan 2 [D 5], *Mantalsnämndens*
expedition, Riddarhustorget 6 [D
 5], *Poliskammaren*, Myntgatan 4
 [D 5], *Revisionskontor*, *Stadens*,
 Stora Nygatan 2 A [D 5], *Rådhuset*,
 Riddarhustorget 6 [D 5], *Stadsfö-*
darnes expedition, Mynttorget 4
 [D 5], *Stadsingenörskontoret*, Sta-
 ra Nygatan 2 [D 5], *Uppbördsvär-*
ket, Riddarhustorget 6 [D 5], *Öfver-*
ståthållareämbetet, Mynttorget 4
 [D 5], *Öfverståthållarehuset*, Slotts-
 backen 4 [E 25].

Börsen, Stortorget 2 [E 5].
Kaserner: *Andra Lifgardets*,
 Gref-Magnigatan 2 [F 4]; *Artilleri-*
ets utanför Karl XV:s port [F 2].
Båtmans- och kanonierkasernen,
 Skeppsholmen, *Lifgardets till häst*,
 Storgatan 33 [F 3], *Norska gar-*
dets, Storgatan 23 [F 3], *Pontonier-*
bataljonens, Jaktvarfsgränd 5 [A 4],
Svea Lifgardets, Storgatan 37 [G
 3], *Trängbataljonens*, Marieberg.

Kyrkor, kapell och syna-
gogor: *Adolf Fredriks kyrka*,
 Hölländaregatan [D 3], *Betelkapellet*,
 Malmskilnadsgratan 48 D [D 3], *Bet-*
lehenskyrkan, Sergelgatan 6 [D 3],
Blasieholmskyrkan, Blasieholms-
 gatan [E 4], *Djurgårdskyrkan*,
 Djurgårdsslätten, *Evangeliska brö-*
drasamfundets kyrka, Kungsträd-
 gårdsgatan 12 [E 4], *Finska kyr-*
kan, Slottsbacken [E 5], *Franska*
reformerta kyrkan, Humlegårdsga-
 tan 13 [E 3], *Immanuelskyrkan*,
 Tulegatan invid Tegnérsgratan [D 2],
Jakobs kyrka, Jakobs torg [E 4],
Judiska synagogan, Wahrendorfs-
 gatan 3 [E 4], *Katarina kyrka*,
 Katarina Högbärgsgata [E 5], *Kat-*
olska kyrkan, Norra Smedjegatan
 24 [D 4], *Katolsk-apostoliska kyr-*
kan, Mästersamuelsgatan 2 [E 3],
Klara kyrka, mellan Klara östra
 och västra kyrkogator [D 4],
Kungsholms kyrka, Handtvärkare-
 gatan [C 4], *Kyrkan vid Floraga-*
tan [22], *Ladugårdsländs kyrka*,
 Storgatan [F 3], *Lutherska mis-*
sionsföreningens kyrka, Katarina

Högbärgsgatan 27 (26), *Maria Magdalena kyrka*, Hornsgatan (D 6), *Nya Jerusalemskyrkan*, Malmskillnadsgatan 52 (D 3), *Riddarholmskyrkan*, Riddarholmen (D 5), *Ryska kyrkan*, Majorsgatan 9 B (E 3), *Salemskapellet*, Folkungagatan 14 (D7), *Sjömanskapellet*, Tyska brunn 19 (E 5), *Skeppsholmskyrkan*, Skeppsholmen, *Slottskapellet*, K. Slottet, *Storkyrkan*, Slottsbacken (E 5), *Tyska kyrkan*, Svartmangatan (E 5), *Ängelska kyrkan*, Vallgatan 24 (C 3).

Främmande maktens beskickningar: *Norska ministerhotellet*, Blasieholmsgatan (E 4), *Amerikanske ministerresidenten*, Kungsträdgårdsgatan 2 C (E 4), *Belgiske ministerresidenten*, Regeringsgatan 26 (D 4), *Danske ministern*, Drottninggatan 31 (D 4), *Franske ministern*, Regeringsgatan (D4), *Italienske ministern*, Drottninggatan 66 (D 3), *Nederländske ministern*, Grand Hôtel (24), *Portugisiske ministern*, Norrlandsga-

tan 1 (D4), *Ryske ministern*, Strandvägen 23 (F 4), *Spanske ministern*, Södra Blasieholmshamnen 2 (E 4), *Turkiske ministern*, Vasagatan 44 (C3), *Tyskeministern*, Västra Trädgårdsgatan 11 B (E 4), *Ängelske ministern*, Drottninggatan 3 (D 4), *Österrikiske ministern*, Drottninggatan 86 (D 3).

Konsulatkontor: *Amerikas förenta staters*, Karlavägen 4, *Argentiska republiken*, Schéelegatan 13, *Belgien*, Lilla Nygatan 22, *Brasilien*, Storkyrkobrinken 8, *Chile*, Kaptensgatan 11, *Danmark*, Storkyrkobrinken 7, *Frankrike*, Drottninggatan 28, *Grekland*, Regeringsgatan 6, *Nederländerna*, Mästersamuelsgatan 64, *Peru*, Stora Nygatan 21 B, *Portugal*, Lilla Nygatan 12, *Ryssland*, Stureplan 2 A, *Stora Britannien och Irland*, Norra Blasieholmshamnen 5 C, *Turkiet*, Vasagatan 48, *Tyska riket*, Mästersamuelsgatan 17, *Österrike*, Västerlånggatan 16.

9. Bank- försäkrings- och pensionsinrättningar m. m.

Banker: *Allmänna hypoteksbanken*, Arsenalsgatan 4 A, *Allmänna hypotekskassan för Sverges städer*, Regeringsgatan 6, *Arbetarringens bank*, Triewaldsgränd 2, *Hernösands enskilda bank*, Drottninggatan 6, *Industri-kreditaktiebolaget*, Lilla Nygatan 4, afdelningskontor Arsenalsgatan 4, *Inteckningsgarantiaktiebolaget*, Malmtorgsgatan 1, afdelningskontor Biblioteksgatan 13, *Mälareprovinsernas enskilda bank*, Slottsbacken 8, *Mälareprovinsernas hypoteksförening*, Norrlandsgatan 26, *Riksbanken*, Järntorget 55, afdelningskontor Malmtorgsgatan 4, *Skandinaviska kreditaktiebolaget*, Storkyrkobrinken 7; *Skånes enskilda bank*, Fredsgatan 13; *Stockholms enskilda bank*, Lilla Nygatan 27, afdelningskontor Hamngatan 8, *Basaren å Norrbro* och Drottninggatan 45;

Stockholms Folkbank, Lilla Nygatan 4; *Stockholms Handelsbank*, Kornhamnstorg 4, afdelningskontor Götgatan 16 (Söder), Rödberget 1 och Humlegårdsgatan 24; *Stockholms hypoteksbank*, Slottsbacken 8; *Stockholms tjänstemannasparkassa*, Mynttorget 4; *Sundsvalls enskilda bank*, Kungsträdgårdsgatan 2 A.

Bankirer: *Cervin, C. G.*, Malmtorgsgatan 4, *Frænckel, Louis, & C.*, Arsenalsgatan 4 A, *Geber, Julius, & C.*, Storkyrkobrinken 8.

Järnkottoret: Kungsträdgårdsgatan 4.

Riksgäldskottoret: Birger Järls torg 2.

Sågvärksägarnes garanti-förening: Slottsbacken 8.

Pantlänleinrättningar: *Allmänna pantlänleinrättningen*, Bir-

ger Jarls torg 12, *Stockholms pant-aktiebank*, Grefsturegatan 9.

Sparbanker: *Stockholms läns sparbank*, Drottninggatan 39, *Stockholms stads*, Storkyrkobrinken 5.

Försäkringsinrättningar:

För brandförsäkring:

Allmänna brandförsäkringsvärdet för byggnader å landet, Stora Nygatan 26, *Skandia*, Mynttorget 1, *Skåne*, Drottninggatan 6, *Stockholms stads brandförsäkringskontor* (för fast egendom), Mynttorget 4, *Stockholms stads brandstodsbolag* (för lösegendom), Skeppsbron 32, *Stockholms läns brandstodsbolag*, Norrlandsgatan 26, *Städernas allmänna brandstodsbolag*, Skeppsbron 20, *Seva*, Drottninggatan 13, *Sverige*, Malm-torgsgatan 6.

För glasförsäkringar:

Svenska glasförsäkringsaktiebolaget, Skeppsbron 18.

För hästförsäkringar:

Stockholms läns hästförsäkringsbolag, Norrlandsgatan 26, *Sveriges hästförsäkringsbolag*, Lilla Vattugatan 21.

För liförsäkringar:

Nordstjernan, Drottninggatan 7, *Skandia*, Mynttorget 1, *Skåne*, Drottninggatan 6, *Thule*, Storkyrkobrinken 13, *Viktorja*, Drottninggatan 28.

För olycksfallsförsäkringar:

Fylgia, Malm-torgsgatan 6.

För ränte- och kapitalförsäkringar:

Ränte- och kapitalförsäkringsanstalten, Stora Nygatan 5.

För sjöförsäkringar:

Holmia (återförsäkring), Skeppsbron 28, *Stockholms sjöförsäkringsbolag*, Skeppsbron 36, *Vega*, Skeppsbron 28, *Agir*, Stortorget 1.

Pensionsinrättningar: *All-*

männas änke- och pupillkassan, Storkyrkobrinken 11, *Arméns pensionskassa*, Munkbron 5, *Civiltatens pensionsinrättning*, Västra Trädgårdsgatan 4, *Elementarlära-arnes änke- och pupillkassa*, Storkyrkobrinken 12, *Felkskolelära-arnes pensionsinrättning*, Storkyrkobrinken 12, *Handelsflottans pensionsanstalt*, Trängsund 2 A, *Prästerskapets änke- och pupillkassa*, Kornhamnstorg 57.

Utländskt mynt in- och utväxlas af: *J. Andersson & Cii*, Basaren å Norrbro, *G. Arfvidsson*, Storkyrkobrinken 5, *J. Belmonte*, Arsenalsgatan 2 D, *Bröderna Larsson & Cii*, Telegrafgränd 1, *Ericsson & Zetterström*, Skeppsbron 26, *B. K. Lamby*, Skeppsbron 16, *O. Levertin*, Skeppsbron 44 (ryskt och finskt mynt), *W. Lindberg*, Skeppsbron 46, *Th. Moller*, Skeppsbron 40, *Skandinaviska Kreditaktiebolaget*, *Skånes enskilda bank* och *Stockholms enskilda bank*.

10. Arkiv, Bibliotek, Museer och Samlingar m. m.

Akademiens för de Fria konsterna bibliotek, Fredsgatan 32 [D4] är öppet Januari—Maj samt Oktober—December måndagar och torsdagar kl. 1—3 e.m., september onsdagar kl. 9³⁰—11³⁰ f.m., under öfriga månader stängdt. Fritt.

Artilleriets historiska museum, Riddaregatan 24 [E4],

är öppet sön- och onsdagar kl. 1—2³⁰ e.m. Afgift 10 öre. För resande äfven å andra tider efter anmälan hos tygmästaren kl. 10—12 f. m.

Blanchs konstsalong vid Kungsträdgården är öppen hvardagar kl. 10 f.m.—5 e.m., söndagar 1—4 e.m. Inträdesavgift växlande, vanligen 1 kr.

Fiskerimuseum, Kammakaregatan 36 [D3] är öppet hvardagar kl. 10 f.m.—2 e.m., helgdagar 1—3 e.m. Fritt.

Fredrika Bremer-förbundets byrå, Lilla Vattugatan 19 [D4], är öppen hvardagar kl. 12—4 e.m.

Föreningen för frivillig vård af sårade och sjuke i fält, Garnissonssjukhuset, Handtvärkaregatan 25 [B4]. Samlingen af sjukvårdsmateriel är tillgänglig efter anmälan.

Handarbetets vänner. Byrån för fornsvenska mönster, Brunkebärgstorg 15 [D4], är öppen hvardagar kl. 10—4 e.m. Fritt.

Institutet för blinda, Nybrogatan 37 [E3], alla dagar, efter anmälan hos institutets direktör.

Institutet för döfstumma, Manilla å Djurgården, torsdagar kl. 10 f.m.—1 e.m.

Kammararkivet, Birger Jarls torg 13 [D5], är öppet kl. 10 f.m.—3 e.m.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet, Handtvärkaregatan 3 [C4]. *Anatomisk-fysiologiska och patologisk-anatomiska samlingarna* äro tillgängliga efter anmälan hos vaktmästaren; *biblioteket* oktober—april, måndagar, onsdagar och fredagar kl. 8—8 e.m., maj—september, onsdagar och fredagar kl. 6—8 e.m. Fritt.

Kläd- och lifrustkammaren, Kungl. Slottet, nordöstra flygeln, är tillgänglig tisdagar och (om sommaren) fredagar kl. 12—3 e.m., söndagar kl. 1—3 e.m. Söndagar och fredagar fritt, tisdagar 50 öres afgift.

Konstföreningens utställningslokal vid Kungsträdgården, ingång från Västra Trädgårdsgatan, är öppen söcknedagar, utom måndagar, kl. 11 f.m.—4 e.m. och söndagar kl. 1—4 e.m. (under den mörka årstiden till kl. 3 e.m.). Afgift hvardagar 25 öre, söndagar 10 öre.

Krigsarkivet, Riddarholmen 10 [D5], är öppet hvardagar kl. 10³⁰ f.m.—3 e.m.

Krigsvetenskapsakademiens bibliotek, Riddarholmen 10 [D5], är öppet september—april, onsdagar och lördagar kl. 9—10 f.m.

Kungl. Biblioteket i Humlegården är öppet för lån och begagnande å stället hvardagar kl. 10 f.m.—3 e.m., visningssalen kl. 11 f.m.—2 e.m.

Landbruksakademiens bibliotek, Mästersamuelsgatan 43 [D4], är öppet onsdagar och lördagar kl. 12—2 e.m.

Landbruksakademiens experimentalfälts samlingar utom Roslagtsull få beses måndagar och torsdagar kl. 12—1 e. m. Fritt.

Läkaresällskapets bibliotek, Jakobsgatan 10 [D4] är tillgängligt tisdagar, torsdagar och lördagar kl. 12—1 e. m. Fritt.

Läsesalongen, Beridarebansgatan 25 [D4], är öppen hvardagar kl. 9 f.m.—10 e.m., söndagar 2—10 e.m. Afgift 20 öre.

Musikaliska akademiens bibliotek, Stallgatan 2 [E 4], hålles öppet under terminerna hvardagar kl. 11 f. m.—12 e. m. (lördagar 11—1), under ferierna tisdagar och onsdagar kl. 1—2 e. m. Fritt.

Nationalmuseum, Södra Blasieholmen [E 4]: *Konst- och handtillskedsföreläsningar* äro tillgängliga söndagar kl. 1—3 e. m., helgfria hvardagar med undantag af måndagar kl. 11 f. m.—2 e. m. Handteckningar och gravyrer framläggas på begäran tisdagar och fredagar. Söndagar, tisdagar och fredagar fritt, öfriga dagar 50 öre.

Samlingen af egyptiska fornlämningar är tillgänglig tisdagar och fredagar kl. 11 f. m.—3 e. m. Fritt.

Historiska museum och myntkabinetten äro öppna under okto-

Hand
11-3
fritt
med
Tard
Lind
11-3
500

ber—februari fredagar kl. 12—2 e. m. och söndagar kl. 1—3 e. m., under mars—september fredagar kl. 12—3 e. m. och söndagar kl. 1—3 e. m. samt under maj—september dessutom tisdagar kl. 12—3 e. m. Tisdagar 25 öres afgift, öfriga dagar fritt.

Naturhistoriska riksmuseet, Drottninggatan 94 [C 3], är öppet helgfria onsdagar kl. 12—2 e. m. och söndagar kl. 1—3 e. m., fritt, samt lördagar kl. 12—2 e. m., afgift 25 öre; andra dagar och tider efter tillsägelse hos vaktmästaren mot en afgift af 1 kr.

Naturhistoriska riksmuseets etnografiska samling, Hölländaregatan 15 [D 3], är tillgänglig onsdagar och söndagar kl. 12—2 e. m. Afgift 25 öre.

Nordiska museum, Hufvudafdelningen, Drottninggatan 71 A och B [C 3], är öppen måndagar, tisdagar, torsdagar och fredagar kl. 11 f. m.—5 e. m., samt söndagar kl. 1—9 e. m. Afgift 50 öre.

Första annexet (norska afdelningen), Drottninggatan 45, 1 tr. upp [D 4], är öppet samma tider som hufvudafdelningen. Afgift 25 öre.

Andra annexet, Drottninggatan 79, 1 och 2 tr. [D 3], är öppet söndagar kl. 1—5 e. m., onsdagar och lördagar kl. 11 f. m.—5 e. m. Afgift 50 öre.

Under november—februari är stängningstiden kl. 3 e. m. om hvardagarna. Biljetter till alla afdelningarna 1 kr. Arskort 3 kr. Andra tider i alla afdelningarna dubbel afgift.

Observatorium, vid slutet af Drottninggatan [C 2], är tillgängligt efter öfverenskommelse med Vetenskapsakademiens astronom.

Riddarholmskyrkan på Riddarholmen är öppen under maj—september hvarje tisdag och torsdag kl. 12—2 e. m., afgift 25 öre, samt lördag kl. 12—2 e. m., fritt. Under den återstående delen af året visas kyrkan tisdag och tors-

dag kl. 12—2 e. m. efter tillsägelse hos värdaren, som träffas kl. 12 m. i Riksmarskalksämbegets förmak på Kungl. Slottet. Afgift 25 öre. A andra tider efter öfverenskommelse med värdaren.

Riddarhussalen vid Riddarhustorget [D 5] visas alla söckendagar till kl. 3 e. m. efter tillsägelse hos vaktmästaren 1 tr. upp, dörren till vänster. Drickspålgar 1 kr.

Riksdagens bibliotek, Birger Jarls torg 5 B [D 5], är öppet under riksdagarna hvardagar kl. 10 f. m.—2 e. m. samt kl. 5—7 e. m., under den öfriga delen af året måndagar, onsdagar och fredagar kl. 11 f. m.—2 e. m. Fritt.

Riksarkivet, Birger Jarls torg 4 [D 5], är öppet hvardagar kl. 10 f. m.—2,30 e. m. Fritt.

Riksmuseets naturhistoriska samlingar, se *Naturhistoriska riksmuseet*.

Statistiska centralbyråns arkiv och bibliotek, Storkyrkobrinken 2 [E 5], äro tillgängliga hvardagar kl. 10 f. m.—3 e. m. Fritt.

Sveriges geologiska undersöknings museum, Mästersamuelsgatan 36 [D 4], är öppet måndagar och torsdagar kl. 1—3 e. m. Fritt. A andra tider efter tillsägelse åt vaktmästaren.

Tekniska högskolans bibliotek, Drottninggatan 95 A [C 2], är öppet måndagar och torsdagar kl. 12—2 e. m. Fritt.

Tekniska skolans bibliotek, Mästersamuelsgatan 36 [D 4], är tillgängligt måndagar och torsdagar kl. 7—9 e. m. Fritt.

Vetenskapsakademiens bibliotek, Drottninggatan 94 [C 3], är öppet onsdagar och lördagar kl. 12—2 e. m., stängdt den 15 juni—1 juli. Fritt.

Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademiens bibliotek, Nationalmuseum, södra ingången, är öppet hvardagar kl. 12—2 e. m. Fritt.

11. Teater, musik m. m.

Kungl. Stora teatern, in-
gången från Gustaf Adolfs torg.
Biljetter säljas till *vanliga* pris
söckendagar från kl. 12 midd., sön-
och helgdagar från kl. 1 e. m. i
biljettkontoret; till *förhöjda* pris
alla dagar kl. 9—11 f. m. i för-
köpsbyrån samt till *förköpspris*
där sammastädes, söckendagar kl.
12—4 och 6,30—7,30 e. m., sön- och
helgdagar kl. 1—4 och 6,30—7,30
e. m.

Biljettpriren äro:

	Van- liga pris.	För- höjda pris.	För- köps- pris.
Parkett	3: 50	4: 50	5: 50
Amfiteaterloger (4 pl.)	12: —	16: —	20: —
Parkettloger (2 pl.)	6: —	8: —	10: —
Första raden:			
Loger: 1:a pl.	4: —	5: —	6: —
2:a >	3: 50	4: 50	5: 50
3:e >	2: 50	3: 50	4: 50
Oxöga (3 pl.)	15: —	18: —	21: —
Andra raden:			
Fondloger: 1:a och 2:a pl.	2: 75	3: 50	4: 25
Fondloger: 3:e pl.	2: —	2: 75	3: 50
Sidologer: 1:a pl.	2: —	2: 75	3: 50
Sidologer: 2:a pl.	1: 75	2: 50	3: 25
Oxögon (3 pl.)	10: —	12: 25	14: 50
Tredje raden:			
Fondloger: 1:a och 2:a pl.	2: —	2: 75	3: 50
Sidologer: 1:a pl.	1: 75	2: 50	3: 25
Sidologer: 2:a pl.	1: 25	2: —	2: 75
Oxögon (3:e pl.)	5: —	7: 25	9: 50
Fjärde raden:			
Fondloger: 1:a pl.	1: 50	2: —	2: 50
Fondloger: 2:a pl.	1: 25	1: 75	2: 25
Sidologer: 1:a pl.	1: 25	1: 75	2: 25

Stockholm.

Sidologer: 2:a pl.	0: 75	1: 25	1: 75
Fjärde raden:			
Fond: numre- rade pl.	0: 75	1: 25	1: 75
Fond: onumre- rade pl.	0: 75	1: 25	1: 75
Sida: numrera- de pl.	0: 40	0: 50	0: 60

**Kungl. Dramatiska tea-
tern**, Kungsträdgårdsgatan (Östra
Trädgårdsgatan) 6. Biljetter säljas
till *vanliga* pris söckendagar från
kl. 12 midd., sön- och helgdagar
från kl. 1 e. m. i biljettkontoret;
till *förhöjda* pris alla dagar kl. 9
—11 f. m. i förköpsbyrån (Stora
Teatern) samt till *förköpspris* där
sammastädes söckendagar kl. 12—4
e. m., sön- och helgdagar kl. 1—4
e. m.

Biljettpriren äro:

	Van- liga pris.	För- höjda pris.	För- köps- pris.
Parkett	2: 75	3: 50	4: 50
Parquet-avant- scener (4 pl.)	10: —	14: —	18: —
Första raden:			
Fond: 1:a och 2:a pl.	3: —	4: —	5: —
Fond: 3:e pl.	2: 50	3: 50	4: 50
Sida: 1:a bän- ken	2: 50	3: 50	4: 50
Sida: 2:a bän- ken	2: —	3: —	4: —
Andra raden:			
Avantscener (5 pl.)	8: —	11: 75	15: 50
Fond: 1:a bän- ken	1: 75	2: 50	3: 35
Fond: 2:a, 3:e o. 4:e bänken	1: 50	2: 25	3: —
Sida: 1:a bän- ken	1: 50	2: 25	3: —
Sida: 2:a bän- ken	1: 25	2: —	2: 75
Tredje raden:			
Avantscener (4 pl.)	5: —	7: —	9: —

Fond: 1:a och			
2:a bänk	1: 25	1: 75	2: 25
Fond: 3:e bän-			
ken	1: —	1: 50	2: —
Ståplatser	0: 50	1: —	1: 50
Sida: 1:a bän-			
ken	0: 75	1: 25	1: 75
Sida: 2:a bän-			
ken	0: 50	1: —	1: 50

Nya teatern, Blasieholmsgatan 4 A. Biljettkontoret i teaterhuset öppet söckendagar från kl. 9 f. m., sön- och helgdagar kl. 9—11 f. m. samt från kl. 1 e. m. Biljetter säljas äfven i Allmänna tidningskontoret vid Gustaf Adolfs torg, söckendagar kl. 9 f. m.—4 e. m., sön- och helgdagar kl. 9—11 f. m. och 1—4 e. m. *Förköp* dagen före mot 25 öres förhöjning pr biljett.

Biljettprisen äro:	
Parkettbalkonger (å 6, 7, 9 och	
11 platser i hvardera) pr	
biljett	2: 75
Första Parkett	2: 75
Andra »	2: 25
Första raden:	
Fond: 1:a och 2:a bänken	2: 25
» öfriga bänkar	1: 75
Sidor: 1:a bänken	2: —
» öfriga bänkar	1: 50
Tvåne Familjeloger (å 12 plat-	
ser i hvardera) pr biljett	2: 25
Andra raden:	
Fond: 1:a och 2:a bänk	1: 75
» öfriga bänkar	1: 50
Sidor: 1:a bänken	1: 50
» 2:a bänken	1: 25
» öfriga bänkar	1: —
Tvåne Familjeloger (å 12 plat-	
ser i hvardera) pr biljett	1: 50
Tredje raden:	
Fond: 1:a bänken	1: 25
» öfriga bänkar	1: —
Fond-Galleri	0: 75
Sidor: 1:a bänken	0: 75
» öfriga bänkar	0: 50

Södra teatern, Mosebacke torg. Biljettkontoret i teaterhuset öppet söckendagar från kl. 9 f. m.,

sön- och helgdagar kl. 9—11 f. m. samt från kl. 1 e. m. Biljettförsäljning äfven i Allmänna tidningskontoret vid Gustaf Adolfs torg (jfr. oöfran Nya teatern). Under sommarmanaderna, då teatern är stängd, spelar truppen på

Djurgårdsteatern. Biljettförsäljning kl. 9 f. m.—4 e. m. i Allmänna tidningskontoret vid Gustaf Adolfs torg samt från kl. 5 e. m. i teaterns biljettkontor.

Biljettprisen på dessa båda teatrar äro:	
Parkett	2: 50
Första raden:	
Fond: 1:a och 2:dra bänken 2: —	
» öfriga bänkar	1: 75
Sida: 1:a bänken	1: 75
» 2:dra	1: 50
Andra raden:	
Fond: 1:a och 2:dra bänken 1: 50	
» öfriga bänkar	1: 25
Sida: 1:a bänken	1: —
» galleri (stående)	0: 50
Parkett-avantscener	6: —
Första radens avantscener	6: —
Andra radens avantscener	2: —

Viktoriateatern, Djurgården, Tivoli. Biljettpris 1 kr. Biljettförsäljning vid ingången.

Manögen å Djurgården, öppen endast vissa tider. Biljettförsäljning i biljettkontoret och i Allmänna tidningskontoret vid Gustaf Adolfs torg.

Tivoli å Djurgården, entré i regeln 50 öre till parken, till både parken och Viktoriateatern 1 kr. (se oöfan), till rofdjurshuset en entréafgift af 25 öre.

Belvedären å Djurgården, entré 50 öre, till endast parken 10 öre.

Vaktparaden passerar Gustaf Adolfs torg och Norrbo hvarje helgdag kl. 12¹⁵ e. m., och helgdag kl. 1¹⁵ e. m.

Musik. S. k. trädgårdsmusik utföres å *Hasselbacken* (middags- och aftonkonsert), *Strömparterren*, *Blanchs kafé* och *Berns salong* (kaffe- och aftonkonserter).

12. Tidsindelning.

Den som ej har tillfälle att vistas i hufvudstaden mer än några få dagar, måste noga indela sin tid, om han vill hinna se så mycket som möjligt af Stockholms sevärheter. Han måste därför på förhand uppgöra en någorlunda detaljerad plan för sina besök och utflykter.

Förmiddagarna användas till vandringar inom staden samt besök i slottet, museer, bibliotek, kyrkor m. m.; eftermiddagarna till utflykter till de närmaste omgifningarna och till teaterbesök. Härvid gäller det att på förhand förvissa sig om, på hvilka dagar och tider de olika museerna m. m. äro tillgängliga, och att därefter rätta sina besök. När tiden så medgifver böra en eller flere dagar egnas åt utflykter till hufvudstadens mera aflägsset belägna omgifningar.

Här nedan följer ett förslag till tidsindelning för en resande, som sommartid ankommer till Stockholm en lördags eftermiddag och kvardröjer i hufvudstaden till onsdags morgon.

Lördagsaftonen: besök på Djurgårdsteatern.

Söndagen: frukost i Strömparterren; besök i någon af kyrkorna; promenad i Kungsträdgården, när vaktparaden passerar; besök i Nationalmuseum; promenad öfver Skeppsholmen och vidare med ångfärja till Djurgården; middag på Hasselbacken; promenad i vagn kring Djurgården; besök på Belvédären och i Tivoli.

Måndagen: tur på ringlinjen; frukost på Mosebacke; promenad uppför Drottninggatan; besök i Nordiska museet; promenad genom Brunkebergstunneln till Kungl. Biblioteket; besök i Biblioteket och Humlegården; middag på Lidingsbro, Ulriksdal eller Nacka; på aftonen besök i Berns salong, Blancs kafé eller Operakaféet.

Tisdagen: färd på Maria-hissen; frukost i Maria-hissens restauration; besök i Slottet, Riddarhuset och Riddarholmskyrkan; middag på något af de ofvannämnda utvårdshusen eller ock utfärd till Drottningholm.

Till ledning vid uppgörandet af plan för besök i museer, arkiv, bibliotek m. m. torde tjäna följande *minneslista*, som är uppgjord med hänsyn till förbållandena under sommarminaderna; de närmare detaljerna finnas i afd. 10 här ofvan.

Alla dagar: Blancs konstsalong; Fiskerimuseum; Fredrika Bremer-förbundets byrå (hvardagar); Handarbetets vänner (hvardagar), Institutet för blinda; Kammararkivet (hvardagar), Karolinska mediko-kirurgiska institutets anatomisk-fysiologiska och patologisk-anatomiska samlingar; Krigsarkivet (hvardagar), Kungl. Biblioteket (hvardagar), Läsesalongen, Observatorium, Riddarhussalen (hvardagar), Riksarkivet (hvardagar), Statistiska centralbyråns bibliotek och arkiv (hvardagar), Vitterhets-, historie- och antikvitets-akademiens bibliotek (hvardagar).

Söndagar: Artilleriets historiska museum, Kläd- och lifrustkammaren, Konstföreningens utställning, Nationalmusei konst- och konstslöjdfafdelningar samt historiska museum och myntkabinett, Naturhistoriska riksmuseum och etnografiska samlingen, Nordiska museet och dess annex.

Måndagar: Landbruksakademiens experimentalfalts samlingar, Nordiska museets hufvudafdelning och första annex, Riksdagens bibliotek, Sverges geologiska undersöknings museum, Tekniska högskolans bibliotek, Tekniska skolans bibliotek.

Tisdagar: Kläd- och Lifrustkammaren, Konstföreningens ut-

ställning, Läkaresällskapets bibliotek, Musikaliska akademins bibliotek, Nationalmusei alla afdelningar, Nordiska museums hufvudafdelning och 1:sta annex, Riddarholmskyrkan.

Onsdagar: Artilleriets historiska museum, Karolinska medikokirurgiska institutets bibliotek, Konstföreningens utställning, Krigsvetenskapsakademiens bibliotek, Landbruksakademiens bibliotek, Musikaliska akademins bibliotek, Nationalmusei konst- och konstslöjdfdelningar, Naturhistoriska riksmuseum och etnografiska samlingen, Nordiska museets andra annex, Riksdagens bibliotek, Vetenskapsakademiens bibliotek.

Torsdagar: Institutet för döfstumma, Konstföreningens utställning, Landbruksakademiens experimentalfäls samlingar, Läkaresällskapets bibliotek, Nationalmu-

sei konst- och konstslöjdfdelningar, Nordiska museets hufvudafdelning och första annex, Riddarholmskyrkan, Sverges geologiska undersöknings museum, Tekniska högskolans bibliotek, Tekniska skolans bibliotek.

Fredagar: Karolinska medikokirurgiska institutets bibliotek, Kläd- och Lifruskammaren, Konstföreningens utställning, Nationalmusei alla afdelningar, Nordiska museets hufvudafdelning och första annex, Riksdagens bibliotek.

Lördagar: Konstföreningens utställning, Krigsvetenskapsakademiens bibliotek, Landbruksakademiens bibliotek, Läkaresällskapets bibliotek, Nationalmusei konst- och konstslöjdfdelningar, Naturhistoriska riksmuseum, Nordiska museets andra annex, Riddarholmskyrkan, Vetenskapsakademiens bibliotek.

Inledning.

När *Stockholm* först började byggas är ej känt. Så mycket vet man, att staden ej är af urgammal ålder. Måhända står dess uppkomst i samband med Sigtunas förstöring af esterna 1187, nämligen på det sättet, att denna händelse gjorde det nödvändigt att till skydd för sjöröfrarnes härjningar anlägga ett fäste vid Mälarens inlopp. Fästet anlades på den holme, som numera utgör den egentliga staden.

Sedan väl platsen blifvit skyddad mot fienders anfall, gjorde det för handeln gynsamma läget, att här snart uppstod en stad, begynnelsen till Sverges stolta hufvudstad. Den omtalas första gången 1252, och i ett bref af år 1285 heter det, att »staden inom få år blifvit folkrikare än de flesta andra städer i landet». Det var genom Birger Jarls omvårdnad, som *Stockholm* erhöll sin första betydelse såsom stad och fästning. Han äras därför såsom hufvudstadens egentlige grundläggare.

Stockholm var på denna tid betydligt mindre än nu. Åtminstone en del af Kornhamnstorg, Köttorget, hela Skeppsbroområdet och det åt nordväst utskjutande hörn, å hvilket Riddarhuset, Rådhuset, Cellfängelset och Öfverståthållareämbetets hus äro uppförda, äro landvinningar, gjorda sedan förra hälften af 1500-talet. Måhända var holmen ännu mindre under medeltiden.

Icke ens hela *Stockholmen* i dess sålunda reducerade omfång upptogs emellertid af den ursprungliga staden. De densamma omgifvande murarne nådde icke en gång allestädes fram till Väster- och Österlånggatorna, ty af gamla handlingar känner man, att dessa gators insidor, åtminstone till stor del, kantades af hus, som i senare tid blifvit bygda intill yttersidan af stadsmuren. »Söderport» var belägen ungefär emellan nuvarande Tyska Stallplan och Österlånggatan.

Detta sålunda begränsade område blef emellertid snart nog för trångt för den hastigt tillväxande staden. Den gamla stadsmuren fick lämna plats för nya hus, och en ny,

vidsträcktare mur bygdes. När denna mur uppfördes och huru den var belägen, är ej känt. Vid midten af 1400-talet fans den, men hundra år därefter äro alla spår af densamma försvunna. Af vissa tecken att döma vill det synas som om den på västra sidan skulle hafva gått innanför den nuvarande Stora Nygatan.

På det nuvarande slottets plats i Stockholms nordöstra hörn reste sig det af Birger Jarl anlagda fasta slottet med det med Sverges tre kronor krönta tornet. Invid det nuvarande Mynttorget stod det starka Norraportstornet, och därifrån ledde en kort gata, invid hvilken smederna (däraf namnet Stadssmedjegatan) hade sina värkstäder, fram till den utanför den äldsta stadsmuren löpande Västra långgatan. Inre sidorna af de båda långgatorna utgjordes af intill hvarandra stötande hus med gaffarne vända utåt gatan. Endast några få värgator funnos, som ledde genom de för samfärdselns skull i den gamla muren anbragta portarne in till den egentliga staden. På långgatornas yttersidor åter begränsades nästan hvarje hus af en gränd eller brink, som förde ned till stranden.

Slottet skildes genom en djup graf från staden. Invid detsamma låg *Nikolai kyrka*, hvilken under medeltiden upptog vida större utrymme än nu, och som därjämte då omgafs af en stor kyrkogård. På Börsens plats stod *rådhuset*, en tämligen oansenlig byggnad, och på Stortorget invid Kåkbrinken reste sig *kåken*, vid hvilken förbrytare, sig själfva till straff och androm till varnagel, utställes till beskådande eller piskades med ris. Från Stortorget utgick åt öster *Köpmannagatan*, invid hvilken de rikaste köpmännen bodde, samt åt söder *Skomakaregatan* och *Svartbrödragatan* (n. v. Svartmangatan), hvilken sistnämnda gata ledde till svartbrödernas eller dominikanernas kloster, anlagdt af Magnus Eriksson på den plats, där Södertorn ursprungligen låg. Köpmanna- och Svartbrödragatorna förbundos med hvarandra af *Sjölågårdsgatan* (n. m. förvrängdt till Skärgårdsgatan), och från denna gata ledde *Kinhästagan* (Kinstugatan) till Svartbrödra- och Skomakaregatorna.

Medan den gamla staden utgjordes af stora kvarter med få gator, hvilka i allmänhet hade sina bestämde namn, möttes man i den nyare staden af smala kvarter och otaliga gränder med efter gårdsegarne växlande benämningar. Rundt omkring staden, ett stycke från stranden, gick en på pålar

hvilande träbro, invid hvilken de större skeppen förtöjde, medan de mindre släpptes igenom ochingo lägga till vid stranden.

Mellan staden och den norra malmen lågo tre små holmar, hvilka i en senare tid förenats och genom utfyllningar erhållit nästan dubbelt så stort omfång som förr. Den olycklige hertig Valdemar Magnusson uppförde på den största af holmarne ett *helveandshus*, hvarefter holmen fick sitt namn. Den var befästad och utgjorde ett kraftigt bålverk för staden. Broar förbundo holmarne sins emellan samt med staden och norra malmen.

En bro, befäst med torn, förband staden med *Gråmunkholmen*, n. v. Riddarholmen, där det 1270 anlagda Gråmunkeklostret låg.

Söder- och Norrmalm hafva erhållit sina namn af den ås eller malm, som stryker fram öfver dem. Norrmalm hade under medeltiden ett helt annat utseende än nu. Brunkebärgsåsen gick då ända fram till Norrström och delade Norrmalm i tvänne hälfter. Ungefär på den plats, där Klara kyrka nu står, låg *Klara kloster*, anlagdt 1289. Den nu s. k. Klara sjö gick då upp till nära foten af den klippa, hvarpå kyrkan står, och midt i sjön låg en liten holme, hvilken numera står i fast förbindelse med Norrmalm och representeras af kvarteren mellan Bryggaregatan och Gamla Kungsholmsbrogatan, väster om Vasagatan (Klara Strandgata). Östra delen af malmen upptogs till större delen af moras och träsk, och den nu s. k. Nybroviken hade då betydligt större omfång än nu. Den numera igenfyllda *Näckströmmen* skilde Norrmalm från *Käpplingeholmen* eller Blasieholmen, sorgligt ryktbar genom Käpplingemorden 1389. Invid Käpplingeholmen låg en annan mindre holme, kallad *Myntholmen*, på hvilken Nationalmuseum nu har sin plats.

På östra sidan om åsen låg *Jakobs kyrka*, hvilken fans till redan på 1320-talet. Utom denna kyrka och Klara kloster funnos icke under medeltiden några större byggnader på Norrmalm, ty ingen ville der uppföra några dyrbara hus, då man riskerade att vid de ofta återkommande striderna få dem afbrända. Tomterna på malmen användes därför hufvudsakligen till trädgårdar och betesmarker.

Kungsholmen, som på denna tid bar namnet *Lidarne*, var bekant för sina stora tegelslagerier. De nu s. k. Skepps- och Kastellholmarne kallades under medeltiden »Vaghensöarne» och voro näppeligen bebygda.

Genom en bro med vindbrygga förbands staden med *Södermalm*, hvilken liksom *Norrmalm* var glest befolkad. Här funnos dock flere industriella etablissemang. Vid östra stranden lågo själbodarne, där tran bereddes, och hvilka för luktens skull måst förläggas aflägsse från människoboningar. Flere repslagarebanor funnos på söder, vid Klockviken gjötos klockor, och Tegelviken erhöll sitt namn af de där belägna tegelslagerierna. Vid midten af 1300-talet anlades *Maria Magdalenas kapell*, och på Katarina kyrkas nuvarande plats låg ett litet kapell, helgadt åt minnet af det heliga korset. Afståndet mellan detsamma och Stortorget antogs vara lika stort som mellan Pilati hus och Golgata.

Ehuru sålunda både *Norr-* och *Södermalm* tidigt började bebyggas, räknades de dock icke till staden i egentlig mening, ty blott »mellan *Norra bro* och *Sudra»* kunde giltigt köpslut ske. Särskildt sökte *Karl Knutsson* och *Gustaf Vasa* förhindra utflyttningar till *malmarne*, och den senare lät till och med nedrifva *Maria* och *Jakobs kyrkor*. 1602 förklarades emellertid *Norrmalm* för en egen stad, vanligen kallad »*Norre staden*». Först 1635 förenades de båda *malmarne* med staden.

Detta oakadt var hufvudstadens område betydligt mindre än nu. *Djurgården* hörde icke dit, och *Östermalm* eller *Ladugårdslandet* började först på 1600-talet bebyggas. *Norrtull* var till 1651 belägen söder om gamla barnhuset vid *Drottninggatan*, men flyttades nämnda år till den plats, där *Karlbärgsallén* nu begynner. Redan 1673 var emellertid *Norrtull* utflyttad till närheten af *Stallmästaregården*. Åt södra sidan slutade staden vid *Åsögatan* (*Falkenbärgsgatan*) och *Hornskroken*. Först omkring 1760 förlades *Södertull* vid »*Grinds»* skans, hvarefter den fick namnet *Skanstull*.

De långvariga och förhärjande inbördes strider, som föregingo *Kalmarunionens* upplösning, voro ödesdigra särskildt för hufvudstaden, som behöfde årtionden för att någorlunda repa sig från de förluster, den då led. Om *Stockholms* tillbakagående under dessa tider vitna skattelängderna, enligt hvilka staden år 1509 hade 1233 skattskyldige innevånare, men 1522 blott 308. Ännu under *Gustaf Vasas* sista regeringsår uppgick de skattskyldiges antal till blott 682.

Midten af 1600-talet var för hufvudstaden en period af så lysande och storartad utveckling, att icke ens den nuvarande kan täfla med densamma. På en tid af mindre än

30 år tredubblades dess folkmängd och omskapades dess yttre. Den mantalsskrifna befolkningen ökades från 6,283 år 1635 till 14,948 år 1663, hvadan den verkliga folkmängden sistnämnda år kan antagas till omkr. 40,000 personer.

Efter en stor eldsvåda 1625 erhöll den västra delen af den egentliga staden sina raka gator och ett någorlunda reguliert utseende. Den nitiske öfverståhållaren frih. Fleming genomförde åren 1637—40 en gatureglering på Norrmalm. Annu fick dock länge Brunkeberg resa sig i midten och dela malmen i tvänne delar. Äfven till söder sträckte sig gaturregleringen. Flottans hufvudstation förlades 1634 till Skeppsholmen, och Karl X Gustaf började göra parkanläggningar på Valdemarsön eller nuvarande Djurgården.

En storartad byggnadsvärksamhet var rådande. Till de redan befintliga sex kyrkorna — Storkyrkan, Riddarholmskyrkan, Klara, Jakobs och Maria kyrkor samt Tyska kyrkan — kommo Katarina kyrka 1670 och Johannes kapell, färdigt 1636, men öppnadt för allmän gudstjänst först 1671. Grunden lades till Kungsholms kyrka 1673 och till Hedvig Eleonora kyrka 1658. Omkring 1670 blef det nya Riddarhuset färdigt och 1680 Riksbankens nuvarande lokal. En mängd af våra stormän uppförde åt sig präktiga palats i hufvudstaden, bland hvilka främst märktes Wrangelska palatset på Riddarholmen, där Svea hofrätt nu har sin lokal, och Magnus Gabriel de la Gardies palats i södra delen af Kungsträdgården, sedermera använt till arsenal och därefter till dramatisk teater, nedbrunnet 1825.

Det gamla, många gånger tillbygda slottet befann sig vid slutet af 1600-talet på förfall, och Karl XI beslöt därför 1672 att med godkännande af de utaf N. Tessin d. ä. uppgjorda ritningarna uppföra ett nytt slott. Redan därförinnan hade emellertid byggandet af en ny fasad åt norr påbörjats. Detta arbete var fullbordadt 1695, men kort tid därefter, den 7 maj 1697 utbröt af okänd anledning en förhärjande eldsvåda, som lade Stockholms slott i aska. Den kungliga familjen måste nu taga sitt residens i det Wrangelska palatset på Riddarholmen, från denna tid kalladt Kungshuset. Där förblef den boende i 57 år eller till den 7 dec. 1754, då inflyttningen kunde ske i det nya slottet.

Den stora slottsbranden efterföljdes på 1700-talet af den ena förhärjande eldsvådan efter den andra. 1719 nedbrunno vid eller i närheten af Regeringsgatan omkring 200 hus.

1723 rasade tvänne eldsvådor, af hvilka den ena lade Katarina kyrka, 68 stenhus och 350 trähus i aska och den andra förstörde husen vid Norrlandsgatan. I den stora Klara brand 1751 blefvo de flesta husen vid Drottninggatan och hela västra delen af Klaratrakten lågornas rof. Ännu mera förhärjande var Maria brand 1759, som förstörde 300 hus och Maria kyrka.

En naturlig följd af dessa eldsvådor var, att hufvudstaden efter hand bebygdes med större och vackrare hus än de gamla. En i många afseenden lysande tid inträdde för hufvudstaden under Gustaf III:s regering. Då bygdes Norrebro, Operahuset och Arffurstens palats; då restes äfven de tre Gustavernas statyer. Åtskilligt gjordes äfven under Karl XIV Johans regering för hufvudstadens förskönande.

Oaktadt allt detta synes Stockholms utveckling hafva varit ganska obetydlig under senare hälften af 18:de och förra hälften af 19:de århundradet. Atminstone att döma efter folkmängden, som under åren 1763—1850 från 75,517 personer ökades till endast 93,070. Under de följande 25 åren tillväxte däremot folkmängden med öfver 59,000 personer eller till 152,582 inneväanare. Ännu snabbare har som bekant befolkningens tillväxt varit under de sista åren. 1885 räknade hufvudstaden en folkmängd af 215,618 personer.

Öberäknadt den del af Djurgården, som 1870 lades till hufvudstaden, upptager Stockholm en areal af 3,060 hektar. Den utgöres af följande delar: Staden mellan broarne, Helgeandsholmen, Riddarholmen, Norrmalm med Vasastaden, Östermalm eller Ladugårdslandet, Skepps- och Kastellholmarne, Södermalm, Långholmen samt Djurgården och Beckholmen.

Hufvudstaden har en längd från norr till söder af omkring 7 kilom. och en omkrets af mellan 20 och 30 kilom. År 1880 funnos i Stockholm 7,215 boningshus, innehållande 143,054 rum, kök, tamburer, affärslokaler och andra lokaler. Under år 1881—84 tillkommo icke mindre än 31,287 rum och kök. De till bevillning taxerade fasta egendomarne voro 1885 påförda ett taxeringsvärde af 402,674,450 kr. Samma år uppskattades värdet af den från fastighetsbevillning befriade egendomen till 40,992,900 kr.

Stockholms gator hade 1884 en sammanlagd längd af 118,⁴⁶ kilom. För persontrafiken användas dagligen 63 ångslupar och 30 spårvagnar. Antalet anmälda resande uppgick 1884 till 84,082.

STOCKHOLM

STOCKHOLM

Offentliga byggnader och monument
 utmärkta med feta siffror
 å Plankartan öfver Stockholm.

		Notan
22.	Akad. för de Fria Konsterna	D 4.
19.	Arfurstens palats	D 4.
15.	Arméförvaltningen	D 5.
53.	Artillerigården	E 3.
5.	Auktionsverket	D 5.
55.	Badinrättning	E 5.
84.	Baptistkapellet	D 3.
90.	Bergskolan	C 2.
81.	Berns' Salong	E 4.
58.	Berzelli byst	E 4.
85.	Bethlehemskapellet	D 3.
59.	Bliger jarls staty	D 5.
67.	Blanchs kafé	E 4.
83.	Blanche konstsalong	E 4.
49.	Blasieholmskyrkan	E 4.
45.	Brandstation	D 3.
50.	Brunkeblårgstunneln	D 3.
14.	Börsen	E 5.
48.	Centraltryckeriet	D 4.
30.	Dram. Teatern	E 4.
79.	Farmaceutiska institutet	C 3.
46.	Finska kyrkan	E 5.
37.	Franska Reform. kyrkan	E 3.
28.	Frimurarelogen	E 4.
93.	Föreningen för Nordisk konst	D 4.
105.	Gasklockan	B 3.
25.	Grand Hôtel	E 4.
60.	Gustaf I:s staty	D 5.
61.	Gustaf II Adolfs staty	D 4.
62.	Gustaf III:s staty	E 5.
2.	Gymnasium	D 5.
33.	Gymnast. Centr.-Inst.	D 4.
26.	Hert. af Dalarne stall	E 4.
71.	Hôtel de Suède	D 4.
70.	» du Nord	E 4.
72.	» Frankfurt	E 5.
73.	» Germania	D 4.
74.	» Kung Karl	D 4.
75.	» Kung Karls annex	D 4.
76.	» Phoenix	C 3.
77.	Rydberg	D 4.
78.	» Skandina	D 4.
24.	» W. G.	D 4.
80.	Jernkontoret	E 4.
3.	Kammarrätten	D 5.
63.	Karl XII:s staty	E 4.
64.	Karl XIII:s staty	E 4.
65.	Karl XIV Johans staty	E 5.
39.	Karolinska Institutet	C 4.
87.	Katolska kyrkan	D 4.

	Sidan
N ^o 7. Kgl. Boktryckeriet	D 5.
23. Kgl. Centralpostverket	D 4.
13. Kgl. Maj:ts Kansli	D 5.
40. Kgl. Myntet	C 4.
20. Kgl. Operahuset	D 4.
12. Kgl. Poliskammaren	D 5.
57. Kgl. Posthuset	D 5.
32. Konstföreningen	E 4.
82. Konung Oskars minne	D 7.
6. Krigshögskolan	D 5.
41. Kurhuset	B 4.
96. Landtbruksakademien	D 4.
89. Landtmäterikontoret	E 4.
66. Linnés ståt	E 3.
91. Lärarinneseminariet	E 3.
86. Metodist-Episkopalkyrkan	D 6.
94. Molinska fontänen	E 4.
88. Mosaiska kyrkan	E 4.
95. Mosebacke	E 6.
29. Musk. Akademien	E 4.
44. Naturhistoriska Riksmuseum	D 3.
43. Navigationskolan	E 6.
34. Nord. Muséets annex	D 4.
36. Nord. Muséets annex	C 3.
35. Nord. Muséets hufvudafd.	C 3.
104. Norra jernvägsstationen	C 3.
81. Norska Gardets kasern	F 3.
97. Norska ministerhotellet	E 4.
54. Nya badhuset	E 3.
92. Nya elementarskolan	D 3.
27. Nya Teatern	E 4.
10. Riddarhuset	D 5.
8. Riks-Arkivet	D 5.
17. Riksbanken	E 5.
1. Riksdagshuset	D 5.
9. Riksgäldskontoret	D 5.
38. Ryska kyrkan	E 3.
11. Rådhuset	D 5.
52. Råntmästarehuset	E 5.
101. Saluhallen, Hötorget	D 3.
56. Skandinaviska Kredit-Aktiebolaget	D 5.
21. Stockh. Badhus-Aktiebolag	D 4.
98. Stockholms Enskilda bank	D 5.
69. Stockholms Läns cellfångelse	C 3.
51. Stockholms läsesalong	D 4.
68. Stockholms Stads cellfångelse	D 5.
100. Stora sällskapet	E 4.
99. Spärvägsstation	D 2.
4. Svea Hofrätt	D 5.
42. Södra Teatern	E 6.
47. Tekniska skolan	D 3.
16. Telegrafverket	E 5.
18. Tullhuset	E 5.
102. Tullpackhuset, Blasieholmen	E 4.
103. Öfverståthållarehuset	E 5.

1. Kungl. slottet.

Kungl. slottet, som upptager nordöstra hörnet af den s. k. Stadsholmen, tilldrager sig redan genom sitt läge och sin väldiga massa främst af allt turistens uppmärksamhet. Det är också hufvudstadens ur arkitektonisk synpunkt vackraste byggnadsvärk.

Slottet utgöres af en i nära liksidig fyrkant uppförd hufvudbyggnad och fyra med hufvudbyggnaden sammanhängande flyglar, hvarjämte på den yttre borggården, utanför västra fasaden, äro uppförda tvänne fristående, halfbrunda flyglar. Det är bygdt af tegel med sandstensbeklädnad och försedt med platt koppartak, omgifvet af en balustrad af sandsten. Hufvudbyggnadens längd uppgår i öster och väster (norra och södra fasaderna) till 124,2 meter (418,5 fot) och i norr och söder (östra och vestra fasaderna) till 116 meter (391,5 fot), tre af flyglarnes till 49 meter (165 fot) och den fjärde flygelns till 13,1 meter (44 fot). Genom portiker, anbragta midt på hufvudbyggnadens fasader, inkommer man i arkader, som leda in till den af hufvudbyggnaden omslutna *inre* eller *stora borggården*. Utanför västra fasaden är den *yttre* eller *lilla borggården* belägen, och på denna ligga de ofvan omnämnda halfbrunda flyglarne, af hvilka den ena är inredd till högvakt.

Slottet är uppfördt på den plats, der det gamla, 1697 nedbrunna slottet stod. Ritningarna till det samma gjordes af Nikod. Tessin. Byggnadsarbetet fördröjdes genom

Karl XII:s krig och blef först 1753 fullbordadt. Arbetet leddes under den senare tiden af K. G. Tessin, Hårleman och Cronstedt.

Till *norra fasaden*, utåt Norrbro och Gustaf Adolfs torg, uppstiger man uppför den s. k. *Lejonbacken*, hvilken utgöres af en i zig-zag gående, bred sluttning, försedd med balustrader af huggen granit. Den har erhållit sitt namn af två väldiga, på Karl XII:s tid i brons gjutna lejon, som äro uppställda å piedestaler invid balustraden, ungefär vid midten af sluttningen. Framsidan af Lejonbacken prydes af en praktfull underbyggnad, uppuren af kolossala granitpelare.

Öfver fasadens yttre portal sitter svenska vapnet tre kronor, uppburet af ryktets gudinnor. I de i arkaden förekommande nischerna finnas emblemer af de 4 årstiderna.

Andra eller öfra stora våningen åt norra fasaden utgör den s. k. *prakt- eller festivitetsvåningen*, hvilken består af 17 rum, af hvilka dock tre ligga i den östra delen af hufvudbyggnaden. Den är prydd med talrika målningar och dyrbarheter. Ingången är från västra flygeln. Efter att hafva passerat upp för den ståtliga trappan till andra våningen och tagit af till höger, kommer man in i den s. k. *Lifdrabantsalen*. Därefter följa *Konserteralen*, *Audiensrummet*, prydd med målningar af Fouquet ur Alexander den stores historia, *Röda rummet*, med allegoriska bilder ur Karl XII:s lif, målade af Fouquet, marmorbyster m. m., samt *Stora galleriet*.

Stora galleriet med dess båda s. k. kabinetter består egentligen af tre rum, som blifvit sammanslagna, och håller i längd 48,1 meter (162 fot) och i bredd nära 7 meter (23 fot). Plafonderna äro målade af Fouquet. Den i västra eller krigskabinettet föreställer den krigiske Janus, omgifven af Upproret, Rasriet, Bellona, Afunden och Tvedragtén. Barmhertigheten synes fly och religionen med dess sinnbilder är störtad. Plafonden i galleriet sönderfaller i tre tafor, af hvilka den ena föreställer en krigsrustning, för hvilken Vulcanus och

hans cykloper smida vapen; den andra huru Karl XI, efter att sjelf hafva öfvertagit riksstyrelsen och öfvergifvit nöjena, ärofullt segrar öfver sina fiender vid Halmstad, Lund och Landskrona; den tredje Sverige och Danmark, sysselsatta att uppgöra och underteckna fredsvilkoren. Östra eller fredskabinettets plafond föreställer den fredlige Janus. De stora taforna i plafonden omgifvas af ett stort antal smärre. För öfrigt prydes galleriet af rika bildhuggerier samt marmor-skulpturer af Fogelberg, Molin, Byström m. fl.

Genom *Röda* och *Gröna* kabinetten kommer man in i *Hvita hafvet*, som från början utgjort två rum, hvarför också den inre och yttre delen äro af olika bredd. Salen är 35 meter (118 fot) lång. Taket prydes af ett par äldre plafondmålningar, men i öfrigt är salens dekoration modern.

Åt norra fasaden ligga i första stora våningen *Konungens* och *Drottningens våningar*.

Östra fasaden sträcker sig utefter Skeppsbron. Framför densamma, mellan de båda framskjutande flyglarna, ligger *Logården*, ursprungligen använd till förvarande af vilda djur, numera en vacker trädgård, till hvilken en trappa leder från slottet, och från hvilken en annan trappa leder ned till Skeppsbron. I arkaden, hvarifrån en i utmärkt arkitektur utförd trappa leder upp till de kungliga gemaken, står *Sergels*

berömda grupp i gips, Axel Oxenstjerna, för historiens gudinna dikterande Gustaf II Adolfs bedrifter, hvilken grupp varit ämnad att gjutas i brons och uppställas å fotstycket till Gustaf-Adolfsstatyn. Åt denna fasad, med utsigt åt Logården, ligga Kronprinsparets våningar, modernt dekorerade (matsalen i öfre våningen prydes af takmålningar af prof. Winge), samt på nedra botten prinsessan *Eugénies* våning.

Södra fasaden vetter åt Slottsbacken. Dess portal prydes å yttre sidan af 2 halfkolonner, öfver hvilka äro på väggen uppsatta 6 i bly gjutna grupper af troféer. I arkan den är till höger (utifrån räknadt) uppgång till slottskapellet och till venster till rikssalen.

Slottskapellet är praktfullt dekoreradt i marmor och guld. Taket prydes af en tafla af Ehrenstrahl samt mindre målningar af Taraval och Pasch. Altartaflan, föreställande Frälsaren i örtagården, börjades af Bouchardon, fortsattes af Larchevesque och fullbordades af Sergel. *Rikssalen*, i hvilken riksdagens båda kamrar vid

vissa tillfällen sammantråda inför konungen, har bildhuggerier af Larchevesque, Sergel och Qvarnström samt byster af Gustaf II Adolf och Karl XIV Johan, utförda i marmor af Byström. Tronen af silfver är en gåfva till drottning Kristina från Magnus Gabriel de la Gardie.

Västra fasaden, som vetter åt lilla borggården, prydes på yttersidan af 10 i sten huggna karyatider samt 9 i bly gjutna medaljonger af konungarna Gustaf Vasa, Erik XIV, Johan III, Sigismund, Karl IX, Gustaf II Adolf, drottning Kristina, Karl X och Karl XI. Den stora trappan är synnerligen praktfull, prydd som den är med kolonner, perspektivmålningar, medaljonger af de äldsta svenska konungarne, marmorbilder och genier af brons, som uppbära gaskandelabrane. I denna del af slottet ligga statsrådssalen och serafimersalen.

Prinsarne *Oskar*, *Karl* och *Eugén* hafva sina våningar belägna på nedra botten åt västra och norra fasaderna.

Festivitetsvåningen är tillgänglig alla dagar efter tillsägelse hos vaktmästaren, de öfriga våningarna blott, för så vidt som deras inne-

hafvare äro bortresta. Drickspänningar 1 kr. åt hvarje vaktmästare.

Lifrustkammaren och *Klädkammaren* äro inrymda i nordöstra slottsflygeln, hvarest det kungliga biblioteket till 1874 hade sin plats. Lifrustkammaren har sin lokal i den stora salen en trappa upp jemte angränsande galleri, Klädkammaren på nedra botten i den åt Logården vettande salen

17-8

jemte angränsande galleri. Ingången till Lifruskammaren är genom den lilla porten i Lejonbacken, ingången till Kläd-kammaren från Lifruskammarens galleri, hvarifrån en spiraltrappa leder dit ned.

Samlingarna äro för allmänheten tillgängliga: Tisdagar och (om sommaren) Fredagar 12—3. Söndagar 1—3. Söndagar och Fredagar fritt, Tisdagar mot en afgift af 50 öre.

Lifruskammaren. *Stora salen.* I denna sal finnas uteser vänstra långväggen en kronologiskt ordnad samling af handvapen samt hel- och halfrustningar från Vasatiden (1520—1654), Karolinska tiden (1654—1718), Frihetstiden (1718—1772) samt Gustavianska tiden (1772—1809). På väggen äro ordnade handvapen, d. v. s. stick-, hugg- och skjutvapen. Fristående äro uppställda hel- och halfrustningar, helrustningarna på hästmannequiner.

Bland rustningarna tilldraga sig förnämsta uppmärksamheten några rustningar från slutet af 1400-talet, s. k. Maximiliansrustningar, tvänne praktrustningar från 1500-talet, af hvilka den ena möjligen tillhört Kristian II, rustningar, användda i sorgetågen efter Gustaf II Adolf och Karl X, sistnämde konungs tornérustning samt främst af alla den dyrbara, i ett särskildt glasskåp förvarade rustning, som tillhört Karl IX. Detta praktprof på renässansens vapensmedskonst har förut med orätt tillskrifvits Benvenuto Cellini. — Utefter högra långväggen finnes en större samling rustningsdelar samt i särskilda monter och skåp samlingar af handvapen, som tillhört svenska kungar från Gustaf Vasa till Karl XV. I de fem närmast ingångsdörren stående montrerna finnas dessutom en mängd dyrbara och praktfulla orientalska vapen, till större delen förut tillhörande Karl XV:s samlingar. — Vid kortväggen i salens bakgrund finnes en sam-

ling af vapen och taperhetsmärken, som burlits af utmärkte svenske krigare. — På kortväggen bredvid ingångsdörren åter är uppsatt en profkarta på alla de olika hjälmformer, som äro representerade i samlingen. — Dessutom prydes salen af rika grupper af fanor och troféer samt en fullständig samling vapensköldar. Midt på venstra långväggen sitter det gamla riksvapnet, omgivet af de fyra titelvapnen, Sverges, Götas, Finlands och Vendes. Till vänster om dessa och på nedre kortväggen äro de gamla svenska landskapens vapen placerade, till höger om dem de under storhetstiden eröfrade landskapens. På högra långväggen ha vi de landskaps vapen, som eröfrats under storhetstiden, men sedan gått förlorade, och i den öfre kortväggens fönstersmygar sitta de finska landskapens.

I galleriet finnes i 22 skåp en rikhaltig samling af handvapen, hugg- och stickvapen samt skjutvapen ordnade efter de olika modellerna och typerna.

Kläd-kammaren. I *Galleriet* finnes uppställda fyra väldiga praktvagnar från 1600-, 1700- och 1800-talen, prunkande i den rikaste förgyllning samt prydda med dyrbara målningar och sniderier. I skåp finnes till vänster om ingångsdörren dräkter, som tillhört Carl XIII och hans drottning, utefter högra väggen i första och andra skåpen dräkter från Gustaf III:s och Gustaf IV Adolfs tid. Det tredje skåpet innehåller ordensdräkter, de fjerde och femte pagedräkter och det sjette lakejdräkter från olika tider. Mellan skåpen stå portschäser. — I *Logårdssalen*, midt i rummet, står en stor dyrbar praktvagn under en

<p>tronhimmel, praktfulla sadlar samt i skåp dräkter, som tillhört Gustaf II Adolf, Karl XI och Gustaf III. Utefter högra långväggen finnes en kronologiskt ordnad samling (börjande från salens öfre ända) af</p>	<p>dräkter från Karl X:s till Gustaf III:s tid. Vid nedre kortväggen åter är en samling af dräkter, som tillhört regenterna af den Bernadottska dynastien och deras familjer.</p>
--	---

2. Staden med Helgeandsholmen.

Stockholms egentliga kärna och den äldst bebygda delen af hufvudstaden är Stadsholmen, som passerar af *Norr- och Söderström*. Enligt Magnus Erikssons stadslag kunde giltigt köpslut ske blott »mellan Norra bro och Sudra» eller, som lybeckarne sade, på »*Holmen*» (hvaraf Stockholms latinska namn »*Holmia*» bildats). I våra dagar koncentrerar sig allt mer och mer den större affärsverksamheten i staden inom broarne, och denna del af hufvudstaden utgör i smått för Stockholm, hvad *City* är för London — centern för grosshandeln och på samma gång hemvist för hufvudmassan af en stor stads slödder. En synnerligen liflig trafik är i staden inom broarne rådande om dagarne.

Rundt omkring är Stadsholmen klädd med solida granitkajer, invid hvilka det vimlar af större och mindre fartyg. Längs efter holmen sträcker sig en ås, på hvars högsta punkt i norr det k. slottet reser sig. Åsen sluttar tämligen brant mot Öster- och Västerlånggatorna, hvilka förenas vid Järntorget. Murarna, som omgäfvat staden under medeltiden, följde också dessa båda gators ytterkanter, och vid Järntorget låg Söderport. Nedanför dessa långgator vidtager en slätare mark, som till stor del är en eröfring från vattnet. Redan under medeltiden började den smala landremsan »utan mur» att bebyggas. Denna bildar nu mera Skeppsbron, hvilken genom en mängd gränder förbindes med Österlånggatan. Den betydligt bredare, jämnare landremsan åt Mälaresidan upptages af Riddarhustorget, Stora och Lilla Nygatorna, Munkbron, Munkbrogatan och Kornhamnstorg.

Stadsholmen förbindes med *Norrmalm* genom tvänne präktiga körbroar, *Norrbro* och *Vasabron*, och med *Södermalm* genom de båda slussbroarna.

Norrbro bygdes åren 1787—97 och leder från Gustaf Adolfs torg öfver Helgeandsholmen till Staden, midt för slottet. Den är en präktig, omkr. 110 meter (360 à 380 f.) lång hvalfbro af granit. Brons västra sida vanprydes sedan 1838 af en ful *basarbyggnad*.

Från *Norrbro* har man mot norr den bekanta vyen af Gustaf Adolfs torg med sin ryttarestaty, Operan till höger och Arfprinsens palats till vänster, Hotell Rydberg och Regeringsgatan i bakgrunden.

När man från Gustaf Adolfs torg kommer in på *Norrbro*, har man midt framför sig det k. slottet. Från bronns vänstra sida leda tvänne trappor ned till Helgeandsholmens östra udde, den s. k. *Strömparterren*. Dess härliga läge och vackra parkanläggning skulle i och för sig göra den till en af hufvudstadens mest besökta platser, äfven om icke det i brohvalfven anlagda schweizeriet och gratismusiken i parken finnes.

Strömparterren öppnades till promenadplats och schweizeri 1832. Angslupar afgå från Strömparterren till Djurgården, der de landa vid Alkäret.

Från *Norrbro*s nordvästra sida leder en kort trappa ned till hufvuddelen af *Helgeandsholmen*. Helgeandsholmen bestod ursprungligen af tre holmar, *Stora Stockholmen* i söder, *Lilla Stockholmen* i norr och *Barkareholmen* i väster (nu *Strömparterren*) och har sitt namn af ett å en af *Stockholmarne* redan under den äldre medeltiden befintligt *Helgeandshus*, en af Helgeandsorden anlagd klosterlik inrättning, afsedd att vara på en gång fattighus och herbärge för resande. Helgeandsholmens märkligaste byggnad är det *kungliga stallet*, uppfördt efter ritning af N. Tessin d. y., välbekant såsom det viktigaste hindret mot realiserandet af den för hvarje stockholmare kära planen att förvandla den utomordentligt vackra ön till en promenadplats.

Det kungliga stallet och några andra byggnader egas af staten, alla de öfriga egendomarne af konungen enskildt, ehuru de på sin tid inköpts af »K. M:t och kronan» för ryska understödsmedel

(den s. k. rubelfonden). Med staden förbindes Helgeandsholmen sedan 1879 genom en järnbro med körbana.

På Helgeandsholmen afrittades 1320 konung Birgers son Magnus.

Från *Norrbro* sträcker sig utefter östra sidan af *Stads-holmen* till *Slussen* den breda *Skeppsbron*, hvars präktiga strandskoning fullbordades 1854. Invid densamma vimlar

det af fartyg och ångslupar, och en liflig trafik är rådande på densamma. Följer man Skeppsbron från Norrbro förbi slottet, har man på höger hand *Slottsbacken*, hvarå Gustaf IV Adolf lät till minne af Stockholms borgerskaps trohet och nit under kriget 1788—90 resa en *obelisk*.

Å obeliskens piedestal läses följande inskrifter: »Gustavus III civium Stockholmiensium fidem flagrante bello probatam posteris tradi voluit restituta pace MDCCXC, Gustavus IV Adolphus tradidit

MDCCXCIX». »Gustaf III beslöt efter återvunnen fred MDCCXC, Gustaf IV Adolf uppreste MDCCXCIX detta minne af Stockholms borgerskaps trohet och nit under kriget.»

Vid Slottsbackens öfre eller sydvästra ända ligger *Stockholms storkyrka* eller *S:t Nikolai kyrka*, med gafveln mot Slottsbacken. Ursprungligen kallad Bykyrkan, är Storkyrkan Stockholms äldsta kyrka och skall hafva grundlagts af Birger jarl. För att vinna bättre utrymme för slottets befastande skall Gustaf Vasa hafva förkortat kyrkan och i stället tillbyggt den på sidorna. 1736—43 undergick kyrkan en nästan fullständig ombyggnad, hvarvid den gamla höga spiran bortogs och ersattes af det n. v. tornet, som är omkring 56 meter högt, och fasaden åt slottet erhöi sitt n. v. utseende. Kyrkan är bygd i götisk stil, men dess yttre blef vid 1736—43 års reparation förändradt efter italienskt mönster, för att erhålla mera öfverensstämmelse med slottets stil.

Kyrkan är genom 4 pelarrader delad i 5 skepp. *Altartaflan* — en gåfva af riksrådet Adler Salvius och hans fru — utgör en i drifvet silfver samt elffenben och ebenholz konstrukt arbetad framställning af Kristi historia. Taflans midelparti återgifver Kristi korsfästelse med åtskilliga, ganska stora figurer, alla af silfver, några i hautrelief, nästan fristående, de öfriga i bas-relief. Den är ett verk af tysk konstekicklighet och lär i inköp (1654) ha kostat 80,000 rdr. Bland kyrkans öfriga sevärdheter märkas i främsta rummet Ebn-

strahls berömda taflor *Yttersta domen* och *Kristi nedtagande från korset*, en tafla öfver Stockholm 1592 (orätt signerad 1535), en sjuarmad ljusstake, skänkt af konung Magnus Smek, det rika kyrksilfret, hvaribland ett under Karl XII:s krig taget ryskt helgonskåp, åtskilliga grafmonument m. m.

I Storkyrkan hafva alla svenska konungar från och med Fredrik I blifvit krönta.

Kyrkan visas af klockaren, som bor Västerlånggatan 21. Dricks-pänningar 50 öre å 1 kr.

På sydvästra sidan af Slottsbacken ligger *Finska kyrkan*, inredd 1725 i det forna s. k. Lilla bollhuset, samt, strax nedanför kyrkan, det af N. Tessin bygda *Öfverståthållarehuset*, hvars inre gård med dess vackra perspektiv förtjänar

att beses. Nere vid Skeppsbron ligga *Telegrafverkets* lokaler. I samma hus är *Skogsstyrelsen* inrymd.

Vid Skeppsbrons början, midt för slottsbacken, nära stranden är på Stockholms borgerskaps bekostnad rest *Gustaf III:s staty*. Den är modellerad af *Sergel* och anses såsom den yppersta af de bildstoder, som bryda hufvudstaden.

På piedestalen af porfyr läses: | gervinnare, fredens återställare, af
At k. Gustaf III, lagstiftare, se- | Stockholms borgerskap MDCCXC.

Närmare södra ändan af Skeppsbron ligga (Skeppsbron 38) *Packhuset*, uppfördt 1788, med lokaler för Generaltullstyrelsen, och *Riksbankens hus*, mellan Skeppsbron och Järntorget, men med fasad åt Skeppsbron. Det är uppfördt efter ritning af N. Tessin d. ä. 1680 och tillökades på 1770-talet med en särskild byggnad, det s. k. lilla bankohuset, med hvilket hufvudbyggnaden är förbunden genom en öfver den mellanliggande gränden gående bro.

I Riksbankens hus förvaras dess | 13 mill. kr samt silver-, koppar-
dyrbara mynt- och medaljsamling. | och bronsmynt till ett belopp af
I dess kassahälf ligga magasin- | omkr. 3 mill. kr.
rade guld till ett värde af omkr.

Genom en kort gata, Källargränd, förbindes Slottsbacken med *Stortorget*, medelpunkten i den egentliga staden och Stockholms äldsta torg. Det omgifves af delvis mycket gamla byggnader. Från detsamma leder Kåkbrinken ned till Västerlånggatan och åtskilliga smärre gränder på samma sida till Prästgatan, Skomakaregatan och Svartmangatan åter till Tyska brinken och Köpmangatan till Österlånggatan.

Stortorget var skådeplatsen för | käken eller skampålen, prydd med
Stockholms blodbad 1520, och där | bronsbilden »Kopparmatte».
var ända till 1776 uppställd den s. k.

Vid Stortorget, å samma plats som fordom rådhuset, ligger *Börsen*, färdig 1776. I bottenvåningen är den egentliga börssalen, nedre börssalen, belägen. Det är en stor pelsal, som prydes af byster af i hufvudstadens och den svenska handelns historia framstående män, sådana som Jonas Alströmer, gjuten af Larchevesque, öfverståthållaren C. Sparre, huggen i marmor af Sergel, m. fl. I öfre våningen ligga stora och lilla börssalen, af hvilka den förra är samlingsplats för Stockholms stadsfullmäktige samt solennitets- och balsal.

Följer man Svartmangatan, hvilken har sitt namn efter dominikanernas eller svartbrödernas fordom här belägna kloster, och vid hvilken Medicinalstyrelsens hus är beläget (N:o 91), så kommer man vid första tvärgata, Tyska brinken och dess fortsättning Kindstugatan, till *Tyska kyrkan*.

Den är belägen på den tomt, der fordom S:t Gertruds gillestuga låg. En del af det gamla S:t Gertruds kapells murar ingår också i kyrkans, hvilken byggdes åren 1636-42. Kyrkan, hvars hufvudingång ligger på södra sidan, har en vacker altartafsa, en konstrik predikstol af ebenholz och alabaster, ett utmärkt orgvärk samt tvänne originalmålningar af Luther och Melancton. Det gamla tornet nedbrann den 7 okt. 1878, men i dess ställe reser sig ett nytt, lika

vackert som det gamla. Dess murstomme är af fogstruket tegel med rika ornamenteringar af grå Gotlands-sandsten. Därofvån på höja sig en kopparkupol och en likaledes kopparbeklädd spira, omgifven af gallerier, balustrader och småtorn m. m. Tornets hela höjd är 96,2 meter (325 fot), hvaraf 37,1 meter (125 fot) komma på murstommarne. I tornet äro uppsatta 4 klockor och ett s. k. *klockspel*, det enda i Sverige.

Går man åter från Stortorget Köpmangatan framåt, kommer man vid dess ända till ett litet torg, *Köpmantorget*, hvilket genom en ramp af huggen sten skiljes från *Österlånggatan*, en af de sämst beryktade i Stockholm. Torget har uppstått genom nedrifningen af den gamla stadsmuren, på detta ställe allmänneligen kallad *Köpmanhvalfvat*.

Fortsätter man vandringen söderut utefter *Österlånggatan*, kommer man till *Järntorget*, näst Stortorget det äldsta i hufvudstaden. Här ligger Riksbanken (se ofvan), och här möter *Västerlånggatan*, som utgår från Mynttorget, och hvilken utefter hela sin längd är klädd med krambodar. Tvänne korta gränder, Triewaldsgränd och Järntorgsgatan, leda från Järntorget till *Kornhamnstorg*, å hvilket idkas en betydande handel med ved och lefnadsförnödenheter. Vid Mälarstranden invid torget ligga långa rader af roslagsskutor.

Den öppna platsen mellan Slottets norra fasad och Norrström bär namnet *Mynttorget*, och vid dess västra ända ligger det n. v. *Kanslihuset*. I detta hus, der fordom myntet hade sin lokal — hvaraf namnet Mynttorget — äro statsdepartementen med undantag af sjöförsvarsdepartementet inrymda.

Från Mynttorget leda *Västerlånggatan* (förr här kallad *Stadssmedjegatan*) och *Myntgatan*, hvilken förer till Riddarhustorget. Vid sistnämnda gatas högra sida, från slottet räknadt, ligga *Polishuset*, i hvilket poliskammaren, öfverståthållareämbetets kansli m. fl. af stadens värk äro inrymda; det

med polishuset sammanbygda *Ransakningsfängelset* samt *Rådhuset*, fordom riksskattmästaren greve Bondes palats. Rådhuset är byggt på 1600-talet i ren italiensk stil. I detsamma hafva rådstufvurättens afdelningar samt flere stadens värk s'na lokaler.

Midt emot Rådhuset, på andra sidan om den gränd — Rid-dar-hus-gränden — som leder från Rid-dar-hus-torget till Vasabron, ligger *Riddarhuset*, byggt åren 1648—70 efter ritning af Simon de la Vallée. Det är uppfördt af fogstruket tegel och utgör en af hufvudstadens praktfullaste byggnader. Taket af koppar prydes af 12 statyer.

Under taklisten läses följande inskriptioner:

På *södra* sidan: Consilio atque sapientia. Claris majorum exemplis. Animis et felicibus armis. (Genom klokhet och vishet. Genom förfäders lysande exempel. Genom mod och lyckliga vapen). På *västra* sidan: Divino sine numine faustum est nihil (Utan försynens bistånd lyckas ingenting). På *norra* sidan: Prudentia murus sacer. Nec decedit nec prodetur. Civium fortitudo præcipuum regni firmamentum. (Genom klokhet är muren tryggad. Den skall hvarken falla eller förrådas. Medborgares mannamod är rikets fastaste stöd). På *östra* sidan: Dulce et decorum

est pro patria mori. (Det är skönt och ärofultt att dö för fosterlandet). Öfver *ingången* läses: Arte et Marte (Genom fredens och krigets värf).

Enligt de la Vallées plan skulle åt Rid-dar-hus-torget uppföras tvän-ne flyglar och åt Mäl-laresidan tvän-ne paviljonger. Häraf blef dock ingenting, och den tout, hvarå de båda flyglarne skulle uppföras, ut-gör numera en del af Rid-dar-hus-torget. Hvad åter de båda paviljongerna beträffar, så blefvo de 1871 uppförda af Edelsvärd i sam-ma stil som hufvudbyggnaden. Rid-dar-hus-gården prydes af vackra trädgårdsanläggningar. På den-samma skall Axel Oxenstjernas staty resas.

I det inre förtjänar i främsta rummet *Riddarhussalen* att beses. Den är utan gensägelse hufvudstadens praktigaste samlings-sal, men användes numera, efter fyrståndsrepresentationens afskaffande, blott till sessionsrum för adelsmötets sammanträden. Väggarne prydas af de svenska adeliga ätternas vapen med Vasavapnet i fonden; taket af en stor plafondmålning af Ehrenstrahl.

Öfver Vasavapnet läses: »Salus populi suprema lex esto» (folkets väl vare den högsta lagen), och i salens motsatta ända står: »pro patria et libertate» (för fäderneslandet och friheten). I hörnen under taklisten läses: »pie et sincere» (fromt och uppriktigt), »juste et moderate» (rättvist och fogligt), »provide et concorditer» (försigtigt

och enigt), »sapienter et fortiter» (vist och modigt).

I bottenvåningen märkas Sekreta utskottssalen, i hvilken Sekreta utskottet hade sina sammankomster och i hvilken finnas uppsatta porträtter af samtliga landtmarskalkar från 1627 till 1809 med undantag af greve Charles Emil Lewenhaupt, som halshöggs 1743.

Porträtt af landtmarskalkarne efter 1810 finnas uti Riddarhusdirektionens sessionssal.

Riddarhussalen visas alla söc-

kendagar kl. 3 e. m. efter tillsägelse hos vaktmästaren, 1 tr. upp, dörren till vänster. Drickspännin-
gar 1 kr.

På Riddarhustorget, utanför Riddarhuset, står *Gustaf Vasas staty*, rest af ridderskapet och adeln 1773. Den är modellerad af Larchevesque och gjuten utaf kanoner, som af Karl XII eröfrats från Sveriges fiender. Statyn, som är $3\frac{1}{4}$ meter (11 fot) hög utom piedestalen, föreställer konung Gustaf, klädd i burgundisk dräkt med fotsid, släpande mantel, lagerkrans på hufvudet och spira i handen, gående från Riddarhuset till slottet.

På piedestalen af grön svensk marmor läses följande inskrift:

»Gustavo Erici, patriae, libertatis, religionis vindicæ, ex nobili civi, opt. regi, post bina secula pos. ordo equestris MDCCLXXIII». (At Gustaf Eriksson, fäderneslandets, frihetens, religionens försva-

rare, först ädel medborgare, sedan den bästa konung, egnadt af ridderskapet och adeln 1773).

På Riddarhustorget afrättades 1756 grefve Brahe, friherrarne Horn och Wrangel m. fl., som deltagit i det misslyckade revolutionsförsöket. Där skedde ock det s. k. Fersenska mordet 1810.

Riddarhustorget sammanhänger i väster medels en järnbrö med Riddarholmen, och på östra sidan om Riddarhuset leder Riddarhushärdan ned till den ännu ej 10 år gamla *Vasabron*, 250 meter lång, bygd af järn med sten-, trä- och asfaltbetäckning, hvilande på 6 granitpelare. I söder sammanhänger Riddarhustorget med *Munkbron* samt genom *Stora Nygatan* (stadens bredaste och reguläraste gata) med *Kornhamns torg*, i ö. genom *Myntgatan* med Mynttorget, och i s. o. förbindes torget med slottet genom *Storkyrkobrinken*. Vid denna gatas högra sida, räknadt från Riddarhustorget, ligger *Skandinaviska kreditaktiebolagets* praktbyggnad, uppförd 1876 i renässansstil efter ritning af slottsintendenten Jacobsson. Längst upp i brinken ligger på vänster sida *Statistiska centralbyråns* hus, bygd af Axel Oxenstjerna och förut användt till lokal för riksbanken, telegrafvärkets m. m.

I Statistiska centralbyråns arkiv förvaras bland annat afskrifter af alla husförhörslängder i ri-

ket från år 1860. Dess bibliotek öppet hvardagar kl. 10—3.

Parallelt med Västerlånggatan och Stora Nygatan löpa från Munkbron *Lilla Nygatan*, trafikerad af spårvagnar, och *Munkbrogatan*. Vid den förra af dessa ligga *Arméens pensionskassas* hus (N:o 5); *Petersénska* huset med fasad åt Munkbron, uppfördt i ren tysk renässansstil och fordöm till-

hörikt Erik Göransson Tegel, drottning Kristina, hertig Adolf Johan, Aurora Königsmark m. fl.; *Gamla posthuset* (N:o 6), bygdt af Karl XIV och numera användt till afdelningskontor för staden samt till lokal för Kommerskollegium och Patentbyrå; *Stockholms enskilda banks* hus (N:o 27) samt *Cederlundska* huset, bildande hörnet mellan Lilla Nygatan och Kornhamnstorg. Vid Munkbrogatan i hörnet af Munkbron ligger *Arméförvaltningens* hus (N:o 7).

Handeln med lifsförnödenheter är koncentrerad på de öppna platser, som ligga utefter Riddarholmskanalen och Mälaren. De bära namnen *Munkbron*, som medels en gångbro förenas med Riddarholmen, *Mälarhusen*, öfver hvilken sammanbindningsbanan är ledd på en lång bro, *Köttorget*, *Mälartorget* och *Kornhamnstorg*. Under den tid sjöfarten är öppen råder här en synnerligen liflig trafik och bokstafiligen myllrar det af folk dagen i ända. På Munkbron sälja frarna i stånd frukter och grönsaker, på Köttorget är såsom namnet angifver kötthandeln koncentrerad, och på Mälartorget och Kornhamnstorg sälja landmännen sina medhafda varor.

3. Riddarholmen.

Riddarholmen skiljes från staden genom den smala *Riddarholmskanalen*, öfver hvilken en bred järnbro leder. Under denna bro och utefter hela Riddarholmens nordöstra sida löper *sammanbindningsbanan*, som på en kort järnbro föres öfver kanalen till Köttorget, hvilket såsom ofvan nämnts förbindes med Riddarholmen genom en gångbro. Vid Riddarholmens kajer lägga de från Mälarens städer och genom Södertelge kanal kommande fartyg till.

Riddarholmen är en af hufvudstadens först bebyggda delar och kallades i äldsta tider *Kedjeskär*. Sedan Magnus Ladulås der anlagt ett gråmunke- eller fransiskanerkloster, började holmen kallas *Grå-*

munkholmen. Under drottning Kristinas tid började holmen benämnas *Riddarholmen*, och detta blef under Karl XI:s regering det officiella namnet.

Riddarholmen upptages nästan uteslutande af statens eller stadens byggnader. Den är i hög grad oregelbundet

bygd. Midten af holmen upptages af *Birger jarls torg*, så benämndt efter den ståt öfver Stockholms stads grundläggare, som där restes 1854 af hufvudstadens borgerskap. Den är modellerad af Fogelberg och hvilat på en kolonn af Carraramarmor i bysantisk stil, utförd af Scholander. Å densamma läses den korta inskriften: »Åt Birger jarl, Stockholms grundläggare».

Riddarholmens förnämsta prydnad är *Riddarholmskyrkan*, Sveriges Westminster Abbey. Den är 57 meter (192 fot) lång och uppförd i götisk stil, men de i nyare tid uppbyggda grafkoren, hvilkas stilar icke harmoniera med kyrkans, förstöra intrycket af det ursprungligen vackra templet. Tornet har en höjd af 90 meter (300 fot) och utgöres till nära hälften af sin höjd af en genombruten järnspira, hvars utseende dock väl mycket påminner om filigransarbete.

Kyrkan visas under maj—sept. tisdag och torsdag kl. 12—2 (afgift 25 öre) samt lördag 12—2 (fritt). Under den återstående delen af året visas den tisdag och torsdag kl. 12—2 (afgift 25 öre) efter till-

sägelse hos värdaren, som träffas kl. 12 f. m. i Riksmarskalksämbe- tets förmak å K. Slottet. Å andra tider efter öfverenskommelse med värdaren.

Det inre af kyrkan är vackert och ljusst. Sedan gudstjänst upphört att firas i densamma, har alt som dertill hör borttagits; endast orgeln och altartaflan finnas kvar. Väggarne prydas af de aflidne serafimerriddarnes vapensköldar samt af i krig tagna fanor, flaggor och andra troféer.

Kyrkan är numera en enda stor grafplats. Där hvilat de flesta af Sveriges konungar, härförare och statsmän, och den utgör fortfarande grafplats för den kungliga familjen. Golfvet består hufvudsakligen af grafstenar, öfverallt på väggarne sitta epitafier, och ett betydande antal grafkor äro sammanbyggda med kyrkan. Hvert man vänder sig, mötes ögat af något, som erinrar om ett eller flere af våra stora minnen.

I *högkoret* sitta tvänne kenotafier (minnesvårdar), uppsatta af Johan III till minne af *Magnus Ladulås* och *Karl VIII Knutsson*.

Närmast intill altaret på södra sidan ligger det *Gustavianska grafkoret*, uppfördt 1633 i götisk stil med korshvalf. Det upplyses af 7 höga, smala fönster, under hvilka på yttre sidan stå inristade i stentaflor följande inskrifter:

»In angustiis intravit, pietatem amavit, hostes prostravit, regnum dilatavit, Suecos exaltavit, oppres- sos liberavit, moriens triumphavit» (Han började med svåra värfr, il-

skade gudsfruktan, nedgjorde fienderna, utvidgade riket, eldade svenskarne, befriade de förtryckte, segrade i döden).

Nedgången till grafkoret är i kyrkan. I detsamma hvil- lar *Gustaf II Adolf* sedan 1634. Hans kvarlevor flyttades 1832 i en sarkofag af grön marmor, som *Gustaf III* lätit förfärdiga i Italien för sin faders lik. Sarkofagen omgifves af fanor och troféer. I koret hvila numera konungarne *Adolf Fredrik*, *Gustaf III*, *Gustaf IV Adolf* och *Carl XIII*, drottningarna *Maria Eleonora*, *Lovisa Ulrika*, *Sofia Magda- lena* och *Hedvig Elisabeth Charlotta* samt flere hertigar.

Bredvid det Gustavianska grafkoret ligger det *Berna- dotteska grafkoret*, uppfördt efter ritning af Scholander 1859 i renässansstil. Här hvilas *Karl XIV Johan* i en sarkofag af Älfaldsporfyr, en kopia af Agrippas sarkofag och ett af de yppersta arbeten, som utgått från Älfalds porfyrverk. Utom »stamfadern» ligga begrafna i detta kor konungarne *Oskar I* och *Karl XV*, drottningarna *Desideria*, *Josefina* och *Lovisa* samt prinsarne *Gustaf*, *August* och *Karl*.

På norra sidan invid högkoret befinner sig *Karolinska grafkoret*. Det bygdes 1686—1743 efter ritning af N. Tessin i nyitaliensk stil af huggen sandsten och afviker helt och hållet från såväl kyrkans som de öfriga grafkorens stil. Det utgör en aflång fyrkant med afrundade hörn, hvilas på en underbyggnad med 3 dagöppningar samt uppbar en döm prydd med kunglig krona. I det inre bildar öfra grafkoret en aflång fyrkant med tre stora nischer och en bågöppning inåt kyrkan samt prydes af 8 korintiska kolonner och ett stort antal troféer. I midten af själfva koret står *Karl XII:s* sarkofag af svart marmor, omgifven af *Fredrik I:s* och *Ulrika Eleonoras* sarkofager. I grafhvalfvet eller det undre koret hvila *Karl X*, *Karl XI*, *Hedvig Eleonora* och *Ulrika Eleonora d. ä.*, prinsessan *Hedvig Sofia*, kronprinsen *Karl August* samt *Karl XI:s* tre söner *Gustaf*, *Ulrik* och *Karl Gustaf*.

På kyrkans norra sida ligga vidare följande grafkor: *Lewenhauptska* på östra sidan om kyrkans norra dörr, *Wachtmeisterska* och *von Fersenska* på västra sidan om kyrkans norra dörr samt *Torstenssonska* vid kyrkans nordvestra hörn. I det förstnämnda af dessa grafkor hvilas segraren vid Liesna,

grefve *Adam Ludvig Lewenhaupt*, död i rysk fångenskap 1719, i det senare grafkoret hvila *Lennart Torstensson* och hans ättlingar. Det prydes af troféer och en i vit marmor utförd bildstod af grefve *Lennart Torstensson*.

På kyrkans södra sida ligga *Vasaborgska* grafkoret, byggt af *Gustaf II Adolfs* son, grefve *Gustaf af Vasaborg* och numera tillhörigt greffliga ätten von *Rosen* och friherrliga ätten *Fock*, samt *Banérskas* grafkoret, i hvilket förvaras fältherren *Johan Banér*s kvarlevor. Sistnämnda grafkor prydes af *Johan Banér*s porträtt och rustning samt en mängd troféer.

Strax till höger om *Riddarholmsbron* ligger *Riksgäldskontorets* hus, fordom tillhörigt furst *Hessenstein*. Intill detsamma stöter *Riksarkivets* hus, öfver hvars port sitta dess förste egare grefve *Fredrik Stenbocks* och hans grefvinna *Katarina de la Gardies* vapen.

Riksarkivet är tillgängligt söck- | varas de dyrbaraste samlingarna
nedagar kl. 10—1/2, om sommaren | till Sveriges historia.
äfven å eftermiddagarne. Där för-

Vidare följa *Norstedtska boktryckeri-etablissemnet*, hvars nya ståtliga byggnad vänder sin fasad åt strömmen, *Topo-~~grafiska~~ härens och Generalstabens* hus, förut *Frimurareordens* hus, samt väster därom *Stockholms stads auktionskammare* och *Allmänna pantlåncinrättningen*.

Midt emot *Riksgäldskontorets* och *Riksarkivets* hus, på andra sidan om *Birger jarls torg* ligger det s. k. *Kungshuset*, byggt af *Karl Gustaf Wrangel* och efter slottsbranden 1697 af kungliga familjen användt till residens till 1754. Svea hofrätt, Kammarkollegium, Statskontoret och Skattkammaren äro här inrymda.

I Skattkammaren förvaras de kungliga regalierna.

På andra sidan om den gränd, som söder om *Kungshuset* leder ned till *Riddarholmshamnen*, ligger *Kammarrättens* hus med lokaler för *Sjöförsvarsdepartementet*, *Marinförvaltningen*, *Domänförvaltningen* och *Kammararkivet*, i hvilket jordeböcker, kronoräkenskaper och andra viktiga handlingar rörande förvaltningen förvaras.

Bakom *Riddarholmskyrkan* och skiljd från denna genom en smal gata ligger en komplex af byggnader, i hvilken riksdagen och dess afdelningar hafva en nödortfug lokal. *Riksdagshuset* lär stå på den tomt, där *Gråmunkeklostret* fordom låg, och har uppstått genom sammanbyggnad aff. d.

Riksens ständers hus och det gamla Hebbeska huset. Kamrarnes salar prydas af talmännens porträtt.

Kamrarnes salar visas efter tillsägelse hos vaktmästaren, som bor i Riksdagshuset.

Går man från Riddarholmsbron ned för trappan till kajen ntefter sammanbindningsbanan samt följer denna och gångbron, som ligger sida vid sida med järnvägsbron, kommer man till den lilla vackert belägna ön *Strömsborg* med utwärts-huset af samma namn.

Mellan Strömsborg och platsen bakom Riddarhuset upprätthålles trafiken medels roddbåtar. Från planen utanför Centralstationen

kommer man lättast till Strömsborg genom att följa den med järnvägsbron sammanbygda gångbron.

Snedt emot Strömsborg, men på andra sidan järnvägsbron, ligger den nybygda, elegant inredda *Stockholms stads bad- och siminrättning* med präktiga allmänna och enskilda bassänger. Den längst bort belägna delen af badhuset är inredt till kafé. Man har därifrån en tilltalande utsikt öfver Mälaren.

Pris för ett bad: för herre 25 öre, för damer 20 öre, för gosse, som badar i skolbassängen, 20 öre; med rätt till dusch 35, 25 och 30 öre. För enskild bassäng betalas

30 till 50 öre, beroende på antalet samtidigt badande och bassängens storlek. Rakstuga finnes i badhuset.

4. Norrmalm.

Norrmalm med Vasastaden utgör fortfarande den största, rikaste och bäst bebygda delen af hufvudstaden, ehuru den på sista tiden fått en mäktig medtäflare i Östermalm eller Ladugårdslandet. De flesta mera betydande offentliga institutioner af yngre datum äro också där belägna.

Såsom förut är nämnt förbindes Norrmalm med Staden och Riddarholmen genom trenne broar, Norrbro, Vasabro och gångbron utefter sammanbindningsbanan. Framför Norrbro ligger *Gustaf Adolfs torg*, som utgör en värdig utgångspunkt för de gator, som därifrån utgå och genomskära Norr-

malms bäst bebygda delar. Fordom kalladt Norrmalmstorg, erhöll det sitt nuvarande namn efter hjältekonungens *staty*, modellerad af Larchevesque och rest 1796.

Statyn föreställer konungen till häst och står på en piedestal af grön svensk marmor. Sockeln är af granit och prydes af medaljongporträtt af Torstenson, Wrangel, Banér och Königsmarek. Statyn

omgifves af prydliga gaskandelabrar.

Det var på Gustaf Adolfs torg, som de upproriske dalkarlarna 1743 tvungos att nedlägga vapen.

Det i söder mot Norrbro och strandmurarne kring strömmen öppna torget omgifves i öster och väster af tvänne till sina fasader alldeles lika byggnader, kungl. stora teatern och arfprinsens palats.

Stora teatern bygdes af Gustaf III efter ritning af Adelcrantz på den plats, där förut de la Gardieska och Ekeblad-ska palatsen lågo, och invigdes den 30 sept. 1782 med uppförandet af operan »Cora och Alonzo». Fasaden åt Gustaf Adolfs torg prydes af korintiska pelare och pilastrar. På en sten å frontespisen, omgifven af två liggande lejon som hålla en sköld med svenska vapnet, läsas orden »Gustavus III patriis musis» (Gustaf III åt de fosterländska sånggudinnorna).

Teatersalongen har 5 logerader och anses rymma omkring 1,000 personer. Den är särdeles väl bibehållen och utmärker sig genom sin förträffliga akustik. Utom salong, scen och korridorer inrymmer teaterhuset 176 rum.

I teaterhuset äro bl. a. inrymda *Finansdepartementets kontroll-*

och justeringsbyrå (ingång från Strömgatan) samt *Operakällaren* och *Operakaféet* (ingång från Arsenalsgatan).

Under en maskeradbal på Stora teatern natten mellan den 15 och 16 mars 1792 träffades Gustaf III af den mördarekula, som gjorde slut på hans lif.

Arfprinsens palats, bygd af Lennart Torstenson, inköptes 1783 af prinsessan Sofia Albertina och ombyggdes därefter af henne till likhet med operahuset. Sedan 1857 läses på dess frontespis inskriften: »Sofia Albertina ædificavit» (bygd af Sofia Albertina). Enligt prinsessans testamente är detta palats anslaget åt den äldste af arfprinsarne, som näst efter kronprinsen eger arfsrätt till kronan.

Vid Gustaf Adolfs torgs norra ända, mellan Malmtorgs- och Regeringsgatorna, ligga *Hotell Rydberg* och *Celsingska huset*. Bygd för af grosshandlaren A. Rydberg till anskaffande af ett »Hôtel de Ville» donerade medel, är *Hotell Rydberg* uppfördt i renässansstil. Det ligger på samma plats

som det bekanta Kastenhof, som var på en gång källare, fängelse och lokal för Stockholms stads norra kämnärsrätt.

Från Gustaf Adolfs torg leda följande gator: i ö. och v. förbi torgets södra sida, *Strömgatan*, som i ö. leder förbi Operahuset och Kungsträdgården till Blasieholmen, och i v. förbi Arfprinsens palats till Rosenbad eller den öppna platsen vid slutet af *Fredsgatan*; i n. *Malmtorgsgatan*, som leder till Brunkebergs torg, och *Regeringsgatan*; i ö. *Arsenalsgatan*, som går förbi Operahuset, genom Kungsträdgården till Blasieholmen; samt i v. *Fredsgatan*, som skär Drottninggatan och leder till den öppna platsen Rosenbad.

Följer man *Arsenalsgatan*, kommer man närmast till en liten oregelbunden öppen plats, *Jakobs torg*. På södra sidan om torget ligger Operans prydliga trädgård, i hvilken Operakaféets innehafvare under sommaren driver schweizerirörelse utan gratismusik. Vid torgets norra ända ligger

Jakobs kyrka, grundlagd af Johan III, invigd 1643 af Kristina. Tornbyggnaderna nedbrunno 1722, hvarefter det nuvarande tornet uppfördes 1735. Kyrkans yttre är, liksom kyrkornas i allmänhet i hufvudstaden, föga märkligt. Endast portalen åt Jakobs torg — en skänk af Henrik Fleming — anses såsom ett mera betydande konstverk. Kyrkans inre är ljusst och prydligt, altartaflan, af Westin, föreställer Kristi förklaring. På kyrkogården hvilar skalden J. H. Kellgren och i kyrkomuren sitter en minnesvård af marmor öfver abbe Michelessi.

Strax ö. om Jakobs kyrka ligger *Kungsträdgården* (*Karl XIII:s torg*), som genomskäres af Arsenalsgatan och som sträcker sig i n. och s. mellan Hamngatan och Strömgatan. Den prydes af dubbla alléer längs efter östra och västra långsidorna samt af buskager, gräsmattor och blomsterkullar i midten. På den norra och ursprungliga delen af Kungsträdgården reste Karl XIV Johan 1821 sin företrädares *Karl XIII:s staty*, modellerad af Göthe. Statyn omgifves numera af 4 af Fogelberg ypperligt modellerade lejon. Närmare Arsenalsgatan, på den plats, der fordom Näckströmmen föll ut i Saltsjön, står sedan 1873 *Molins fontän*, gjuten i brons och föreställande Necken spelande för Ägir och hans döttrar. På torgets södra del, ofta kallad *Karl XII:s torg*, reser sig sedan 1868 *Karl XII:s staty*, modellerad af Molin och, i

motsats till Karl XIII:s, af värkligt konstvärde. Den omgifves af 4 i krig tagna mörsare.

Kungsträdgården utgör f. n. hufvudstadens fashionablaste promenadplats. Vid middagstiden vimla de östra alléerna af promenerande, medan om aftnarne ännu talrikare skaror, lockade af gratismusikens i Blanchs kafé toner, vandra fram och tillbaka i de västra alléerna.

Kungsträdgården var i äldre tider en trädgård för konungafamiljens räkning och omtalas redan på Erik XIV:s tid. 1767 restes i densamma Fredrik I:s byst på den plats, där nu Karl XIII:s staty står. Först på 1700-talet fick allmänheten tillträde till densamma,

och den blef då snart en förlustseplats af gladaste slag. Karl XIV Johan lät totalt ödelägga de vackra anläggningarna och förvandla platsen, som efter gamla Dramatiska teaterns brand 1825 utsträcktes till strömmen, till ett sandhaf för att hafva en skådeplats för sina millitärrevyer. Platsen erhöi officielt namnet *Karl XIII:s torg*, men detta namn undanträngdes efter hand af det gamla, sedan Stockholms stad fått platsen på sig öfverlåten och låtit ånyo försä den med dyrbara planteringar.

Vid västra sidan af Kungsträdgården ligger strax n. om det lilla vattenserveringsstället ett af bolaget *Casino* uppfördt hus, som utmärker sig genom ett tilltalande yttre. Dess tvänne våningar upptagas af *Lilla sällskapets* lokaler, och i jordvåningen är ett synnerligt elegant kafé (utan spirituosa-utskänkning) inredt. Närmare Hamngatan ligga *Blanchs konstsalon*, där förnämligast utländske mästars tafior utställas, samt Konstföreningens hus, i hvars nedra våning *Blanchs kafé* är inrymdt och hvars öfra våningar upptagas af *Konstföreningens tafvelexposition*.

Blanchs konstsalong öppen hvardagar 10 f. m.—5 e. m., söndagar 1—4 e. m. Inträdesafgift växlande, vanligen 1 kr.

I *Blanchs kafé* hvarje dag middag- och aftonkonserter, de senare ofta i förening med uppträ-

dande af mer eller mindre framstående utländska artister.

Konstföreningens utställning (ingång från Västra trädgårdsgatan) öppen söcknedagar, utom måndagar, 11 f. m.—4 e. m., afgift 25 öre; söndagar 1—4 e. m., afgift 10 öre.

Vid Hamngatan, midt emot Kungsträdgården, ligger borgerskapets f. d. änkhuss (N:o 18), numera inredt till lokaler för Praktiska arbetsskolan och källaren »Kungsträdgården» (f. d. Tre Remmare) m m. I huset bredvid har Th. Blanch sin konsthandel.

Mellan Hamngatan och Strömmen, på östra sidan om Kungsträdgården, går *Kungsträdgårdsgatan* (Östra trädgårdsgatan), utmärkt genom flere vackra byggnader. I hörnet mellan Hamn- och Kungsträdgårdsgatorna ligger *Davidsonska huset*.

Själftva hörnet af sistnämnda hus utgöres af ett cirkelrandt torn, hvars bottenvåning stödes af kolonner af slipad granit, och hvars öfversta del krönes af ett slags lanternin med runda gluggar, hvaröfver reser sig en kupol med fina areter. Fasaden åt Kungsträdgårdsgatan har ett utspringande midtelparti, hvars öfre del prydes af 4 fristående kolon-

ner af slipad granit. Kolonnerna sträcka sig genom de båda öfversta våningarna och uppbära ett listverk, som öfver midtelpartiet bildar en fronton, inuti hvilken fältet upptages af två halffiggande figurer i hög relief, konsten och industrien. På sjelfva toppen tronar Svea med sköld och lejon, och frontonens hörn prydas af antika trefötter af sink.

I hörnet mellan Kungsträdgårds- och Näckströmsgatorna ligger *Barclayska* eller *Wallenbergiska huset*, uppfördt efter ritning af Scholander och utmärkt genom sin enkla, rena stil. Vid midten af gatan ligger *Dramatiska teatern*, uppförd 1842 af kapten A. Lindeberg, hvars porträtt pryder arkaden öfver scenen, och rymmande omkring 640 personer. Nästa hus är *Järnkontorets* lokal, uppfördt efter ritning af Kumlien. Huset, hvars rena former ådraga det uppmärksamhet, prydes under taklisten af en af Fr. Kjellberg utförd, berömd fris, som framställer drag ur järntillverkningens historia.

Den korta *Näckströmsgatan* leder från Kungsträdgården till den vackra *Berzelii park*, hvilken sträcker sig mellan Norrmalmstorg och Nybrohamnen. Parken har erhållit sitt namn af den *staty*, som, modellerad af Qvarnström, 1858 där restes till minne af den moderna kemiens fader, Jakob Berzelius. Vid parkens västra sida ligger *Berns salong* med utmärkta serveringslokaler. Hvarje eftermiddag och kväll utföres af etablissementets orkester musik i den stora salongen eller, om väderleken det tillåter, från en paviljong utanför i parken. Söder om Berns salong med fasad åt Berzelii park ligger den vackra *mosaiska synagogan*, uppförd efter ritning af Scholander i österländsk stil.

Synagogan visas dagligen, efter tillstånd af vaktmästaren, som bor i församlingens närbelägna skolkolonnhus.

I hörnet af Kungsträdgårdsgatan och Blasieholmshamnen reser sig på Mindre teaterns förra tomt det s. k. *Palleska huset*, tillhörigt ett konsortium och uppfördt efter ritning af öfverintendenten Zettervall i italiensk renässansstil. Första våningen uppbäres af präktiga kolonner af svart slipad granit.

Fortsätter man vandringen från Kungsträdgården utefter *Blasieholmshamnen* till Skeppsholmen (se nedan), ser man

strax till vänster om Palmeska huset den s. k. *Fersenska terrassen*, skapad af riksrådet Axel Fersen på platån af en delvis bortsprängd klippa. Från denna praktfulla, i sitt slag i hufvudstaden enastående trädgårdsanläggning har man den vackraste utsikt öfver Norrström, Slottet och Norrbro. I terrassens hvalf är den spanska vinfirman Lacaves stora lagerkällare inrymd, och bakom densamma reser sig det ståtliga *Sörensenska huset*, hvars fasad vetter åt Blasieholms torg.

Södra Blasieholmshamnen omgifves numera af en rad af ståtliga byggnader. Främst kommer *Grand Hôtel*, Stockholms förnämsta hotell, byggt i fransk hotellstil. I jordvåningen ligga kaféerna med frukost- och afton-restuarant, biljard- och läserum m. m. Såsom sevärdt bör omnämnas ett litet kaférum, hvars väggar och tak äro klädda med porslin. De öfriga våningarna innehålla, utom 300 rum för resande, en präktig festivitetsvåning samt matsal. Från takbalustraden har man en vidsträckt utsikt.

Intill *Grand Hôtel* stöter det slottslika *Bolinderska huset*, uppfördt efter ritning af H. Zettervall i veneziansk renässansstil med förgyllda hörntorn. Det lysande yttre motsvaras af ett lika lysande inre. — Närmast i ordningen följa *norska ministerhotellet*, innanför en liten plantering, samt det oregelbundna *Edelstamska huset*. Genom en liten täck park, prydd af Molins *Bältespännare* i brons, skiljes detta hus från *Nationalmuseum* (se afd. 6).

Vi hafva följt Blasieholmen utefter den södra hamnen. Stora stråkvägen till det inre af denna med eleganta palats bebyggda del af hufvudstaden är Arsenalsgatan, vid hvilken ligga *Hypoteksbankens lokal*, *Sällskapets hus* och öfverintendenten *von Dardels hus*, hvari *Militärsällskapet* har sin lokal. Vid Blasieholms torg ligga *utrikesministerhotellet* och det ofvan omtalade *Sörensenska huset*.

Resande erlåtta efter anmälan af en ledamot tillträde till *Sällskapet*.

Från Blasieholms torg leder österut en kort gata, vid hvilken ligga på vänster hand *Frimurareordens hus*, fordom tillhörigt bl. a. Magnus Stenbock, och *Nya teatern*, den största i hufvudstaden (beqväma sittplatser för 1,230 personer), men mindre god i akustiskt hänseende. På höger hand ligger *Blasieholmskyrkan*, vanligen kallad *Beskowska kyrkan*

efter sin pastor, hofpredikanten G. E. Beskow. Den uppfördes 1867 och är inrättad till frikyrka efter utländskt mönster.

Flera af *Frimurareordens* vackra salar visas efter tillsägelse hos vaktmästaren, som bor i huset. | Drickspengar 1 kr. I samma hus restaurant.

Förbi Blasieholms torg fortsätter Arsenalsgatan till *Nybrohamnen*. En präktig hamnbyggnad är anlagd utefter *Norra Blasieholmshamnen* och sträcker sig ända fram till Skeppsholmsbron. Vid *Norra Blasieholmshamnen* ligger *Musikalska akademien*s fula hus med lärorum och en stor konsertsal.

Från Gustaf Adolfs torg går *Regeringsgatan* i rak nordlig riktning. I rikedom på butiker och magasin har den börjat intaga en jämbördig ställning med Drottning- och Västerlånggatorna. Vid densamma ligga J. Lejas och J. Sörmans etablissementer för nyttighets- och lyxartiklar, samt C. G. Hallbergs juvelerarebutik.

Mellan Gustaf Adolfs torgs nordvästra hörn och Brunkebärgs torg löper den korta men breda *Malmstorgsgatan*, vid hvilken nu reser sig *Inteckningsgarantiaktiebolagets* ståtliga palats på den plats, där fordom det fula *Palliska* huset stod. I bottenvåningen hafva Fritze's bokhandel — hörnet mot Fredsgatan — och Eskilstuna-magasinet — hörnet mot Jakobs-gatan (Nya Kungsholmsbrogatan) — sina lokaler. Vid Jakobs-gatan ligga *Svenska läkaresällskapet*s hus, *Varnbadhuset* och källaren *Hamburger Börs*.

Det historiskt ryktbara *Brunkebärgs torg* har en tämligen oregelbunden form och vanprydes af den midt på torget placerade åkarestationen. I hörnet af torget och *Herkulesgatan* ligga på ena sidan *Hotell Kung Carl* och å den andra *Hotell Kanan*. I detta och angränsande hus' bottenvåningar ligger *Akerlunds* storartade etablissemant för sängar och sängkläder. Åt norr intages torgets hela bredd af en väldig byggnad, det s. k. *Brunkebärgs hotell*. Vid nordvästra delen af torget ligger *Handtärksföreningens hus*, fordom kalladt »Hôtel de la Croix», hvari inrymmes föreningens permanenta utställning och försäljning af svenska industri- och slöjdalster. I

samma hus har det till den svenska konstslöjdens förädling i konstnärlig och fosterländsk riktning stiftade sällskapet *Handarbetets vänner* sin lokal. För öfrigt inrymmes i huset bl. a. källaren *Runan*.

Öster om Brunkebergs torg och parallellt med Regeringsgatan löper den korta *Norra Smedjegatan*, bekant för sina många små hotell. Vid densamma ligger *Katolska kyrkan* eller *S:t Eugenias kapell*, bygdt 1836, ombygdt 1866. Dess altartafla är målad af Sofie Adlersparre, och en der befintlig madonnabild af marmor är modellerad af Byström.

Från Malmstorgsgatan och Brunkebergs torg leda i väster *Jakobsgatan* (Nya Kungsholmsbrogatan), *Karduansmakaregatan*, *Lilla* och *Stora Vattugatorna* samt *Brunkebergsgatan* (*Odensgatan*) ned till *Drottninggatan*, hvarifrån de fyra förstnämnda fortsättas ned till *Vasagatan* (*Klara strandgata*), medan den sistnämnda slutar vid *Klara kyrkogård*. Åt öster gå *Jakobsgatan*, som slutar vid *Jakobs kyrka*, och *Herkulesgatan*, som förenar *Brunkebergs torg* med *Norra Smedjegatan* och *Regeringsgatan*. På ömse sidor om *Brunkebergs hotell* öppna sig tvänne gator, i väster *Beridarebangatan* och i öster *Malmskilnadsgatan*.

Malmskilnadsgatan, som skäres af ett stort antal tvär-gator, leder upp till *Johannis plan* och är bebyggd med stora hus. Vid densamma ligga *Baptistförsamlingens kyrka* och *Arbetareföreningens* nya hus. *Johannisplan* har sitt namn efter den numera nedrifna *Johannis kyrka* af trä, i hvars ställe en ny kyrka af sten är under byggnad. Själfva *kyrkogården*, en af de största inom *Stockholm*, användes numera till promenadsplats. På densamma ligger begravnen den ryktbare generalen *C. v. Döbeln*, öfver hvilken en praktfull minnesvärd restes 1861. Invid *kyrkogården* ligger *Stockholms brandkårs hufvudstation*, från hvars vaktorn man har en vidsträckt utsikt öfver hufvudstaden.

Från *Johannis plan* fortsättes *Malmskilnadsgatan* förbi västra sidan af *Johannis kyrkogård* af *Döbelngatan*.

Den korta *Beridarebangatan* leder från *Brunkebergs torg* förbi *Klarabärgsgatan* och dess fortsättning, *Hamngatan*, till *Mäster Samuelsgatan*. I hörnet af densamma och *Hamngatan* ligger *Gymnastiska centralinstitutet* på den plats der fördom »styckgjutaregården» eller kanongjuteriet låg. I fonden

Beid.

af Beridarebangatan ligger *Tekniska skolans* rymliga, men illa bygda lokal. Där äro inrymda skolans bibliotek och modellsamlingar, *Landbruks-akademiens museum* samt *Geologiska byrån* och dess samlingar.

Tekniska skolans bibliotek och modellsamlingar äro fritt tillgängliga hvardagar 5—9 e. m. samt	söndagar 10 $\frac{1}{2}$ f. m. — 12 $\frac{1}{2}$ e. m.; Landbruks-akademiens museum hvardagar 12—3 e. m.
--	---

Landbruksakademien, som förr innehade den tomt, på hvilken *Tekniska skolan* nu står, har sin lokal *Mäster Samuelsgatan 43*.

Biblioteket öppet onsdagar och lördagar 12—2 e. m. Fritt tilltråde.	hvilken de kungliga karusellerna höllas. På denna plats lät sedermera konung Adolf Fredrik bygga
Mellan <i>Mäster Samuelsgatan</i> och <i>Hötorget</i> gå på hvar sin sida om <i>Tekniska skolan</i> <i>Slöjdgatan</i> (Västra <i>Beridarebangatan</i>) och <i>Sergelgatan</i> (Östra <i>Beridarebangatan</i>). Sina gamla namn hade dessa gator deraf, att platsen mellan dem fordom begagnades till rännarebana, på	<i>Kina</i> slott, hvilket sedan i hemlighet utfördes till <i>Drottningholm</i> och skänktes åt <i>Lovisa Ulrika</i> . Vid <i>Slöjdgatan</i> ligger <i>Nya elementarskolan</i> , vid <i>Sergelgatan</i> <i>Metodist församlingens kapell</i> <i>Bellehemskyrkan</i> .

På *Hötorget*, *Norrmalms* förnämsta salutorg, anlades 1880—82 en präktig saluball af järn och sten, hvilken inrymmer 118 saluplatser, och som genomskäres af 4 gångar på längden och en på bredden.

Såsom förut nämnts gå från *Gustaf Adolfs torg* åt väster tvänne gator på ömse sidor om arfprinsens palats, nämligen *Strömgatan* och *Fredsgatan*. De skäras båda af *Drottninggatan* och leda till *Rödbotorget*.

Strömgatan, hvars namn tillkännagifver dess läge utefter *Norrström*, har att uppvisa, utom den åt strömmen vettande fasaden af arfprinsens palats, äfven den med joniska pelare prydda fasaden af *Bondeska palatset*. I hörnet af *Ström- och Drottninggatorna* har *Chr. Hammer* sitt museum af dyrbarheter.

Fredsgatan mellan *Gustaf Adolfs torg* och *Drottninggatan* utmärker sig genom präktiga butiker.

Stockholms förnämsta gata är fortfarande *Drottninggatan*, hvilken börjar vid *Norrström* och sträcker sig upp till *Observatoriiplan*, och hvilken har att uppvisa ett det präktigaste perspektiv med den branta *Kungsbacken* i fonden. *Freds-*

gatan utgör den bekvämaste förbindelseleden emellan Gustaf Adolfs torg och Drottninggatan. Denna betraktas altjämt af Stockholmarne såsom »gatan» par préférence, och den är också en af hufvudstadens mest trafikerade gator. Utefter densamma ligga de flesta af stadens förnämsta butiker. Bland de präktiga husen och butikerna vid densamma må här endast nämnas: *Nordstjernans hus* med Samson och Wallins bokhandel på nedra botten (N:o 7), Dufvas nysilfverbod och Myrstedt och Sterns stora etablissement för mattor och möbeltyg (N:o 11), Forssells pelsvaruhandel (N:o 10) samt *Sveas hus* (N:o 13).

Det för sin massa berömda *Pihlska huset* är numera blott ett minne. En stor del af detsamma är nämligen nu rifvet för att lämna plats åt *Kungsgatan*, som förbinder Drottninggatan med *Kungsbron* och Kungsholmen, och som prydes af ståtliga palats, bland hvilka i första rummet märkes *von Rosenska huset*, nu tillhörigt försäkringsbolaget *Nordstjernan*, i hörnet af Drottninggatan.

Vid Kungsbackens början ligger Drottninggatans och ett af hufvudstadens vackraste partier, nämligen den stora fyrkant, hvars sydliga och norra hörn upptagas af de tvänne alldeles lika, i renässansstil uppförda byggnaderna apoteket *Nördstjernan* och *Hotell Phoenix*. Mellan dessa hufvudbyggnader ligga tvänne paviljonger, i hvilka en del af *Nordiska museets* samlingar (se afd. 7) äro inrymda, samt en öppen planterad plats, bakom hvilken reser sig *Norra latinlärovärkets* palatslika byggnad, uppförd efter ritning af H. Zettervall.

Följer man den söder om apoteket *Nordstjernan* löpande *Barnhusträdgårdsgatan* i östlig riktning, kommer man till den nysprängda, med mycket arbete och kostnad fullbordade *Brunkebergstunneln*, som leder genom *Brunkebergsåsen* till

David Bagares gata. Genom denna tunnel har en bekväm förbindelseled öppnats mellan öfre delen af *Norrmalm* och *Östermalm*.

För passage genom tunneln erlägges en afgift af 2 öre.

Mellan *Wallin-* och *Kammakaregatorna*, på östra sidan om Drottninggatan ligger vid en öppen plats *Vetenskapsakademiens* hus, som omfattar ett helt kvarter och vänder fyra präktiga fasader åt de gator som begränsa kvarteret, medan en stor tvärbyggnad i det inre delar tomten i tvänne delar.

Huset är till en del uppfördt af ren A. Westman, och 1809 hade Adlersparre sitt högkvarter därstädes.

I akademiens hus inrymmes dess naturvetenskapliga bibliotek (40,000 band) samt *Naturhistoriska riksmuseet*. Stiftadt 1820 och sedermera utvidgad genom donationer, köp och byten, intager detta museum numera en ganska hög rang bland likartade samlingar i Europa. Det består af fyra afdelningar, en mineralogisk, en botanisk, en zoologisk och en palæontologisk. I synnerhet de mineralogiska och zoologiska samlingarna utmärka sig genom stor rikedom.

Vetenskapsakademiens bibliotek, tillgängligt (utom 15 juni—1 juli) onsdagar och lördagar 12—2 e. m. Fritt.

Naturhistoriska riksmuseum öppet helgfria onsdagar 12—2 och söndagar 1—3 fritt samt lördagar 12—2, afgift 25 öre; andra dagar och tider mot en afgift af 1 kr.

I hörnet af Adolf Fredriks kyrkplan och Holländaregatan är Vetenskapsakademiens *etnografiska samling* inrymd.

Etnografiska samlingen, Holländaregatan 15, ingång från Adolf Fredriks plan, är tillgänglig onsdagar och lördagar 12—2. Afgift 25 öre.

I fonden af Adolf Fredriks plan ligger *Adolf Fredriks kyrka*, bygd af Adlercrantz i italiensk stil i form af ett grekiskt kors och invigd 1774.

Från hufvudbyggnaden reser sig ett åttkantigt torn med döm och lanternin. Kykan är ljus. *Altarprydnaden*, af Sergel, föreställer Kristi uppståndelse. Af Sergel är äfven det i kyrkan befintliga *monumentet öfver Cartesius*, hvars stoft till 1666 hvilade på kyrkogården, men sedan flyttades till Paris.

Monumentet föreställer en bevingad genius, som med ena handen lyfter täckelset från världsgloben och med den andra håller en fickla. På kyrkogården hvilat under en värd af granit J. T. Sergel. Äfven B. Lidner har där sin graf, och Svenska akademien har på densamma lätit resa en minnesvärd.

Vid slutet af Drottninggatan, strax ofvan Kungsbacken ligger *Tekniska högskolans* ändamålsenliga och ståtliga hus (N:r 95), uppfördt 1867 efter ritning af Scholander, och därbredvid *Bärgsskolan*.

Tekniska högskolans bibliotek och öfriga samlingar tillgängliga | måndagar och torsdagar 12—2 e. m. Fritt.

Ungefär midt för Bärgsskolan ligger på den nu återstående högsta punkten af Brunkebärgsåsen *Vetenskapsakademiens astronomiska observatorium*. Det byggdes 1848—53 och förseddes 1877 med roterande kupol.

Väster om Tekniska högskolan utbreder sig den nya stadsdelen *Vasastaden* (se nedan). I från den s. k. Observatoriplan fortsättes Drottninggatan till Norrtull af *Norrtulls-*

gatan, som numera är omgifven af stora och prydliga hus. Invid densamma ligga bland annat åtskilliga filantropiska anstalter, nämligen *Idiothemmet* (N:o 16), *Stadsmissionens barnhem* (N:o 20), *Borgerskapets änkhush* (N:o 21) samt *Tysta skolan* (N:o 25) för uppfostran af smärre döfstumma barn. Den ståtligaste byggnaden vid denna gata är *Stockholms stads nya allmänna barnhus* (N:o 14), uppfördt i paviljongstil.

Såsom förut omnämnts leder Fredsgatan från Gustaf Adolfs torg ned till *Rödbotorget*. Vid detta torg ligger *Fria konsternas akademi*. Denna har sitt nuvarande utseende sedan 1844 och består af en hufvudbyggnad och två flyglar. Den mellanliggande gården afskiljes från torget genom ett järnstaket. Hufvudbyggnadens fasad prydes af fyra bilder af Qvarnström, hvilka föreställa målare-, bildhuggare-, byggnads- och gravyrkonsten, samt af porträttmedaljonger af framstående mästare i bildande konst. I hufvudbyggnadens stora våning äga utställningarna af elevernas arbeten och af konstverk rum.

Akademiens bibliotek är öppet | —12 f. m.; under ferierna fredagar
under terminerna söcknedagar 11 | och lördagar 1—2 e. m. Fritt.

Vid samma torg ligger det nyligen uppförda *Posthuset* eller *Centralpostkontoret*.

Öster om posthuset går *Postgatan* (Klara södra kyrkogata), hvilken leder rakt fram till *Klara kyrka*.

Den uppfördes af Johan III 1572—75 på ruinerna af det af Magnus Ladulås grundade Klara kloster, men förstördes i den fruktansvärda Klarabrauden 1751. Redan 1753 var den återuppbyggd; endast det höga tornet saknades och var ersatt af ett lågt och fullt. Detta är dock nu mera rifvet och i dess ställe reser sig sedan i fjol en vacker kopparklädd spira, hvars spets når en höjd af 104 m. (350 f.). Numera är kyrkan en af hufvudstadens vackraste. Ett synnerligen vackert konstverk är *altarprydnaden* af Sergel. I midten af densamma sitter en af Hoffmann utförd kopia efter Rubens' tafla

•Kristi nedtagande från korset. Taflans infattning utgöres på sidorna af korintiska pelare och pilastrar af italiensk marmor, som uppbära å ena sidan Gamla Testamentets sinnebilder, arken, lagtaflorna och rökelsekaret, och på den andra Nya Testamentets, kaiken, korset och den uppslagna bibeln. Öfver det hela strålar en sol, hvars midt upplyses af ett rundt fönster. Å ömse sidor om altarbordet knäböja tvänne änglar. På den vackra kyrkogården, som numera användes endast till promenadplats, äro minnesvärdar resta öfver flere i vår historia framstående personligheter.

ter, såsom *C. M. Bellman, Anna Maria Lenngren* och *C. G. af Leopold*. | Klockaren bor Klara västra kyrkogata 14 A.

Från Klara kyrkogård utgå och till densamma stöta flere gator. *Klara östra* och *västra Kyrkogator* löpa jäms kyrkogårdens östra och västra sidor och sluta båda vid Klara-bärgsgata. Den östra börjar vid Stora Vattugatan, medan den västra är utsträckt s. om denna gata ända ned till Röd-botorget. Södra delen af Klara västra kyrkogata har stor bredd och är omgifven af ståtliga hus. *Postgatan* (Klara södra kyrkogata) är förut nämnd. I nordlig riktning går från kyrkogården *Skolgatan* (Klara norra kyrkogata), som sträcker sig ända fram till Norra latinläroverket.

Parallelt med kyrkogatorna löper *Vasagatan* (Klara strandgata), hvilken sträcker sig från Tegelbacken vid Vasabron till Vasastaden och på sista tiden blifvit reglerad, så att den numera utgör en af hufvudstadens bredaste och vackraste gator. Närmast Tegelbacken öppnar sig på vänstra sidan om Vasagatan en liten, rätt täck planterag. Norr om denna ligger *Centralstationen*, skild från Vasagatan genom en stor öppen plats, *Centralplanen*. Stationshuset — näst slottet den till utsträckningen största byggnaden i hufvudstaden — är uppfördt i renässansstil med framskjutande midtelparti och flyglar. Banhallen ligger på stationsbyggnadens västra sida. Taket är af glas och galvaniserad järnplåt samt hvilar på järnkolonner. På nedra botten i stationsbyggnaden ligga väntsalar, expeditjonsrum m. m. För ankommande passagerare användas icke väntsalarne till genomgång, utan särskild utgång är beredd i norra flygeln. De öfre våningarna af Centralstationen upptagas af järnvägstrafikstyrelsen, telegraf-expedition och boställsrum. Vid norra ändan af stationshuset är en flygelbyggnad uppförd, som användes till expeditjonslokaler och boställsrum.

Midt emot Centralstationen, på högra sidan af Vasagatan, ligga *Centraltryckeriets* storartade lokal samt *Hotell W. 6* (f. d. Kirsteinska huset) med källare- och schweizerilokaler på nedra botten, en elegant festivitetsvåning 1 tr. upp samt rum för resande i de två öfversta våningarna. Hotell W. 6 stora sal är hufvudstadens största och vackraste balsal.

Bakom Centralstationen, invid Klara sjö, ligger på delvis i sjön utfyllda tomter *Stockholms stads gasverk*, anlagdt 1852 —53 af fransmannen Jules Dauré.

I hörnet af Vasa- och Kungsgatorna ligger det stora *Lundbergska huset*, med en vacker arkad åt Vasagatan. Där har bl. a. *Stockholms högskola* sina lokaler.

En mer än 60 m. (226 f.) lång, prydlig järnbro leder från Nationalmuseum öfver till *Skeppsholmen*, belägen vid inloppet till Stockholms hamn, nästan midt emellan Stads-*holmen* och *Djurgården*. Fordom kallad *Vagnsön*, erhöll den sitt nuvarande namn, sedan flottans station flyttats dit 1634 från *Blasieholmen*. Så snart man öfver bron kommit in på *Skeppsholmen*, mötes man på vänstra sidan af *Skeppsholmskyrkan*, ett verk af *Fredrik Blom*, fullbordad 1842.

Till sitt yttre är kyrkan åttkantig, försedd med en döm och öfver densamma en kupol samt tillbygd med fyra korta flyglar. Inuti bildar hon en rotunda, öfver hvilken hvälfver sig den af 16 jonska pelare uppburna dömen. Altartafeln är målad af *Sandberg*. På

ömse sidor om altaret stå *Byströms* grupper, *Tron*, *Hoppet* och *Kärleken*, och i nischer väggarna äro uppställda efterbildningar efter *Thorvaldsens* apostlar. Från altanen, som omgifver kyrkans lanternin, har man den härligaste utsikt öfver hufvudstaden.

Midt emot kyrkan, på högra sidan om vägen, ligger på en höjd en annan praktbyggnad, *Kanonierkasernen*, restaureerad af *Oskar I* i normandisk medeltidsstil med tinnar och torn. En tredje märklig byggnad å *Skeppsholmen* är *Sjökrigsskolans* hus, uppfördt 1879 och prydt med namnen på svenska flottans mest framstående män. Framför detsamma är ett väldigt granitblock rest till minne af *Vegas* färd kring *Asien*. I öfrigt ligga på *Skeppsholmen* boställshus, kaserner, varf, värkstäder m. fl. för flottans behof anlagda byggnader.

Egentliga gator finnas icke på *Skeppsholmen*. De ersättas af sandade landsvägar och lummiga alléer, hvilka utgöra en för hvarje *Stockholmare* kär promenadplats.

Ångfärja går mellan *Skeppsholmen* och *Allmänna gränd* å *Djurgården*. Afgift 3 öre.

En kort bro leder från *Skeppsholmen* öfver till den lilla *Kastellholmen*, prydd med ett litet kastell med salubatteri. Invid bron mellan *Skeppsholmen* och *Kastellholmen* hafva *Svenska segelsällskapet* lustkuttrar sin förankringsplats, och

där är om vintrarna den kungliga skridskoklubbens bana belägen. På stranden ligger *k. skridskoklubbens paviljong*, uppförd efter ritning af A. E. Melander i engelsk-götisk villastil med oregelbunden platform, tre torn, altan och spetsigt tak. Liksom Skeppsholmen är Kastellholmen rikt planterad med alléer. Vid sydöstra stranden ligger ett litet *utvärds-hus*, bekant för sitt vackra läge.

Vasastaden är namnet på en ny stadsdel, som på de sista åren vuxit upp i Stockholm. Den börjar vid Observatoriiplanen till vänster om Drottninggatan samt sträcker sig därifrån dels åt väster och sydväst till Rörstrand och dels åt norr öfver Karlbergs allé. Belägen på fortsättningen af Brunkebergsåsen, har denna stadsdel ett högt och fritt läge, och från flere af byggnaderna därstädes har man en vidsträckt utsikt, å ena sidan öfver Karlberg, Kungsholmen och Klarastrakten samt Malaren och å den andra öfver Roslagstullstrakten, Bellevue, Brunnsviken och Hagaparken.

Vasastaden genomskäres af ståtliga och breda gator, af hvilka några skola ordnas med blomster- och trädplanteringar i midten samt gång- och körbanor på sidorna. Den i södra delen af Vasastaden belägna *Tegnérslunden* är ämnad att i smått blifva för Vasastaden hvad Humlegården är i stort för Östermalm.

De första spåren till byggnadsvärksamhet i Vasastaden märktes 1877 och 1878. Nu är en icke obetydlig del af densamma bebyggd med hus, som utmärka sig genom ett vackert yttre och inre elegans. I Vasastadens södra del, vid Rörstrandsgatan, ligga *Straff- och arbetsfängelset för kvinnor å Norrmalm* (N:o 3), *Stockholms läns cellfängelse* (N:o 5), *Farmaceutiska institutet* (N:o 30) samt den lilla vackra *Ängelska kyrkan*, uppförd 1866 af svensk, finhuggen sandsten i modern ängelsk stil. Nordväst härom, vid Dalagatan ligger *Sabbatsbärgs sjukhus*, det största i sitt slag i Sverige och uppfördt enligt paviljongsystemet. Väster om Sabbatsbärg, invid järnvägen, ligger *Atlas* storartade verkstäder för tillverkning af rörlig järnvägsmateriel, spårvagnar, järnbroar m. m., samt *Rörstrands* bekanta porslinsfabrik.

5. Östermalm (Ladugårdslandet).

Östermalm är genom Stockholms stadsfullmäktiges beslut det nya namnet på hufvudstadens nordöstra del. Den har af gammalt burit namnet Ladugårdslandet, efter de två ladugårdar, som af Gustaf Vasa anlades på norra delen af Djurgården efter indragningen af där belägna, förut Klara kloster tillhöriga hemman och lägenheter. Af dessa ladugårdars område började tidigt nog den del, som låg närmast staden, genom förläningar och donationer afsöndras och bebyggas. En ganska liflig byggnadsvärksamhet uppstod under midten af 1600-talet, hvarom åtskilliga gatunamn såsom Gref Magni-, Gref Ture- och Seved Bååtsgatan bära vittne. Men den afstannade efter hand, och Ladugårdslandet blef sedan en af de sämst bebyggade delarne af Stockholm.

Då den rådande bostadsbristen i samband med den påbörjade gaturegleringen i midten af 1870-talet framkallade en synnerligen liflig byggnadsvärksamhet i hufvudstaden, riktade sig denna företrädesvis åt norra delen af Ladugårdslandet eller trakterna kring Humlegården. Numera öfverträffar Östermalm de öfriga stadsdelarne i fråga om byggnadernas storlek och praktfulla inredning samt gatornas bredd.

Östermalms nordöstra gräns går öfver midten af Nybron genom den väster därom belägna Berzelii park samt uteser Biblioteksgatan (Norrmalmsgatan). Den fortsätter vidare

uteser västra delen af (södra) Humlegårdsgatan till Stora Träskgatan samt därifrån öfver Roslags-torg och uteser Roslags(tulls)-gatan.

Hufvudleden för samfärdseln med de nybygda delarne af Östermalm utgöres af *Biblioteksgatan* (Norrmalmsgatan) och den därmed i förbindelse stående *Sturegatan*. Den förra af dessa gator leder från Norrmalmstorg förbi Stureplanen rakt fram till (Södra) Humlegårdsgatan och Humlegården; den senare begynner vid Stureplanen och fortsätter öster om Humlegården under en lindrig stigning ända till stadsdelens nordligaste ända. Vid gatans östra sida ligger en rad af stora bostadsbyggnader, från hvilka man har den vackraste utsikt öfver Humlegården.

Knutpunkten mellan Biblioteks- och Sturegatorna eller *Stureplanen* är en mångsidig öppen plats, till formen den

egendomligaste i hufvudstaden. När en gång den nya trafikleden från Nybrohamnen till Stureplanen blir färdig, torde denna plats ännu mera än nu blifva en brännpunkt för samfärdseln med Östermalm. Midt emellan Biblioteks- och Sturegatorna, med fasad åt Stureplanen, ligger det vackra *Lundbergiska huset* (Sturegatan N:o 1), hvars bottenvåning till stor del upptages af Rörstrands präktiga utställning af porslin och kakelugnar, och hvars första våning inrymmer Café Anglais. Vid östra sidan af Sturegatan ligger *Bångska huset* (N:o 2) med sina väl-liga kolonner och dagöppningar, *Nya badhuset* (N:o 4) samt det stilfulla *Forscellska hörnhuset* (N:o 8) mot Humlegårdsgatan.

Ett par minuters väg från Stureplanen ligger *Humlegården*, en 12,³ har stor park.

Ursprungligen en humlegård, anlagd på Gustaf II Adolfs befallning, förvandlades den af drottning Kristina till en park, som uteslutande var afsedd för det kungl. husets medlemmar. På 1700-talet blef Humlegården tillgänglig för allmänheten, och 1773 öppnades i den i parkens medelpunkt belägna rotundan en teater. Parken fortfor sedermera att under

sommarmånaderna vara tillgänglig för allmänheten. I densamma uppstodo efter hand en mängd förlusteställen, såsom värdshus, karusell och sommartheater, och den var ända till fram på 1870-talet skådeplatsen för ett muntert folklif. Trädgårdsanläggningarna vanvårdades dock alltjämt af dem, som det ålåg att underhålla parken.

1877 fick Stockholms stad sig öfverlåten nyttjanderätten till Humlegården, och sedan dess har den undergått en fullständig förvandling. Alla de gamla byggnaderna äro borttagna. De tvåhundraåriga lindalléerna, de välvärdade gräsplanerna, de vackra blomstergrupperna samt Floras kulle i bakgrunden göra Humlegården till hufvudstadens vackraste promenadsplats. I södra delen af Humlegården ligger Kungl. (Riks-) biblioteket (se nedan), och på den forna rotundans plats reser sig Fr. Kjellbergs kolossala staty af *C. v. Linné*, omgifven af 4 allegoriska kvinnofigurer, botaniken, zoologien, mineralogien och medicinen.

Kungl. Biblioteket, hvars fasad vetter åt Biblioteksgatan, är uppfördt efter ritning af arkitekten Dahl och fullbordades år 1877. Dess samlingar omfatta nu ej mindre än omkring 300,000 band böcker, ett otaligt antal småskrifter oräknade, och 7,000 handskrifter.

Det grundades af Gustaf Vasa samt utvidgades af de följande regenterna dels genom köp och dels genom krigsbyten. En stor del af biblioteket bortfördes emellertid af drottning Kristina, och af återstoden förstördes det mesta i 1697 års slottsbrand, så att därefter endast 6,700 bd och 283 handskrifter återstodo.

Sedermera har biblioteket genom gåfvor, köp, byten och förmedels det svenska tryck, som enligt gällande lag skall till kungl. biblioteket årligen anfämnas, ständigt tillväxt. Först inrymdt i det ena adliga palatset efter det andra samt från 1768 i kungl. slottets nordöstra flygel, samma lokal som nu innehafves af lifrust- och kläd-

kamrarne, flyttades biblioteket 1877 till sin nuvarande lokal. Samlingarna äro fritt tillgängliga för allmänheten alla helgfria dagar.

Läsesalen, der man vid bekväma skrifbord efter rekvisition kan studera hvilken af bibliotekets böcker man önskar, och som dessutom innehåller ett för allmänheten direkt tillgängligt referensbibliotek, hålles öppen 10—3.

Utlåning af böcker eger rum i den utanför läsesalen befintliga läsesalen hela den tid läsesalen är öppen.

Alla dessa för allmänheten tillgängliga delar af biblioteket äro belägna i byggnadens bottenvåning.

Förevisningssalen, nedra botten till höger, är ämnad att genom de der utställda föremålen ge en föreställning om arten och omfattningen af bibliotekets olika afdelningar. De omfatta handskrifter, tryckalster och bokband samt märkvärdiga personers egenhändiga skrifter.

Utställningsföremålen äro ordnade i nummerföld i 28 med nummer försedda glaslådor samt en onummerad glaslåda. De förnämsta föremålen äro:

Lådan 1. 1) *Codex aureus* (gyllene boken), de fyra evangelierna på latin i handskrift på omväxlande violetta och hvita blad, från omkring år 600, sannolikt utförd i Italien; bibliotekets äldsta handskrift. 2) *Påsktabell* för åren 760—811, fragment, sannolikt af frankiskt ursprung. 3) *Liber sacramentorum*, latinsk kyrkohandbok från omkr. 855. 4) *Saga om höfdingens resa till ungdomslandet*, fornirländsk handskrift från 900-talet. 5) *Le livre de Marco Polo*, den berömda resanden i Asien Marco Polos berättelse, författad 1298, afskrift från början af 1300-talet.

Lådan 2. 2) *Fuero juzgo Godo*, västgotisk lagsamling från 600-talet, spansk handskrift på silkespapper

från 1300-talet. 5) *Bömbok på latin*, fransk prakthandskrift från 1400-talet.

Den särskilda glaslådan innehåller en *latinsk bibel* från 1300-talet, skrifven på utomordenligt fint och tunt pergament, samt *Gigas librorum* (bokfätten) eller *Djävulsbibeln*, en stor samling af Bilbeins böcker och annan literatur på latin, handskrift på 309 pergamentsblad och 3 remсор. Den är sannolikt utförd i benediktinerklostret Podlacie i Böhmen i början af 1200-talet och betraktades enligt anteckning på permen på den tiden nästan såsom ett af verdens sju undervärk. Föll vid Prags plundring 1648 i svenskarnes händer. Enligt sägen skall en inmurad munk med djävulens tillhjälp hafva skrivit boken för att vinna frihet från fängelset.

I en särskild ran ofvan Djävulsbibeln finnes *Heliga Birgittas* egenhändiga utkast till två uppenbarelser.

Lådan 5. 4) *Konung Valdemar II:s af Danmark jordbok*, dansk handskrift från mitten af 1200-talet.

Lådan 6 innehåller arabiska [1] och 2)], turkiska [3] och 4)], persiska [5]), drusiska [6]), tamuliska [7]) och malabariska [8] och 9)] handskrifter samt kinesiska miniatyrbilder af gudomligheter [10]).

Lådorna 7 och 8 innehålla svenska handskrifter. I förra lådan förvaras den äldsta kända svenska boken, *Västgötalagen* [1]), från tiden strax efter 1281, samt den enda kända handskriften af *Konunga- och höfdinga-styrelsen* [9]), från 1430-talet, upptäckt 1867 i Helsingfors' senatsarkiv som omslag till en räkenskapsbok från 1563.

Lådorna 9 och 10 innehålla prof på skönskrift från 1500-, 1600-, 1700- och början af 1800-talen.

Lådorna 11—18 innehålla prof på boktryck. — Låda 11. 2) *Psalmorum codex*, Mainz 1457, den första tryckta bok med årtal och färgtryck.

Lådan 16. 1) *Pen-tsoo-kang-mou*, kinesisk naturalhistoria, tryckt 1737 från trätaffor. 2) *La joye sur le retour de la paix*, Paris 1763, en af de minsta tryckta böcker.

Lådan 17. 1) *Vita Katarine*, samolik det äldsta tryck i Sverige. 2) *Dyalogus creaturarum optime moralizatus*, Stockholm 1483, den första i Sverige tryckta bok med årtal. 3) *Gersons bok om djävulens frestelse*, Stockholm 1495, den första på svenska tryckta bok. 6) *Thet Nya Testamentit på Swensko*, Stockholm 1526, den första fullständiga översättning af Nya Testamentet. 8) *Svenske songer eller visor*, Stockholm 1536, äldsta svenska psalmboken. 10) *Biblia*, Upsala 1540, Gustaf Vasas bibel. 14) *Biblia*, Stockholm 1613, Gustaf Adolfs bibel.

Lådan 18. 6) *Den s. k. rådspsalmboken*, Stockholm 1635, prakt-

tryck, har tillhört Ulrika Eleonora d. y. 7) *Olof Rudbecks Atlantica*, fjärde delen, så mycket som varit tryckt. 11) *Abe-bok*, tryckt i Stockholm 1779 med röd färg på siden, gäfvu till den då ettårige kronprinsen, sedermera Gustaf IV Adolf. 12) *Sverges rikets lag*, 1780, dukatupplagan.

Lådorna 19—24 innehålla prof på bokband: låda 19 italienska band; låda 20 franska; låda 21 tyska, nederländska, polska, böhmiska och danska från 1400- och 1500-talen; låda 22 tyska, nederländska, ängelska och danska från 1600—1800-talen; låda 23 svenska från 1400—1700-talen; samt låda 24 svenska band från 1700- och 1800-talen.

Lådan 25: Prof af berömda utländska personers skrift: 2) af *Luther*, 4) af *Richelieu*, 8) af *Peter den store* (namnteckning) af Ryssland, 9) af *Voltaire*, 10) af *Fredrik II* af Preussen, 11) af *Katarina II* af Ryssland, 20) af *George Washington*.

Lådan 26. Prof på svenska konungars och regenters skrift (början).

Lådan 27. Prof på svenska konungars och kungliga personers skrift (slut) samt 24) *Axel Oxenstiernas testamente*, 25) *Georg Stiernhielms horoskop* för en yngre bröder, 26) *Erik Dahlbergs teckning* af slaget vid Lund och 27) bref från *Magnus Stenbock*.

Lådan 28. Handskrifter af 1) *Johan Ruinius*, 2) *Em. Swedenborg*, 3) *Carl v. Linné*, 4) *Olof v. Dalin*, 5) *Carl Michael Bellman* (egenhändig tecknad porträtt), 6) *J. H. Kellgren*, 7) *C. G. af Leopold*, 8) *Bengt Lüdner*, 9) *Th. Thorild*, 10) *F. M. Franzén*, 11) *J. J. Berzelius*, 12) *J. O. Wallin*, 13) *Esaias Tegner*, 14) *E. G. Geijer*, 15) *A. M. Strånholm*, 16) *P. D. A. Atterborn*, 17) *E. J. Stagnelius*, 18) *J. L. Runeberg* och 19) *Fredrika Bremer*.

På ena väggen i visningssalen hänger en 1689 upprättad *Landt och Stö Charta öfver Sjön Mälaren och des öyar*.

Norr om Humlegården ligger en samling byggnader, den s. k. *Villastaden*. Ännu för kort tid sedan utgörande ett litet helt för sig, har den redan blifvit sammansluten med och delvis omsluten af med palats bebyggda gator. Sålunda genomskäres Villastaden från väster till öster af *Östermalmsgatan*, hvilken genom sina många i arkitektoniskt hänseende värkligt framstående byggnader förvärfvat sig ett rangrum bland hufvudstadens gator. Särskildt märkas hörnhusen vid Östermalms- och Flora- (Biblioteks)gatorna; i sydöstra hörnet ligger *frikyrkan* med dristiga former i konsekvent rundbågsstil; i nordöstra och nordvästra hörnen tvänne enkla, men konstnärligt ornerade palats.

Parallelt med Östermalmsgatan och aldeles utefter Humlegårdens norra sida går *Karlavägen*, förut kallad *Norra Humlegårdsgatan* eller *Esplanaden*, den först fullbordade af de esplanader, som enligt stadsplanen skola komma att genomskära hufvudstaden. Den är i midten utefter hela sin längd prydd med träd och gräsmattor och upplyses om vinterkvällarne med elektriskt ljus. Vid denna gata ligger *Veterinärinstitutets* nya storartade lokal.

Vid den Karlavägen och Östermalmsgatan skärande Nybrogatans slut, vid Östermalms norra ända, ligger den förut mycket beundrade *Karl den femtondes port*, en genom Tyskbagarbärgen sprängd väg. Denna såväl som bärgen håller nu på att försvinna för stensprängarnes skott. Strax utanför Karl den femtondes port ligger *Artillerikasernen*, en omfattande komplex af byggnader, färdig 1876. Framför densamma löper den vackra *Drottning Kristinas väg*, hvilken sträcker sig åt nordost öfver det såsom folknötesplats så mycket begagnade området vid *Lill-Jans* och vidare genom skogen samt åt sydväst leder ut till *Ladugårdsgården*.

Följer man (Södra) Humlegårdsgatan i östlig riktning, kommer man till *Ladugårdslanstorg*. Vid nämnda gata ligger (N:o 13) *Franska reformerta församlingens kyrka*, uppförd efter ritning af professor Scholander. Det är en enkel tvåvåningsbyggnad, som står fritt på en öppen gårdsplan.

Vid Ladugårdslanstorgs östra hörn ligger *Hedvig Eleonora* eller *Ladugårdslands kyrka*. Den grundlades af Hedvig Eleonora 1658, men arbetet afstannade snart af brist på medel, och först 1737 kunde den invigas. Dock saknades ännu den praktfulla kupolöfverbyggnaden: den fullbordades först 1866.

Kyrkan är en regelbunden åttkant, inuti hvilken fyra väldiga pelarpar bilda genom hvalf mot yttermurarne en omgång och uppbära en kupol, som upplyses af 16

kopplade fönster. Dess akustik är utmärkt, hvarför den äfven ofta begagnas till konserter. På kyrkogården hvilat svenska artilleriets chef, frih. C. von Cardell.

Kvarteret söder om kyrkan, mellan Sibylle-, Riddare- och Artillerigatorna, upptages af *Artillerigården*, förut kasern för Svea artilleri-regemente, numera apterad till *artillerimuseum* samt *artilleri- och ingenjörhögskola*.

Bottenvåningen upptages af en mängd artilleripjeser från olika tider och länder, olika slags projektiler, sadelmunderingar, exercisutredningar m. m. I första våningen inrymmas mycket fullständiga samlingar af handvapen, modeller och uniformer. Den nybygda andra våningen är uteslutande afsedd för artilleri- och ingenjörhögskolan

och upptages af expeditjonsrum, lärosalar, bibliotek, fysiskt kabinett m. m.

Artillerimuseet är öppet söndagar kl. 1— $\frac{1}{2}$ 3 e. m., frött, och onsdagar kl. 1— $\frac{1}{2}$ 3 e. m., 10 öres afgift; för resande äfven å andra tider efter anmälan hos vaktmästaren, som träffas hvardagar kl. 10—12.

I närheten af Artillerigården ligger *Lärarinneseminariets* nya lokal (N:o 32 Riddaregatan).

Framför Artillerigården ligger en öppen plan, *Artilleriplanen*, hvilken sträcker sig ned till Nybrohamnen. Från denna hamn leder den präktiga, med träd planterade *Strandvägen* (Ladugårdslands strandgata) uteder Ladugårdslandsviken ut till Djurgården. Atskilliga tvärgator förbinda Strandvägen med det inre af Östermalm. Den sista af dessa tvärgator är *Gref Magnigatan*, vid hvilken ligga *Andra lifgardets kaserner*. Förbi dessa kaserners norra ända stryker den från Ladugårdslandstorg kommande *Storgatan*, hvilken före Strandvägens anläggning utgjorde den stora stråkvägen till Djurgården. Vid denna gata äro *Norska skarpskyttegardets kasern* (N:o 23) samt, midt emot Andra gardets, *Lifgardets till häst kaserner* belägna. Öster derom ligga *Svea lifgardes kaserner* eller *Fredrikshof*, anlagdt af Fredrik I och en tid bebodt af drottning Lovisa Ulrika och prinsessan Sofia Albertina samt 1802 inredt till kasern.

Sydost om Svea lifgardes kasern, i närheten af Djurgårdsbrunnsviken, ligger *Skogsinstitutet*, omslutet af en lummig park.

6. Nationalmuseum.

Både genom sitt läge och genom sitt stilfulla yttre tilldrar sig Nationalmuseum genast vid infarten till Skeppsbrohamnen den resandes uppmärksamhet. Riksdagens frikostighet och det lyckliga sätt, hvarpå de stora summor, som byggnadens uppförande kräft, blifvit använda, ha också tillsammans gjort densamma till ett verkligt monumentalt verk, en af hufvudstadens förnämsta arkitektoniska prydnader och ett värdigt hem för de konst- och slöjdskicklighetens minnesmärken som där förvaras.

Det är uppfördt under ledning af general Kleen efter ritningar af proussiske geheimebyggnadsrådet Stüler, som äfven bygt Berlins nya museum, hvilket i mycket sätt tjäna den svenska byggnaden till förebild. Ursprungligen voro af stän-

derna därtill anvisade 750,000 Rdr Rmt, men innan det nya byggnadsverket till 1866 års nordiska konst- och industri-utställning var färdigt att öppnas, hade det kostat öfver 2,175,000 kronor.

Museet är en 87 m. lång, 57 m. bred och 30 m. hög trevåningsbyggnad, uppförd i veneziansk renässansstil. Till formen är det rektangulärt och af det något framskjutande trapphuset afdeladt i tvänne flyglar. Till murar och väggar ha användts tegel. Till det yttre är det helt och hållet öfverklädt med kalksten samt prydt med lister af olikfärgad marmor. Isynnerhet prunkar den mot slottet vettande västra (hufvud-) fasaden i praktfull utstyrel med nästan antikt stilren portik och rik dekorerings af byster, statyer och genier i hvit marmor. Statyerna föreställa Tessin och Sergel, bysterna Ehrenstrahl och Fogelberg samt Linné, Tegnér, Wallin och Berzelius.

Är byggnadens yttre både imponerande och rikt, så bländas man i dess inre än mer af en nästan slösande prakt, förenad med den smakfullaste arkitektoniska anordning. Framför allt erbjuder den väldiga trappuppgången af hvit marmor en storartad anblick med sina rymliga och ljusa vestibuler och gallerier, stödda och afdelade af de mest smakfullt utarbetade olikfärgade marmorkolonner. Väl saknas ännu fresker på väggarna, men ögat fångas af de kolossala gudabilderna och afgjutningarna af antikens plastiska mästerverk. Det kassettrade taket uppbäres af djerft spända, med

bilder af konstens heroer smyckade triumfbågar och dess i guld och färger strålände rutor bilda en värkningsfull afslutning af det ypperliga perspektivet. Äfven de salar och rum, i hvilka de olika samlingarna blifvit ordnade, vittna i sin utstyrelse både om prakt och smak. Väggarne äro hållna i dämpade, lugna toner. Taken äro omsorgsfullt och stilrent dekorerade samt uppbäras i de uti en utbyggnad på östra fasaden liggande kupolsalarne af dyrbara marmorkolonner. Dörrinfattningarna äro på flere ställen af konstrikt arbetad italiensk marmor.

De inom denna dyrbara och värddiga omklädnad infattade samlingarna äro fördelade på följande sätt:

I **källarvåningen** (med ingången från smärmmen mellan skulptur- och konstslöjd-samlingen en tr. upp) de *egyptiska fornlämningarna*, öppna för besökande helgfria tisdagar och fredagar fritt.

I **bottenvåningen** *statens historiska museum och myntkabinett*, öppna för besökande söndagar 1—3 och helgfria fredagar 12—2 fritt.

I **våningen 1 trappa upp** *en del af skulpturverbetena samt konstslöjdsamlingen* samt

I nedre vestibulen samt i afsatsen mellan öfre och nedre äro uppställda *Fogelbergs* kolossala nordiska gudabilder, Oden, Tor och Balder, på den öfre trappans väggar äro uppsatta afgjutningar af den ryktbara fris som prydde cellan i Athens Parthenon, föreställande det panatheneiska fästtåget, och i den öfre vestibulens gallerier ha afgjutningarna af antikens plastiska konstverk sin plats.

De förnästa afgjutningarna äro: **Högra sidan:** Aischines, grekisk talare, staty (29); Gafvelgrupp från Parthenon (121); Seleue, kolossal staty (413); Apollo di Belvedere, staty (34); Venus Medici, staty (37); Athene Giustiniani, staty (36); Skraparen, staty (42); Sliparen, staty (35); Laokoongruppen, originalt af tre rhodiska konstnärer Agesandros, Polydoros och Athepo-

* Siffror inom parentes beteckna föremålets nummer.

I **våningen 2 trappor upp** *tafvelsamlingen och gravrytsamlingen*, öppna för besökande söndagar 1—3, helgfria tisdagar och fredagar 11—3 fritt samt helgfria onsdagar, torsdagar och lördagar 11—3 mot 50 öres afgift. Gravryter och handlingar framtagas efter begäran helgfria tisdagar och fredagar.

Alla måndagar samt en vecka vid jul och en vecka vid påsk är hela museet stängdt.

Käppar, paraplyer o. d. aflämnas i nedra vestibulen mot en afgift af 2 öre st.

Kataloger säljas i hvarje afdelning.

doros (54); Ares, staty (113). **Vänstra sidan:** Sofokles, staty (124); Liggande figur från Parthenons östra gafvelgrupp (91); Jumo Ludovisi, mask (123); Karyatid från Erekteion (66); Diana från Versailles, staty (119); Diskobol, staty i Pheidias' stil (117); Hermes med Dianysosbarnet, staty, originalet af Praxiteles (417); Diskobol, staty Polykletes' stil (114); Afrodite från Melos, staty (107); Niobe och hennes yngsta dotter, grupp (35); Ariadne, liggande figur (30).

Källarvåningen.

I källarvåningen förvaras samlingen af *egyptiska fornlämningar*. Nedgången dit är från den innanför skulpturgalleriet liggande afdelningens af konstslöjdsamlingen första rum.

Den egyptiska samlingen är ej äldre än från 1826. Den är bildad dels af gåfvor från enskilda personer, vice konsuln i Alexandria Anastary, f. d. ministern vid turkiska hofvet N. G. Palin och skeppsredaren i Alexandria Polack, dels af Vitterhets-, historie- och antikvitets-akademiens och Vetenskapsakademiens egyptiska fornlämningar.

Den innehåller: en stensarkofag, som tillhört Psametik I:s gemål Tapert, likkistor af trä och papp, en mumie med kista, troligen öfver 3,000 år gammal, vidare stenar med inskrifter, libationsaltaren, somliga ända till 4,000 år gamla, byster, statyetter och grupper af yngre datum, vaser att lägga de dödas nälfvor i, skarabéer (skalbaggar af sten) och religiösa monument.

Bottenvåningen.

Bottenvåningen inrymmer dels *statens historiska museum*, salarne 1, 2, 3, 4, 5 (kyrksalen) och de till höger om ingången liggande rum, som förut upptagits af myntkabinettet, samt dels *myntkabinettet*, i den till höger om kyrksalen liggande sal 6.

Statens historiska museum, i synnerhet rikt på minnesmärken från hednatiden, söker både i omfattning och anordning sin like. Grundlagdt redan på 1670-talet af antikvitetskollegium, har Historiska museet på senare tiden, hufsakligen tack vare riksantikvariern B. E. Hildebrands bemödanden, oerhördt utvidgats och vuxit till både omfattning och värde.

Under den senaste tiden har en omflyttning vidtagits bland samlingarna, som ännu ej är fullt färdig. Detta gör att vi endast i den mån omflyttningen redan är värkställd kunna redogöra för föremålens plats.

Man börjar från vänster i vestibulen.

Första salen innehåller minnen från *stenåldern*. Att märka där

äro några gamla ekstockar, urhåtkade ur en trädstam, samt handkvarnar, sänkstenar, slipstenar och flintyxor.